

Peter Henningsen

Det københavnske Fattigvæsen

Fattigvæsenets administration og lovgivning,
1629-1828,
incl. en selektiv litteraturliste

Stadsarkivets digitale skriftserie nr. 6

København 2007

Indhold

Forord	s. 2
Det Københavnske Fattigvæsen. Administration og lovgivning i hovedtræk 1549-1933	s. 3
Lovgivning vedr. det Københavnske Fattigvæsen 1629-1828	s. 9

Forord

I 2003-04 har Formidlingsafdelingen på Københavns Stadsarkiv arbejdet med Det københavnske Fattigvæsen som særligt indsatsområde. Mange af arkivets brugere arbejder med Fattigvæsenets materiale, men oplever ofte, at det er kompliceret at orientere sig i Fattigvæsenets lovgivning og administration. Som en hjælp til arbejdet med arkivalier fra Det Københavnske Fattigvæsen har jeg derfor udarbejdet denne kortfattede vejledning i håb om, at den kan lette i det mindste noget af arbejdet.

Vejledningen giver indledningsvis en kort oversigt over Fattigvæsenets administrative og lovgivningsmæssige forhold i perioden fra 15- til 1900-tallet. Derefter følger en række transskriptioner af den væsentligste københavnske fattigvæsenlovgivning i perioden 1629-1828. Der er altså ikke tale om en transskription af samtlige relevante forordninger og reskripter, men blot om de væsentligste i forhold til fattigvæsenets administration. Man må altså fortsat konsultere de originale forordnings- og reskriptsamlinger (Schous forordningssamling og Fogtman/Ussings reskriptsamlinger) for at få et overblik over den samlede lovgivning på området. Disse findes for øvrigt i Stadsarkivets håndbibliotek.

Efter de transskriberede forordninger og reskripter følger to litteraturoversigter vedr. historieskrivning om Fattigvæsenet. Den ene oversigt er direkte møntet på litteratur om Det Københavnske fattigvæsen og dets forskellige institutioner, mens den anden henvender sig til den bruger, der gerne vil vide mere om fattigvæsens- og fattigdomsforhold i det øvrige Europa (dog fortrinsvis Vesteuropa). Litteraturlisterne er på ingen måde udtømmende eller komplette, men sigter udelukkende på at give en introduktion til hovedværkerne på de forskellige områder.

Vejledningen er ingen registratur og fortæller iintet om i hvilken grad, der er bevaret arkivalier inden for de enkelte områder. Brugere må fortsat benytte de trykte registraturer og de håndskrevne kartotekskort på arkivets læsesal eller evt. slå op i arkivets elektroniske database, der findes på adressen www.starbas.dk I flere tilfælde vil der desværre ikke være bevaret arkivalier fra de enkelte områder eller perioder. Det gælder især perioden før 1807, eftersom hovedparten af Fattigvæsenets arkiv gik op i luer under englændernes bombardement af København i september 1807. For materiale om Det københavnske Fattigvæsen før 1807 kan man med fordel søge i Danske Kancellis sjællandske tegnelser på Rigsarkivet, idet store dele af korrespondancen mellem fattigvæsenet og centraladministrationen, samt en række kommissionsrapporter, vil være bevaret her. Personsager vedr. fattige under Fattigvæsenets forsørgelse vil dog *ikke* kunne findes her.

For perioden efter 1807 er bevaringstilstanden for Det københavnske Fattigvæsenes arkivalier generelt god, selv om der i 1940'erne og 1950'erne af Københavns Magistrats 3. afdeling blev foretaget en stor og ret hensynsløs kassation af personsager fra 1800-tallet..

Peter Henningsen
2. oktober 2007.

Det københavnske Fattigvæsen

Administration og lovgivning i hovedtræk 1549-1933

Anm. De med blå fremhævede forordninger og reskripter er transskriberede og indgår i denne samling.

Perioden 1549-1708

Tilsynet med de fattige i København fik sin første ordning i 1549, da Københavns Magistrat i forbindelse med Helligåndshospitalets (fattiggårdens) forstander og byfogeden beskikkede 12 tilsynsmænd – fire for hver af byens sogne – med en oldermand i spidsen til at være ”de husarmes forstandere”. Disse 12 mænd skulle ombære tavlerne – dvs. fattigbøsserne – i kirkerne, rådslå om almisseuddelingen, holde øje med tiggere, der ikke havde tigger-tegn og dermed tilladelse til at tigge, og i forening med sognepræsterne og Helligåndshospitalets forstander afgøre, hvem der skulle have de ledige pladser i hospitalet.

Perioden 1574-1708

Fra 1574 og frem til 1708 fungerede en fattigdirektion, der først bestod af byens biskop, af den øverste teologiske professor ved universitetet og de ældste borgmestre. Fra 1631 af biskoppen, den øverste teologiske professor og de to øverste borgmestre, med de tre sognepræster og en rådmænd som assessorer. Denne direktion bestyrede de midler, som blev skænket til de fattige, og de mange huse, som var henlagt til deres underhold: ”lejoboder”, der udlejedes til fattige og ”sjæleboder”, hvor de fattige fik friboliger.

Ved [Fattigordinansen fra 1631](#) fik Fattigvæsenet sit hovedkvarter i Konventhuset i Silkegade, hvor almisserne blev uddelt, og hvor der tillige var et arbejdshus, hvor fattige kunne få udleveret materiale til forarbejdning. Den egentlige administration blev besørget af fire overforstandere, mens fattigopbringerne – de såkaldte stodderfogeder eller stodderkonger – førte personligt tilsyn med byens fattige.

I perioden rummede København en række ”milde stiftelser” for fattige. Først og fremmest gjaldt det Helligåndshuset med St. Jørgens Hospital for de spedalske, senere også for andre med smitsomme sygdomme. Hospitalet blev ledet af en forstander, udnævnt af Magistraten, som også førte tilsyn med regnskaberne. Senere kontrolleredes de af kongens hofmester, kansleren, biskoppen, de to ældste borgmestre og sognepræsten i Helligåndshospitalet. I 1607 flyttedes Helligåndshospitalet til gården Vartov udenfor Østerport, i 1630 til Ny Vartov ved Sortedamsdosseringen. I 1658 måtte lemmerne forlade Vartov pga. svenskernes overfald, og de flyttede i stedet ind i et lejet hus i Pilestræde. Fra Pilestræde flyttede lemmerne i 1662 til Børnehuset på Christianshavn, hvor de blev indtil de kort tid efter flyttede ind i det nuværende Vartov i Farvergade. Institutionens beliggenhed ændrede sig, men navnet flyttede med.

Vartov optog ”værdige” gamle og svage, især fra byens borgerstand, som havde udmærket sig ved at føre et stræbsomt og ordentligt liv. Man optog også tjenestefolk, der havde stået i lang og tro tjeneste. Institutionen

kunne rumme ca. 370 personer eller ”senge”, og var kun delvis underlagt Det københavnske Fattigvæsens skiftende direktioner.

I 1605 oprettede Christian 4. et tugthus, dvs. en tvangsarbejdsanstalt for løsgængere. Denne institution lå først i tilknytning til Helligåndshospitalets bygninger, men ophævedes allerede i 1619 og genoprettedes to år efter i 1621 som institutionen ”Tugt- og Børnehuset”. Tugthuset var en straffeanstalt, Børnehuset en tvangsopdragelsesanstalt for forsømte børn, løsgængere, tiggere og ”letfærdige fruentimmer”. I Christian 4.s sidste år forfaldt bygningerne og i 1650 blev anstalten afviklet. Efter 1660 fandt såvel tugthus som børnehus husly i det nyoprettede Tugt- og Børnehuset på Christianshavns torv.

I 1612 oprettedes Fattigvæsenets Pesthus, det såkaldte St. Hans Hospital. Dets første beliggenhed var udenfor Nørreport, senere ved Kalvebod Strand. Pesthuset omfattede en sygeafdeling for vanvittige og afsindige og en lemmeafdeling for krøblinge og uhelbredelige personer. I 1769 flyttede det til den gamle ladegård – det tidligere krigshospital (dvs. landmilitærets fattiggård) på grænsen mellem København og Frederiksberg. I 1816 flyttedes det til Bistrupgård ved Roskilde, som ejedes af byen Københavns borgere. I praksis administreredes godset af Magistraten.

I 1675-76 oprettedes endvidere Abel Cathrines Hospital eller boder, som følge af en donation fra enkedronning Sophie Amalies hofdame Abel Cathrine von der Wisch. Boderne havde plads til 21 personer og optog fortrinsvis syge og sengeliggende, fattige folk. Stiftelsen lå oprindeligt i Dronningens Tværgade. Senere udflyttedes den til Vesterbro (Abel Cathrinesgade).

I 1698 udkom en forordning om Fattigvæsenet, der dels specificerede hvorledes fattigforstanderne skulle indsamle ”frivillige” donationer, og dels kundgjorde, at betleri på gaderne var strengt forbudt. Det var op til stødderfogederne at sørge herfor. Greb de en betler, skulle han eller hun straks sendes til Børnehuset på Christianshavn.

Perioden 1708-71

Ved forordning af 24. september 1708 og instruks af 26. oktober samme år oprettedes Direktionen for de Fattiges Væsen. Institutionen var i udgangspunktet landsdækkende, men i praksis gjaldt den kun for København. Under direktionen fungerede en kommission, bestående af fem kommitterede (instruks af 23. maj 1709) og under dem to fattigforstandere for hvert sogn i byen og en stødderfoged for hvert af byens kvarterer. Det påhvilede direktionen at skaffe syge ophold og kur, give forældreløse og umyndige føde, klæder og evt. skaffe dem en læreplads ligesom de skulle skaffe arbejdsføre fattige arbejde og fremsætte forslag om indretning af manufakturer, hvorved man kunne tvangsaktivere fattige og løsgængere. Direktionen førte endvidere tilsyn med de kommitterede og med Fattigvæsenets embedsmænd.

De kommitterede forestod almisseuddelingen, som foregik fra Konventhuset (Silkehuset) i Silkegade. De skulle sondre mellem værdige og uværdige fattige. Uværdige fattige bestod i arbejdsføre, raske mennesker, som man skønnede ikke ville arbejde, mens værdige fattige bestod i gamle og svagelige, krøblinge og forældreløse børn. Kommissionen udmålte derpå almisse til de værdige og arbejde til de uværdige. Under Direktionen for de Fattiges væsen fungerede desuden en særlig ”eksaminationskommission”, som havde til opgave at forhøre de almisesøgende om deres forhold.

Ved [Reskript af 8. maj 1733](#) udskiltes de fattige under sø- og landeta- ten fra det civile fattigvæsen, og de blev underlagt de myndigheder – Admi- ralitetet og Militæret – som de sorterede under. Admiralitetet rådede over Søkvæsthuset og Militæret over Krigshospitalet på Ladegården (frem til 1768, derefter det såkaldte Christians Plejehus i Sølvgade) som fattiginstitu- tioner.

I 1769 oprettedes Almindelig Hospital i Amaliegade som en plejestif- telse og et arbejdshus under Det københavnske Fattigvæsen. Herved samlede man en række ældre småhospitalet i et – Brøndstrædes Hospital, Lille Var- tovet og Vestre Hospital. Også konventhuset i Silkegade overflyttedes til Al- mindelig Hospital. Her holdt man til, indtil Det københavnske Fattigvæsen overtoges af Københavns Magistrat med virkning fra 1858. I 1775 flyttedes hospitalet til Sølvgades kaserne, hvor det havde tilhuse indtil 1785. I 1785 flyttede det tilbage til Amaliegade, hvor det lå frem til 1892, hvor det igen flyttede til nyopførte lokaler på Nørre Alle.

På hospitalet lå en fabriksindretning, hvor drenge kunne sættes til spinding, vævning mv. Den gik dog hurtigt nedenunder hjem og maskiner og materialer bortsolgt ved en auktion. I tilknytning til fabriksindretningen fungerede også en blegegård i Lyngby, hvor linned mv. blev bleget.

I 1769 flyttede St. Hans Hospital, som tidligere nævnt, til det tidligere krigshospital på Ladegården. Samtidigt hermed indrettedes der en særlig, og finere, afdeling, oprettet på grundlag af en donation fra købmanden Claudi Rosset. Denne afdeling fik navnet Claudi Rossets Stiftelse.

Andre fattigstiftelser fra denne periode var den statslige institution for forældreløse børn, Vaisenhuset, som oprettedes i 1720; Det kongelige Op- fostringshus på Christianshavn, oprettet 1753, Det kongelige Frederiks Hos- pital, oprettet 1757, og Accouchement-huset eller fødselsstiftelsen for ny- fødte børn, oprettet 1759, som frem til 1787 lå på Frederiks Hospital. De var alle statslige institutioner. Opfostringshuset overgik dog i 1781 til Køben- havns Magistrats bestyrelse.

Perioden 1771-81

Ved [forordningen af 16. november 1771](#) blev den hidtil værende ordning – Direktionen for de Fattiges Væsen – ophævet og erstattet med Den kgl. Di- rektion for den almindelige Plejeanstalt i København. I ethvert af byens sog- ne blev der nu oprettet en sognekommision, som skulle være underlagt di- rektionen. Hver kommission fik stillet specielle midler til sin rådighed.

Under Direktionen for Plejeanstalten henlagdes nu 1) Vaisenhuset, som dog allerede året efter igen blev en selvstændig institution med egen direktion, 2) Almindelig Hospital, der administreredes som en særlig institu- tion med egen regnskabsføring, 3) St. Hans Hospital og Claudi Rossets Stif- telse, 4) Det kgl. Opfostringshus, 5) Børnehuset (og Møns Tugthus) 6) Fød- selsstiftelsen for nyfødte børn og 7) byens fattigskoler (friskoler), som tidli- gere havde hørt under kirken.

Perioden 1781-99

Ved [reskript af 4. april 1781](#) ophævedes ”Den almindelige Plejeanstalt” og ansvaret for, og administrationen af, Det Københavnske Fattigvæsen overgik til Københavns Magistrat. Fattigvæsenet bestyredes dog fortsat efter de reg- ler, som var blevet lovfæstet ved oprettelsen af Den almindelige Plejeanstalt i 1771. Formelt blev sognekommisionerne ophævet, men i praksis vedblev de at bestå og godkendtes atter ved [reskript af 17. marts 1784](#).

Forstanderinstitutionen, som var blevet ophævet i 1771, genindførtes nu, idet Magistraten skulle vælge fire fattigforstandere, som fungerede i to år ad gangen. Ved [forordningen af 9. marts 1792](#) udvidedes antallet samtidig med at en række dunkle punkter i administrationen af Fattigvæsenet blev ekspliciterede og lovfæstede. Det gjaldt f.eks. friskolerne og sognenes arbejdshuse.

Administrationen af Fattigvæsenet havde fra 1769 og frem til 1800 til huse på Almindelig Hospital. I året 1800 flyttedes det til det nyoprettede tvangsarbejdshus i Pustervig, men da dette brændte under englændernes bombardement i 1807, flyttedes det atter tilbage til Almindelig Hospital.

Til Fattigvæsenet 1781-99 hørte følgende institutioner: 1) Almindelig Hospital, 2) Vartov, 3) Det kgl. Opfostringshus, 4) Abel Cathrines Boder, 5) Arbejdshusene og fattigskolerne i byens sogne og 6) St. Hans Hospital og Claudi Rossets Stiftelse. Børnehuset og Tugt- og Rasphuset på Christianshavn hørte sammen med Møns Tugthus under en særlig direktion, mens Fødselsstiftelsen hørte under Frederiks Hospital, som var en statslig institution.

Perioden 1799-1815

Ved [Åbent brev af 26. januar 1798](#) befalede kongen, at Københavns Magistrats administration af Fattigvæsenet skulle ophøre og overgå til en særlig kongelig direktion. Årsagen hertil var angiveligt Magistratens manglende evne og mulighed for at administrere det stadigt voksende ressortområde. Især stod det galt til med økonomien. Der nedsattes en kommission, som senere skulle fungere som direktion for Fattigvæsenet, og året efter godkendte kongen (i praksis kronprins Frederik) kommissionens indstilling, med mindre tilføjelser og rettelser. Den nye ordning lanceredes under betegnelsen [Fattigvæsensplanen af 2. juli 1799](#).

Med planen oprettedes der en 'Fattigvæsenets Direktion', som bestod af 24 medlemmer: fem embedsmænd fra Danske Kancelli, to embedsmænd fra Københavns Magistrat, to af Stadens 32 mænd (den tids borgerrepræsentation), ni menige borgere, valgt af sognekommisionerne, tre repræsentanter for den katolske og den fransk- og tysk reformerte menighed, Københavns politimester og en assessor fra Hof- og Stadsretten. Direktionen overtog den fulde ledelse af Københavns Fattigvæsen, dels den myndighed, som Magistraten havde haft siden 1781, og dels den myndighed, som sognekommisionerne havde haft siden 1771. Ved samme lejlighed blev Land- og Søetatens særskilte ordninger ophævet, og deres fattige inddraget under det civile fattigvæsen. Kun den jødiske menighed eller "nation" bibeholdt herefter et særligt fattigvæsen.

Fattigvæsensdirektionen inddeltes fra 1799 i fem kommissioner med ansvar for hver deres gren af Fattigvæsenets virke: Forsørgelseskommissionen, Industrikommissionen, Skolekommissionen, Sygekommissionen og politikommissionen. Disse fem kommissioner refererede til den overordnede Fattigvæsensdirektion.

Eksaminationskommissionen fortsatte sit virke under betegnelsen Fattigvæsenets Politiret. Retten bestod af en assessor fra Hof- og Stadsretten (J. H. Bärens) og to repræsentanter fra Søetatens og Landetatens jurisdiktioner. Politiretten ophævedes 7. september 1813 (ved Bärens' død) og dens sager overgik til den almindelige politiret i København.

Fattigvæsenets centraladministration havde følgende kontorer: 1) Hovedkassen, 2) Sekretær- og arkivkontoret, 3) Bogholderi- og Revisionskontoret og 4) Kassererkontoret.

Byen var inddelt i 12 hoveddistrikter, og disse atter i et stort antal forsørgelsesdistrikter, hvor hvert distrikts forstander skulle afhøre de fattige og føre tilsyn med dem.

Under Fattigvæsenets direktion sorterede følgende institutioner med specielle direktioner: 1) Almindelig Hospital og Abel Cathrines Boder, 2) St. Hans Hospital og Claudi Rossets Stiftelse, 3) Vartov, 4) Det kgl. Opfostringshus, 5) Fattigvæsenets Tvangsarbejdshus i Pustervig (1800-1807), 6) Garderstaldens fattigbolig, 7) Christians Plejehus Depot og 8) Arbejdshusene med fattigskoler i byens sogne.

Perioden 1815-57

Ved [reskript af 20. oktober 1815](#) besluttedes det, at Fattigvæsenets Direktion kun skulle være mellemed mellem Danske Kancelli og Det københavnske Fattigvæsenes egentlige bestyrelse, og påse, at regnskaberne i rette tid blev aflagt ligesom man skulle gennemgå sager af mere generel vigtighed. Direktionen ophævedes helt ved [reskript af 15. november 1828](#).

I stedet blev det ved reskriptet af 20. oktober 1815 besluttet, at Fattigvæsenets bestyrelse skulle overdrages til en særlig administrerende Direktion, bestående af tre lønnede medlemmer, senere fem, hvoraf Magistraten ifølge resolution af 11. maj 1840 skulle udnævne to medlemmer, og kongen de øvrige tre.

Arbejdsgangen og administrationen var i øvrigt i store træk den samme, som i det foregående tidsrum. Nogen hovedkasse synes der dog ikke at have eksisteret.

I 1816 flyttede St. Hans Hospital og Claudi Rossets Stiftelse til Bidstrupgård, som Fattigvæsenet havde købt af Københavns Magistrat. I 1817 oprettedes den såkaldte Dispensationsanstalt eller Medicinaldispensationsanstalt, som havde til formål at indkøbe medicin til Fattigvæsenet på den økonomisk mest fordelagtige måde.

Som ny institution under Fattigvæsenet oprettedes i 1822 Arbejdsanstalten på Ladegården, og i 1833 en tvangsarbejdsanstalt samme sted.

Perioden 1857-92

Ved kommunaloven af 4. marts 1857 - *Lov om Bestyrelsen af Københavns kommunale Anliggender* - henlagdes fra 1. januar 1858 administrationen af Fattigvæsenet under Københavns Magistrat. Ifølge *Vedtægt for Bestyrelsen af Staden Københavns kommunale Anliggender* fra 30. december 1857¹ overtog Magistratens 3. afdeling bestyrelsen af det almindelige fattigvæsen med de dertil knyttede legater og kapitaler, indretninger og stiftelser.

Vartov, Abel Cathrines Stiftelse og Det kgl. Opfostringshus med dertilhørende ejendomme, kapitaler og legater, som ikke fundatsmæssigt var henlagt til det almindelige fattigvæsen og dets stiftelser, blev dog henlagt under Magistratens 1. afdeling.

Under Magistratens 2. afdeling henlagdes bestyrelsen af de nu kommunale sygehuse, St. Hans Hospital og Claudi Rossets Stiftelse.

---

¹ *Samling af Bestemmelser vedr. Københavns Kommune 1840-1863*, Kbh. 1919, s. 470ff.

Magistratens 3. afdeling fik ved oprettelsen følgende kontorer: 1) Sekretariatet, 2) Bogholderikontoret og 3) Kassererkontoret.

Ved Borgerrepræsentationens beslutning af 27. marts 1871 blev hovedstaden fra 1. maj 1872 inddelt i 12 hoveddistrikter, hver med en lønnet og indtil 20 ulønnede forstandere. Antallet af ulønnede forstandere formindskedes dog i de følgende år, ligesom også betydningen af deres arbejde gjorde det. I 1885 var antallet faldet til kun 33 og i de følgende år forsvandt de helt. Fra 1. maj 1881 udvidedes hoveddistrikterne fra 12 til 13, og fra 1. maj 1890 skete der en omorganisering af de eksisterende distrikter, ligesom der oprettedes et nyt og 14. distrikt.

Under Magistratens 3. afdeling sorterede følgende institutioner med særlig bestyrelse: 1) Overinspektøren ved Fattigvæsenet, 2) Almindelig Hospital, 3) Arbejdshusene og fattigskolerne i de københavnske sogne, 4) Tvangsarbejdsanstalten på Ladegården og 5) St. Hans Hospital og Claudi Rossets Stiftelse.

Perioden 1892-1933

Den 1. januar 1892 trådte den nye fattiglov af 9. april 1891 i kraft, og det samme var tilfældet med lov af samme dato om aldersundersøttelse til værdige trængende uden for Fattigvæsenet. Virkningerne af den første gjorde sig på mange måder gældende ved Fattigvæsenets administration, men mest betydning havde det dog for arbejdet, at et helt nyt arbejdsområde blev inddraget med aldersundersøttelsen. Som følge heraf blev den tidligere betegnelse for virksomheden – *Fattigvæsenet* – fra 1. januar 1892 ombyttet med betegnelsen *Forsørgelsesvæsenet*.

En nydannelse som denne lov medførte, var oprettelsen af aldersdomshjem. Nicolai og Frelserens arbejdshuse var allerede blevet indrettet som aldersdomshjem og de var i brug som sådan for henholdsvis kvinder og mænd. De blev nedlagt den 1. oktober 1901, hvor de overgik til Magistratens 2. afdeling, da det nye aldersdomshjem i Guldbergsgade på Nørrebro blev taget i brug.

Mht. fattigundersøttelsen blev byen fra 1. maj 1893 inddelt i 12 distrikter. I anledning af indlemmelserne af Sundbyerne, Brønshøj, Vanløse og Valby udvidedes antallet i 1901 og 1902 til i alt 15, men i 1909 nedlagdes igen et distrikt. Forsørgelsesvæsenet havde herefter 14 distrikter, hvert med sin forstander. Denne ordning bestod indtil 1. maj 1926, da der i stedet for de mange små distrikter, oprettedes fire større distrikter, hvert under ledelse af en distriktschef. Pr. 1. juli 1928 centraliseredes administrationens ledelse i Direktoratet for Københavns Forsørgelsesvæsenes Central- og lokaladministration (fra 1933: Københavns Kommunes Socialdirektorat).

Lovgivning vedr. Det Københavnske Fattigvæsen 1629-1828

1. Forslag om Ordning af Fattigvæsenet, 2. november 1629.
2. Fattigordinansen, 10. april 1631.
3. Forordning om Fattigvæsenet, 18. Oktober 1698.
4. Forordning om Forhold med Betlere/ fattige Børn/ rette Almisse=Lemmer og Løsgængere i Kiøbenhavn/saa og om Almisse til deres Underholdning, 24. september 1708.
5. Rescript, ang. saavel militaire som civile Fattiges Underholdning i Kjøbenhavn, 8. maj 1733.
6. Forordning angaaende en almindelig Pleye=Anstalts Indretning udi Kiøbenhavn til Underholdning for Stadens Fattige, 16. november 1771.
7. Rescript om Fattigvæsenets overgang til Kjøbenhavns Magistrat, 4. april 1781.
8. Rescript ang. det Fattiges Væsens samt andre Stiftelsers Bestyrelse for Fremtiden, 17. marts 1784.
9. Forordning om Fattig=Væsenets Indretning og Bestyrelse i Kiøbenhavn, 9. marts 1792.
10. Aabent Brev angaaende hvorledes Fattigvæsenet i Kiøbenhavn for Fremtiden skal bestyres, 26. januar 1798.
11. Kgl. approberet Fattigvæsensplan for Kiøbenhavn og dens Forstæder, 2. juli 1799.
12. Reskript ang. forandring i Bestyrelsen af Kjøbenhavns Fattigvæsen, 20. Oktober 1815.
13. Kgl. Resolution, 15. november 1828.

1.

Forslag om Ordning af Fattigvæsenet i København,

[2. november 1629]

Til Bispen, Theologi och Borgemester och Raad vdi Kiøbenhaffn.

Christianus quartus. Wor synderlig gunst tilforn. Wiider, att efftersom wy naadigst haffuer forordnett ett nytt capital thill arme vdi wort kiøbsted Kiøbenhaffn, effter som y aff hosføllgende wortt obne breff wiidere haffuer att forfahre, daa biude wy eder her med och wille, att y eder med fordeligste beraadslager och siden eders vnderdännigste betenckende i cantzeliett indlefuerer, hurledis dermed beqvemmeligste forholdis kand, haffuende i agt saawell huis woris ellskelige kierre her fader faders och her faders høylofflige ihukommellser wed recessens 62 artickell och den anno 1588 vdgangen forordningh, saa och woris egen recessis 44 artickell, saa och woris om thieniste folck och løsgenggere anno 1619 publicerede, dernest den om handtwercks drenge och suenne anno 1621 forordninger denne leilighed belangende indeholde, med wiidere huis christeligen der vdi effter denne thiidts leilighed forandris kand och forbedris, dernest om nødigtt en egen magistrat med sin seerdeelis spitall fogett och suenne der till att bestille, paa dett all god ordning disbedre kand vnderholldis, och wy wiide kunde, huo os haffuer att suare, om forsømmellse her vdi befindis, jligemaader att j och betencke, hurledis samme ny capital och huis ellers wiidere till saadand brug funde- ris, saa kand forsickeris, att de fattige ingen skade, twist eller jringh saadand indkomme belangende kand tilslaes.

Frederichsborg den 2 novembris 1629.

2.

Fattigordinansen

[10. april 1631]

C. 4. G. a. v. Efftersom med Gudtz den allermectigstis naadige Hjelp en Ordinantz om Fattige nu er berammitt, at derom forfattis nogle Articler, som i dj Fattiges Bog er indförtt, daa paa dett saadan god Ordning och Skick med den samme gode naadige Gudtz Hielp och Bistand framdelis kand vnderholldis, haffuer vij naadigst för gott anseett saadant fremdielis ved dette voris obne Breff att fuldbyrde och stadfeste, som effterfølger.

1. Først skulle samme vdi Fattigbogen indførte Artickler vryggelig holdis, med mindre nogett der vdi effter tidens Omstende och Fornødenhed at forandre och forbedre, huilcken deris Forandring da och lige saa fuldt, som dette anordnett er, skall effterkommis indtill videre Betenckende och Forbedring.

2. Dernest da skall Borgemestere och Raad befallit vere med Superintendentens och Theologernes Raad, naar nogett tuiffllactigt indfalder, saa och ellers aluorligen holde offuer den Fattigis Ordinantz. Forbemelte Geistlige och Borgemestere och Raad samptt Sognepresterne effter Kircke Ordinantzen skulle huer halffue aar engang nemlig till Philippi Jacobi flitteligen offuersee Regenskaberne, till huilcken tid dett fulde aars Regenskab skall sluttis och forhøris saa och om Administrationen forspørgis, dernest Martini, till hvilcken Tjød de allene om Regenskabets Tilstand haffuer [at] forfare, saa och den gandske Handels Administration, om dermed forholdis effter dj Fattiges Ordinantz, saa och att huis offuerbliffuer, vddielis till Fattige, Siuge och Hungrige, rette Huusarme, om nogen kunde vere, endog denne Forordning saa well eller mere om dennom end løbe Betlere meent er, huis och der offuer indkommen kand forbliffue, dett att anuendis till ett Pesthuus Capital eller Underhold.

3. For dett tredie skulle Sognepresterne herforuden en dag huer Vge troligen see till med, att Alting rett administreris och huor Mangell findis, den angiffue.

4. For dett fierde, efftersom de Fattige haffue en stor Hoffuitstoel, som och med Gudtz Hielp dagligen forøgis, daa skulle Borgemestere och Raad forordne en god, from, vederheftig Dannemand blantt Raadett, som der offuer kand haffue Omsorg, hollde rigtig Bog och tilsee, att Renten huer Aar i dett fulde Regenskab kand indføris. Belangende Hoffuitstoelen att vdsette, daa effterdj Byen staa derfore, haffuer b. och raad den med Kemnerne paa Rente att vdsette, efftersom di vide at vere uden Skade, och som dj selff vill staa fore och suare till i alle Maade.

5. For dett femte, da skall der vere fire Offuerforstandere, som forbemelte Administration skulle forestaa och med Raad och Daad vere hin anden be-

standige, och blantt andett skall den første holde den fulde Regenskabs Bog, saa den, naar Aarett er vde, kand strax redeligen frembuisis om den gandske Handell med fuld Indtegtt och Udgifft, som det sig bør. Och skall hand for saadan stor Vmag och Tillsiun, som hand skall haffue nogen sinde huer Vgedaug, bekomme till huer Philippi och Jacobi 200 Specie Daler till en Foræring, huilcken hand saaledis skall tage till tacke, paa dett ingen skall veigre sig saadantt at vdstaae och intett der imod foruente sig.

6. Och paa dett saadantt dog icke skall bliffue en altfor suært, skall hand altid haffue till sig en erlig, forstandig och troe Mand till Huusuertt, som skall haffue fuld Indseende med Spinden, Veffuen och deslige, till Indtegtt och Vdgiffit att føre, saa och med huis andett, di Fattige till beste extraordinarie i husett indføris eller och kiøbis skall, saa och med extraordinarie Almisse, som effter huer tidtz Leilighed kunde vere fornøden at vdgiffue; hans Regenskab skall siden aff nestbemelte Offuerforstandere till Bog anammis och indføris; skall och samme Husuert i lige maade foræris aarligen 200 Speciedaler, dog hand well ochsaa miere kunde fortiene, end och med andet, naar hand gjør sligtt med Troe och Flid, som dett sig bør vdi Anammen och Vddelen, med ald Beskedenhed agter Fattiges Gaffn och beste extraordinarie vdi alle maader.

7. Schulle dj tuende forbemelte haffue en god, troe, flittig Skriffuer, som dj kunde bruge till ald Fornødenhed och som di ville selff suare der till, som och skall haffue aarlig løn for sin daglig Tieniste 100 Speciedaler. Forbemelte tuende Offuerforstandere och Huusuertt skulle magtt haffue Stoderefogder huer Vgedag noget att beuilge, huilcke di och sig skulle tage och vduelle, saa och affsette, naar dj icke gjøre huad dem bør; aff dennem kunde dj beuilge en en passelig Lønn som Armisfogde och en eller to noget ringere som hans Suenne, huilcke di kunde bruge till Execution, Opsøgen, Vdspørgen och att forfare, huad dj, Almisse opberger, sigh ellers foretager, om di Sunde eller Siuge ere och deslige, som deris Bestilling udkreffuer.

8. Aff di andre threj Offuerforstandere skall en aarligen synderligen lade samle, huad dj Fattige kunde bekomme aff Skibene, som ankomme. Item effter Begraffuelser. Dernest skall en bestille, att di fremmede bliffue och besøgte effter huer Tijdtz Leilighed, och dj Fattigis Bøsser icke bliffue forsømte, ey heller huis effter Brøllupper kand bekomis. Den tredie skall tillige med Husvertenn hielpe till Indkiøb huis fornøden er till Forraad och Fordeell, som gaffnligst vere kand, och see till med dj Fattigis Huse, som fornøden.

9. Di forrige Gamle eller Vnderforstandere i Sognerne skulle redeligen indkreffue huer Quartal det som giffuis saa rundeligen aff Sognemendene, och sligt med Tafflepenge indføre till daglig Udgifft, saa vell som och huer Quartals rest i Kisten til Husarmis Fornødenhed och Fremtarff, som det sig bør; her till skall Sognepresterne saa vell formane och tilskynde disse Vnderforstandere som deris Sognemend, och skall Borgemestere och Raad och holde her offuer, som ved bør. Huor effter alle och huer vedkommer sig haffuer att rette.

Giffuett Frederichsborg den 10 Aprilis anno 1631.

3.

Forordning om Fattigvæsenet

[18. Oktober 1698]

Directeurerne for de fattige Huus Arme

C. 5. gjøre alle vitterligt, at efftersom os elskelig directeurer for de fattige huus arme her i voris etc. Kiøbenhavn for os allerunderdanigst haver ladet andrage, hvorleedis de effter disse tiders beskaffenhed skal have funden fornøden, til de fattiges desto bedre tieniste effterskrevne anordning oc articler paa voris allernaadigste behag at forfatte, hvoreffter oldermændene oc bemelte fattigis forstandere tillige med conventhuusskriveren sig skulle vide at forholde, paa hvilke articler voris allernaadigste confirmation allerunderdanigst ansøgis oc begieris, lydendis ord effter andet saaleedis.

1.

Oldermændene for de fattigis forstandere skal antage dennem til at være de fattiges forstandere, som af præsidet, borgemeester oc raad dertil af de beste, beqvemme oc vederhefftige borgere bliver forordnet oc samtykt, oc tage haand oc løffte af dennem, at de ville være hannem hørig oc lydige udi alt, hvis hand dennem paa de fattigis vegne befalendis vorder. Dernest skal de aflegge deris eed, saaleedis som hid indtil sædvanligt haver været, oc effter dend maade, som her neden for indført findis. Oc naar deris tid, nemlig fiire aar, er forbi oc de af præsidet, borgemeestere oc raad paa raadhuuset igien fra forskrevne stilling forløvis, da skal dennem gives deris afskeed oc skudsmaal, saaleedis som det sig bør oc de kand have fortiendt.

2.

Skal de fattiges forstandere hver udi sit sogn omgaa hver maaned udi kirken med tavlen om søndagen oc høitiderne til høymesze, saa oc om fredagen. Jligemaade skal oc dend forstander, som haver sit udgiffes aar, omgaa med tavlen til aftensangs prædicken om søndagen oc høitiderne. Hvis penge, som paa forskrevne tider indsamlis, skal udi blockene oc bøszerne vel forvaris oc samme blocke oc bøszer hver fierding aar, nemlig 1 may, 1 augusti, 1 november oc 1 februarij, aabnis oc pengene dend forstander udi et hvert sogn, som udgiffen haver, af oldermændene, conventhuuss-skriveren oc de andre forstandere i samme sogn tiltællis, hvoreffter hand da aarlig skal gjøre de fattige regnskab derfor til dend 1 may saavelsom oc for accise pengene paa toldboden, item huusleje, rentepenge, jordskyld oc ald anden ordinaire oc extraordinaire jndtegt, som de fattige tilkomme kand, af hvad navn det oc maa være. Jligemaade skal oc oldermændene være forbunden til, sit oldermænds regnskab til hver Philippi Jacobi dag at forfærdige.

3.

Skal dend forstander udi et hvert sogn, som udgiffen haver, besøge dennem, som i samme sogn gjør bryllupper eller begravelser, med de fattigis bøszer oc det hans udgiffes aar igiennem. Mens dersom nogen af adel eller rangs personer bliver cupulerede udi kirken, eller der skeer begravelse med liig-

prædicken, da skal samme forstander omgaa med tavlen udi kirken oc siden tillige med een af med-forstanderne dagen dereffter besøge de vedkommende udi deris logementer med bøszen oc begiere, at de af deris gode villie de fattige med noget udi Jesu nafn ville betenke.

4.

De forstandere, som udgifften haver, skal uddeele almiszen paa conventhuuset paa een viss dag oc tiid hver uge, ligesom een hver fattig lem er tillagt. Oc skal conventhuusskriveren holde rigtig contrabog oc mandtal over alle oc een hver i sit sogn, som hid indtil sædvanligt haver været. De fattige, som ere sengeliggende oc ingen steds kand komme, skal bemelte forstandere besøge hver maanetsdag i det mindste (mens conventhuusskriveren tillige med forstanderne eengang hver fierding aar) oc med flid erfare, om de rigtig bekommer dend almisze, som dennem er tillagt, saa oc have flittig indseende med dennem oc alle andre fattige, om de ere almiszen værd oc lever gudfrygtig, oc hvis anderleedis befindis, da at give oldermænden det strax skriftlig tilkiende, som sligt for directeurerne til videre resolution haver at andrage.

5.

Skal alle de fattigis forstandere hver udi sit sogn udi rette tiid oc uden nogen undskyldning omgaa med qvartal-bogen oc flittig besøge gotfolk, som almisze haver udlovet, saa oc med gode ord bevege andre, som icke endnu haver ladet sig indskrive udi almisze bogen, at de effterfølge gode christnis exemplar i at give noget til de fattige, oc hvad da udlovis, skal strax enten af de vedkommende self eller af forstanderne under deris nafn i qvartal bogen indskrivis.

6.

Oc saasom i et hvert af forskrevne sogner, nemlig Vor Frue, Hellig Geistes, St. Nicolai oc Trinitatis, findes fiire forstandere, saa skal hver sogn deel i toe parter, oc paa een hver part følger toe af forstanderne til sammen for at indkræve qvartal pengene. Oc skal dend rette tiid, inden hvilken alle forstanderne skal have besøgt hver sit sogn med qvartal bogen for at indfordre dend indskrevne almisze, være disse effterfølgende terminer, nemlig dend 1 may, 1 augusti, 1 novembris oc 1 februar, indtil maanedens udgang. Findis nogen af forstanderne forsømmelig oc icke haver omgaaet i rette tiid med bogen huusz fra huusz for at indkræve, hvis udlovet er eller nogen kunde bringis til at udlove eller i andre maader kunde indsamlis, saa de fattige derudover skulle tage skade, da skal de det self betale oc derforuden straffis effter directeurernes kiendelse. I ligemaade oc oldermænden, saafremt hand icke tilbørligen angiver, naar hand om sligt nogen kundskab erlanger.

7.

Dend forstander, som gaar med tavlen i kirken, skal icke give nogen ved blocken i kirken, paa det icke u-rette betlere eller andre schulle trengis omkring blocken oc Guds børn derved hindris i at høre prædicken. Ei heller maa hand give nogen af kirketiernerne eller de fattigis fogder noget i kirken, efftersom de dog nyder noget lidet hver qvartal, naar blocken aabnis effter gammel skick. Hvo af forstanderne herimod gjør, skal bøde hver gang 20 Sk. til de fattige.

8.

Naar alle forstandernis regnskaber ere indkommen, som bør at skee hver aar inden junij maanetz udgang, om mueligt er, da skal de strax af conventhuusskriveren beregnis, effterseeis oc med behørige beviiser confereris oc af hannem effter befunden beskaffenhed forklaris oc underskrivis. Jligemaade skal de oc af oldermænden effterseeis oc undertegnis oc dereffter af conventhuusskriveren for directeurerne ved neste samling til videre approbation fremleggis.

9.

Oldermænden tillige med conventhuusskriveren oc samtlige forstanderne skulle være forpligtet til at vide de fattigis beste med raad oc daad, som de for Gud oc øvrigheden med een god samvittighed ville ansvare.

10.

Alt hvis, som paa de fattigis vegne forefalder at forrette oc bestille, det skal skee i conventhuuset, hvor oldermænden, conventhuusskriveren oc forstanderne skulle komme tilsammen, naar behov giøris, oc der med hin anden betenke oc raade de fattiges gafn oc beste, oc hvad da for got bliver befunden, det skal med flid effterkommis af een hver, ligesom hand bliver anbefalet til.

11.

Naar noget vigtigt oc extraordinaire forefalder, skal det gifvis directeurerne tilkiende oc med deris raad forrettis hvis, som de fattige kand komme til beste.

12.

Naar nogen af de fattige lemmer ved døden afaar udi nogen af sieleboderne, da maa ingen af forstanderne udi sær for nogen vild, venskab eller forbøns skyld fordriste sig til at indsette nogen anden i steden, med mindre det skeer med oldermændens oc samtlige samme sogns forstanderis villie oc samtycke. Mens hvad penge-almiszen angaar, da skal ingen dend nyde uden effter directeurernis slutning paa convent huuset.

13.

Naar oldermænden oc conventhuusskriveren udgiver klar oc rigtig fortegnelse til forstanderne, hvad een hver af dennem kand tilkomme at lade reparere paa de fattigis huuse oc vaaninger, ligesom brøstfeldigheden oc nødvendigheden kand være til oc hver aar med maadelig bekostning kand repareris, oc forstanderne det icke effterkommer, men motvillig forsømmer det, om endskiønt det ham betjmelig om aaret kunde være tilkiendegivet, saa at dend, som kommer effter ham, kunde formeene, ei heller at ville lade det giøre, efftersom det af hans formand var forsømt, hvorudover de fattigis huuse oc vaaninger letteligen kunde geraade i slettere tilstand, da skal dend forstander, hosz hvilken dend første forsømmelse findis, stande derfor til rette effter directeurernis kiendelse. Skulle nogen af de fattiges huuse befindis saa gamle oc brøstfeldige, at de icke kunde hielpis, men skulle eragtes nødig enten at selgis eller af ny at opbyggis, da skal sligt skee med directeurernis samtycke.

14.

Naar som heldst directeurerne eller magistraten sender bud til oldermænden om noget at bestille, eller oc oldermænden self haver noget med forstanderne

at forrette, da maa forstanderne ei undskyldte sig for een ringe aarsags skyld, men dend forstander, som paa sædvanlig maade er vorden tilsagt oc icke møder til forelagde tid, førend det sidste klockeslet haver udslaget, skal bøde til de fattige een half mark, oc dend, som udebliver een half time over dend foresatte tiid, skal bøde een mark; bliver hand lengere borte, bøde toe mark, men hvo, som gandske bliver borte uden billig aarsag eller forlof, skal bøde een rixdaler.

15.

Dend forstander, som det falder til at gaa om med tauflen til syv-slags prædicken, skal, saalenge samme hans uge varer, eengang hver dag besøge Børnehuset paa Christianshafn oc flitteligen give agt paa, om alting samstedts gaar skickelig oc vel til baade med spisningen samt de fattige syges cur oc andet, item med optugtelsen udi guds frygt. Jligemaade skal hand oc fornemme hos handverks mesterne, om de sterke lemmer, som ere der inde, gjøre deris piigt, som de bør, saa oc, om dennem derimod vederfarris det, som ret oc billigt er, oc maa ingen af stedets betienter vere forstanderen herudi til hinder udi nogen maade. Skulle det befindis, at nogen af lemmerne derinde hafde forseet sig, da bør de, andre til exempel, at straffis enten med riis, pidsk, hals jern eller i andre maader effter de udi bemelte Børnehusz opslagte articler, hvilken straf skal skee udi forstanderens overværelse, saafremt nogen af directeurerne ej self derhos var tilstede. Forsømmer nogen af forstanderne at udkomme udi Børnehuset, som forskrevet staar, da skal hand bøde een mark til de fattige, men bliver hand borte i tre dage, bøde otte mark, oc saa fremdeelis, ligesom hand bliver borte til, hvorover Børnehusets skolemester rigtig bog bør at holde.

16.

Forstanderne udi alle sognerne skal gaa om hver sin uge om mandagen, tiisdagen oc taarsdagen med tauflen til syv-slags prædicken udi Hellig Geistis kirke oc om onsdagen klokken otte med tavlen udi St. Peders kirke. Oc skal forstanderne effter sædvanlig maade levere de paa forskrevne tider indsamlede tavle penge til oldermænden, som dem udi sit oldermænds regnskab til jndtegt haver at føre imod adskillige extraordinaire udgiffter, som paa komme kand. Jligemaade skal oc samme forstander gaa om med tavlen til syv-slags-prædicken udi Vor Frue kirke om onsdagen oc levere de indsamlede tavlepenge paa sædvanlig maade fra sig til dend forstander i Vor Frue sogn, som staar for udgiffterne. Men naar der skeer præstevielse udi Vor Frue kirke oc der paa samme tid prædickes udi St. Peders kirke, da skal hand anmode een af de andre forstandere at gaa om i sit sted med tavlen udi St. Peders kirke, paa det de fattige ei derover skal komme til skade. Oc maa det ingenlunde være nogen forstander tilladt at lade andre, som icke ere forstandere, gaa om for sig med tavlen enten til høymesze, aften-sang eller syv-slags prædicken, i hvad forfald end paakomme kunde, under 2 rdrs. straf, hver gang det befindis, mens naar nogen forstander kunde have lovlig forfald, da skal hand ombede een af de andre eedsoerne forstandere, at hand det paa hans vegne vil forrette. Hvorimod hand skal være pligtig at tienne hannem igien udi lige tilfælde. Skulle oc alle fire forstandere udi sognet have lovlig forfald paa een tiid, som ei lettelig er at forvente, da skal de i tide give oldermænden det tilkiende, som da derpaa skal raade boed effter befunden beskaffenhed.

17.

Jngen forstander maa reise eller drage af byen inden eller udenlands for at forrette noget for sig self eller andre, med mindre hand haver det med oldermandens oc de andre samme sogns medforstanderis villie oc samtycke saavelsom oc gjør aftale med een af dennem, som i hans sted kand i agt tage, hvis ham imidlertiid kunde tilfalde at forrette. Hvo herimod handler, bøde een rixdaler oc stande derforuden oldermanden oc hans andre medforstandere tilrette effter sex af forstandernis sigelse.

18.

Naar nogen af de fattige, som har nydt de fattigis penge eller anden almisze, ved døden afgaar, hvad heller de ere paa sengene udi sieleboderne eller andensteds udi nogen af sognerne, da skal dend forstander i sognet, som udgiften haver, tillige med skriveren oc een eller to af de andre forstandere der sammesteds have flittig oc nøye indseende med, at dend afdødis effterladte gods bliver rigtig beskrevet, vurderet oc ved auction gjort udi penge, de fattige til beste, oc skal forstanderen dereffter føre sig de derfor indkomne penge til jndtegt udi sit special regnskab som anden u-visz indkomme.

19.

Staader fogderne skal være forpligtede til, under deris almiszes oc tienisters fortabelse, at have flittig indseende med, at ingen gaar om at betle paa gaderne. Men hvis de finder nogen at betle, da skal de strax føre dend betlende ud til Børnehuuset, efftersom der aldeelis ingen betlere, hverken smaa eller store, maa tilladis at betle paa gaden.

Eden

for de Fattiges Forstandere, naar de i Bestillingen indtræder

Saasom ieg N. N. er af min kiere øvrighed antaget oc forordnet til at være een af de fattiges forstandere her udi dend kongl. residentz stad Kiøbenhafn oc til dend ende effter velbemelte min kiere øvrigheds ordre oc anstalt at oppebære oc igien uddeele hvis guld, sølv, penge, victualier eller andet, som de fattige huus arme hersammesteds enten allerede given er eller hereffter af fromme christne kand vorde given, da lover oc tilsiger ieg hermed, at ieg vil forestaa samme min bestilling med ald flid oc troskab, Gud til ære oc de fattige huusarme her i Kiøbenhafn til hielp oc tieniste, oc skal ieg aldrig besvige dennem noget fra, mig til gafn oc dennem til skade, saa sandt hielp mig Gud oc hans hellige ord.

Da ville vi bemelte anordning oc articler etc. Hvoreffter etc. Givet etc. Hafniæ dend 18 octobris anno 1698.

4.

Forordning

om Forhold med Betlere/fattige Børn/ rette Almisse=Lemmer og Løsgængere i Kiøbenhavn/saa og om Almisse til deres Underholdning.

[24. september 1708].

Vi Friderich den Fierde/ af Guds Naade/ Konge til Danmark og Norge/ mv. gjøre alle vitterligt/ at saasom vi dagligen maae fornemme det overflødige Betlerie/ som her udi Vores kongel. Residents=Stad Kiøbenhavn gaaer udi Svang/ hvorved ikke alene Indbyggerne meget besværes/ men end og de rætte Fattige og Nødtørftige betages den Almisse/ som de burde nyde/ ja og Mange ved saadan Betlerie fra Ungdommen blive opvente til Lediggang og Ørkeløshed/ hvorved de ikke alene forsømmes at lære noget/ hvormed de sig i deres Alderdom kunde ernære/ men derforuden hengive sig til én og anden Lyde og skammelig Gierning/ som dennem omsider til en skammelig Straf og forsmædelig Døød henbringer; saa have vi allernaadigst for got befunden/ til saadant at forekomme/ efterskrevne Forordning at lade adgaa/ som følger:

1.

Det skal være alle og enhver forbudet/ være sig Mand eller Qvinde/ Ung eller Gammel/ Indfød eller Fremmed/ Syg/ Lam/ Krum/ Krøbel/ Blind/ Dum/ Døv/ eller hvordan de ellers kunde være/ fra førstkommende Nyt=Aarsdag (eller anden Tiid/ ligesom Værket kand settes udi Stand) paa Gaderne/ Torvene eller andre offentlige Pladser ved Kirkerne/ Broerne/ Porterne eller andenstæds/ saa og ved got Folkes Huse/ Dørre/ Kramboeder eller Verkstæder/ eller og paa hvad Stæd det maatte være/ at betle eller bede om Almisse/ enten for sig selv eller for andre/ saa fremt de ej vil straffes med Arbeids udi Rasphuset/ Tugthuset eller Spindehuset.

2.

Ej heller maae nogen Fattige lade sig finde for folkes Dørre at betle/ synge eller spille/ eller paa anden Maade at tigge/ under forommældte Straf.

3.

Ingen her i Staden/ under hvad Jurisdiction eller Ræt de kunde staae/ maae/ efter forskrevne Tid give Betlere det ringeste/ enten paa Gaden eller for deres Dørre/ under hvad Skin/ Prætext eller Paaskud det end kunde være/ men hvis de i saa Maader af et christeligt Hierte og gudfrygtig Gavnildhed vil give til Fattige/ skal de legge udi de Fattiges Bøsse/ som tildennem udi Husene skal ombæres/ hvorom videre herefter skal blive anordnet.

4.

Ingen/ i hvo de end ere/ og under hvad Ræt de end kunde være/ maae efter forskrevne Tiid huse eller hæle nogen Betler/ med mindre hand det for den beskikkede Fattiges Qvartermester haver angivet/ hvem det er/ hvorfra hand er kommen/ om hand har været her boesiddendes/ eller hvor længe hand her tilforn haver været/ og om hand med nogen Sygdom eller Svaghed er belat/ og om hand er saa svag eller lemmelæst/ at hand ej kand fortiene noget til Føden/ desligeste om hand er gift eller har Børn/ saa og om hand har noget af Kælder eller Boeskab; forsømmer Huus=Værten eller Vært=Inden det at tilkiende give for Qvartermesteren/ baade naar Visitationen og Efterforskningen skeer/ som herefter skal ommældes/ saa og siden/ efter at hand haver haft hannem Nat eller Dag under sit tag og Skiul/ da bøde for første gang til de Fattiges Bøsse sexten Skilling/ andengang dobbelt/ og tredje Gang tre dobbelt; men skeer det tiere/ da skal den Skyldige ansees som den/ der holder til med Skarns Folk/ og om det er af Borgerskabet forvises Byen/ men er det af Gvarnisonen eller Holmens Folk/ da skal det angives for deres Officerer/ som skal den lade Skyldige med haard Legems Straf afstraffe.

5.

Og paa det de rette/ Almisse=Lemmer ikke gandske af Hunger og Nød skal forgaae/ saa skal efter forskrevne tiid alle de/ som nogen Almisse vil begiere/ sig paa Silkehuset for dennem/ som Vi over de Fattiges væsen allernaadigst have commiteret/ hver Onsdag Formiddag angive/ da de med sig skal bringe ikke alene Beviis fra deres Sogne=Præst/ men end og fra deris Naboer eller andre got Folk/ som dennem længst haver kiendt/ om deres Levnet og Forhold/ hvor de videre skal blive examinerede om deres Nødtørft/ og derefter til Almisses Opbørsel indskrives.

6.

Paa det at mand derforuden desto vissere og sikkere kand være underrættet/ baade om hvor mange Fattige her i Staden ere/ saa og de Fattiges rætte og sande Tilstand/ Levnet og Forhold/ desligeste om Løsgængere og Landstrygere/ saa skal ikke alene nu strax/ men end og siden engang hver Maanet skee over al Staden Efterforskning udi alle Gader/ Stræder og Huse/ Lofte og Kieldere/ om de fattige og Betlere/ som sig her opholde/ og over dennem et Mand=Tal forfattes/ hvoriblandt og skal optegnes alle sterke Betlere og ørkesløse Løsgængere/ desligeste de/ som tilforn har tient for deres Brød og nu ere tjenestløse; Til hvilken Efterforskning at gjøre/ Magistraten hver Nyt=Aar skal udnævne saa mange ærlige og smukke Borgere/ som udi hver Qvarteer den det ganske Aar saaledes kand forrætte/ at tvende af dennem hver Maanet med Hinanden omvexler/ paa det saadan Forrætning dennem ej udi deres Næring og ærlige Haandtering skal falde alt for besværlig/ hvilke tillige med de fattiges Qvarteer=Mestere skal udforske alle Ting til grunde/ selv tage de fattige udi Øiesyyn/ og derover forfatte et rigtigt Mandtal med deres hostegnede Forklaring om deres Tilstand/ og hvis de have udspurt: hvilken deres Forrætning de siden beskrevet haver at indgive og overlevere til de Commiterede paa Silke=Huset/ som sig ved de Armes videre Examen og Forhør deraf skal betiene.

7.

Fordrister sig nogen/ i hvo det være vil/ naar saadan Efterforskning skeer/ eller og før eller siden/ saavel Borgerne som Qvarteer=Mesterne nogen Hinder eller Overlast at gjøre med Oord/ saasom Trusel/ Skienden eller Skiel- den/ eller med Gierning/ saasom Haands=Paaleggelse/ Dørres tillukkelse/ Betleres Fordølgelse eller anden Fortræd/ i hvad navn det have kand/ da saadan Én uden al Naade straffes/ om det er Mandsperson med Rasp=Huset/ og om det er Qvindesperson med Spindhuset. Og paa det Ingen skal undskyldte sig med U=Videnhed derom/ da skal Qverteer=Mesterne have hos sig alle tider/ hvad heller hand gjør Efterforskning alene eller med de andre samtligten/ et Tegn/ nemlig: en liden Stok/ giort som en Krykke/ hvilken hand til des bedre Efterrætning skal fremviise/ naar Fornødenheden det udkræver.

8.

De som saaledes blive Optegnede/ skal af Qvarteer=Mesteren strax advares/ at de sig for de Commiterede paa Silke=Huset næste Onsdag efter skal indstille/ og sig der af dennem videre lade forhøre og examinere/ om de ere Almissee værdige eller ikke/ hvor dennem/ saafremt de blive antagne/ skal gives én Seddel af Pergament/ hvilken Seddel de vel skal forvare og fremviise/ saa ofte de paa Silke=Huset opkaldes til nogen Almissee at nyde/ saafremt de den ej ellers vil miste. derforuden skal de og én Maanet for hver Paaske/ hver St. Hans=Dag/ hver Michaelis og hver Nyt=Aar/ lade deres Seedel paa- tegne af deres Sogne=Præst/ at de flittig har søgt Guds=Huus/ Alte- rens=Sacramente og Catechizationerne/ saafremt de ellers deres tillagde Almissee agte at nyde.

9.

De som herefter for rætte Almissee=Lemmer skal ansees/ skal være disse: 1. Hitte=Børn og andre fattige spæde Børn/ som Forældrene ere frafaldne og sig ej noget haver efterladt til deres Opfostring og Ophold. 2. Alle gamle Folk/ som formedelst Alderdom ej kand fortjene deres Brød/ og som her i Staden haver været Borgere eller Borgersker/ eller og i det ringeste været her boesiddendes udi tree Aar/ hvorunder og skal regnes de/ som have tient under Voris Guarde til Hest eller Foods og under Vores Granadier-Corps/ desligeste de/ som have tient paa Vores Skibsholm for Aars=Tienere/ og/ som siden de ere blevne aftakkede/ ideligen her i Staden sig haver opholdt/ hvilke saavel som deres hustruer og u=myndige Børn udi Almisses Udde- ling skal udi alle Tilfælde nyde Borger=Ræt/ dog skal de derpaa frembringe rigtig Beviis med deres Afskeder og Passer/ som de have faaet samme Tid de ere aftakkede/ desligeste Beviis/ at de sig siden ej andensteds end her i Sta- den har opholdt/ saa og hvad Handtering de imidlertid have brugt/ og hvor- med de sig have næret. 3. Syge og Sengeliggende/ som formedelst deres Svaghed aldeles intet kand fortjene til Føden/ hvilke skal skaffe Beviis om deres Sygdom/ og hvorlænge de dermed har været belad/ om de ej med deres u=skikkelige Levnet og Forhold haver forvoldet sig den selv/ om de have været her Borgere/ og hvis ikke/ da hvorfra de ere komne/ og hvor længe de sig her have opholdt. 4. Syge og lemlæste/ hvad heller deres Skade er til Syne eller ikke/ og som dog i det ringeste kand fortjene noget/ om ikke alt/ til Ophold. 5. Syge/ hvorom er Haab til Forbedring. 6. Fattige folk/ som kand beviise/ at de ej med deres Arbeid kand fortjene Brødet til sig og Børn uden Hielp af Almissee. 7. U=myndige faderløse Borger=Børn og deslige/ som før er mældt/ og som er under deres 14 Aar.

10.

Børn/ som letfærdige Qvindfolk paa Gaden eller andre offentlige Pladser henlegge og forlade/ skal byfogden/ saa snart det hannem vorder tilkiende givet/ strax lade besigtige/ derefter skal hand/ naar hand haver ladet af Prædikestolen gjøre Bøn/ at Gud saadanne ville aabenbare/ give det de Commiterede over de Fattiges Væsen tilkiende/ som skal drage Omsorg for at de ikke alene blive satte til got Folk at opfostres/ og med al Nødtørft forsynes/ men end og at de kand faae tilbørlig Optugtelse/ indtil de blive saa Store og Gamle/ at de et eller andet Handværk kand lære. Samme Omsorg skal og af de Commiterede drages for andre fattige Børn/ som Forældrene falde fra/ imidlertid de ere spæde/ hvilke kvartermesterne skal efterforske og angive.

11.

Syge og Sengeliggende/ som ej selv de forordnede dage kand møde paa Silke=Huset/ enten for at lade sig indtegne/ eller og siden for at opbære den dennem tillagde Almisse/ og som ikke ere indlagde udi de algerne Syg=Stuer og Hospitaler/ men ere til Huse hos andre/ skal Qvarter=Mesterne/ naar deres Tilstand og Væsen vel er udforsket/ lade for de Commiterede angive/ og dennem for deres Almisse indskrive/ og Seddeler derpaa annamme/ som de til de fattige skal levere/ og siden drage Omsorg for/ at de af Sogne=præsten blive paategnede/ som tilforn ommældt er/hvilke Seddeler de/ hvergang Uddeelingen falder/ skal afhente/ hvorefter de for dennem deres tillagde Almisse skal opbære/ og den til de Syge levere. Og skal Qvarter=Mesteren have nøje Opsyn med/ at de Syge selv nyde saadan Almisse/ og at ikke de/ som de ere udi Huse hos/ nogen Deel der udi have; men skulde det hænde sig/ at saadanne Syge ere til Leje hos andre folk/ formedelst ingen Rum for dennem kand være udi de algerne Syg=Stuer/ eller og fordi de ingen venner have/ som dennem for intet og omsonst ville Huus=Ly og Rygte forunde/ da skal Qvarter=Mesterne det for de Commiterede angive/ som med Vedkommende skal betinge/ hvad de til Leje for Huus=Lye og Opvartning skal have. Ellers skulle alle saadanne Syge og Sengeliggende/ hvad heller der er Haab til deres Helbred eller ikke/ i det ringeste Én eller to Gange om Aaret/ saafremt deres Svaghed det tillader/ paa Silke=Huset af Staader=Fogderne for de Commiterede opbæres/ og af dennem om deres tilstand examineres. vil deres Svaghed det ej tillade/ da skal de visiteres og examineres af de dertil beskikkede Chirurgis/ som derom til de Commiterede skal give deres Forklaring: Desligeste skal og Chirurgi advare ikke alene Qvarter=Mesterne/ men end og skriftlig give det for de Commiterede tilkiende/ naar nogen Syg sit Helbred saaledes igien haver bekommet/ at de igien kand fortiene deres Brød/ paa det de ej lengere skal være de andre Fattige til Besværing og Afgang udi deres Almisse/ hvilket og Qvarter=Mesteren selv udi Agt skal tage og tilkiende give/ om endskiønt Chirurgi det kunde forsømme/ saa fremt hand ej derfor vil vorde anseet; og skal hand derforuden opbringe dennem personligen for de Commiterede/ som er helbredede/ at de der aflegge deres Taksigelse for den Omsorg og Almisse de have nydt/ saa og at kand blive advarede og foreholdte sig herefter fra Betlerie at holde.

12.

De som ere i Ansigtet eller andensteds paa kroppen med Flod eller Kræft ilde tilrede/ eller og med Én eller anden udvortes Skade kand være andre

Folk og særdeles svangre Qvinder til Redsel og Vederstyggelighed/ maae ingenlunde sig paa Gader/ Veje eller andre offentlige Steder lade finde/ langt mindre maae de deres Skade fremviise eller aabenbare/ men de skal sig iligemaade/ naar Efterforskningen skeer/ for de gode Mænd og Qvar-teer=Mesteren angive/ saa og sig siden paa den bestemte tiid/ nemlig: om Onsdagen udi Ugen indfinde for de Commiterede paa Silke=Huset/ der sig lade examinere om deres Tilstand og Armod. Forseer de sig herimod/ da skal de ikke alene holdes uværdige til at opbære nogen Almisse/ men end og derforuden straffes efter de Commiteredes Sigelse/ naar det dennem bliver angivet/ hvormed saavel Qvarter=Mesterne/ som Staaderfogderne skal have nøje Indseende.

13.

Andre fattige Huus=Arme/ som formedelst Én eller anden U=Lykke ere komne udi Armod/ saa og de/ som med deres Arbeid ej kand fortjene Brødet til sig og sine mange Børn: Desligeste andre/ som kand fortjene noget/ om ikke alt/ til deres føde/ maae og nyde nogen Hielp af Almisse og Seddel gives/ naar de deeres Tilstand med Én eller anden lovlig Beviis/ saasom fra Øvrigheden/ Sognepræsten og deres Naboer/ for de Commiterede kand gotgiøre: Men saa skal de dog derimod alvorligen tilholdes og tiltænkt være/ det meeste mueligt er/ at stræbe for deres Brøød og Livs=Ophold/ saafremt de ej ville miste den dennem tillagde Almisse/ dersom det skulle befindes/ at de af den Medynk/ som dennem vederfares/ skulle tage Lejlighed til ej at ville være videre om sin Føde at fortjene.

14.

Fattige Handverks=Svenne og Dreng/ som blive syge/ skal af deres Laugs=Tiide=Penge underholdes efter Laugs=Artiklerne; men saafremt der er ingen Haab om deres Helbred/ eller og at de blive Sengeliggende og intet kand arbejde/ i det ringeste et Aar omkring/ da maae de nyde Deel udi de publiqve Almisser/ naar de ere af de Commiterede over de Fattiges Væsen blevne examinerede og derfor indskrevne.

15.

Forældre skulle holde deres Børn/ Dreng og Piger/ udi deres Ungdom til Skole/ ærlige Tienester/ Handværker eller andre ærlige Handteringer/ og særdeles til flittig Kirkegang baade naar Guds=Tieneste holdes/ saa og naar Catechismus forklares. Befindes de herudi forsømmelige/ eller og at de holde deres Børn til Ørkesløshed/ saa at de intet lære udi deres Ungdom/ hvormed de deres Brøød i deres Alderdom kand fortjene/ da skal de ikke alene ansees på den Maade/ som Loven omtaler udi den 3die Boogs 18 Capit. § 7; men de skal og derforuden straffes efter de Commiteredes Sigelse/ hvor saadan Efterladenhed og Forsømmelse skal angives/ og skal Qvar-teer=Mesterne udi hver Qvar-teer dermed have flittig Indseende/ og det tilkiende give.

16.

Dør nogen enten Handels eller Handverks=Mand og efterlader sig fattige u=myndige Børn/ da skal Oldermænden for det Laug/ hvorudi den afdøde Laugs=Broder haver været/ tillige med Børnenes Formyndere/ være sig de dertil kunde være fødte eller og af øvrigheden satte/ drage Omsorg for de u=myndige Dreng=Børn/ at de ikke alene holdes til Skole og Lære/ men endog at de ved Aar og Alders tiltrædelse blive satte til deres afgangne faders Handel eller Handværk/ om de dertil ere skikkede. Til hvilken Ende

Oldermanden saadanne fattige Laugs=Brødres Børn imellem de andre Laugs=Mestere skal fordeele/ at de dennem udi Lære antager/ hvorudi de sig ej maae vegre; og skal da saadanne børn/ som ej have saa meget arvet/ at de sig selv kand holde med Klæder/ tiene et par Aar eller halvandet længere udi deres Lære hos deres Mestere for deres Underholdning/ ligesom de med Børnenes venner eller Formyndere og Oldermanden kand foreenes; end befindes Børnene enten ikke skikkede eller beqvemme til deres Faders Handel eller Handværk/ da skal Oldermændene dog tillige med Formynderne eller Vennerne drage Omsorg for/ at de blive satte til Én eller anden Handel eller Handværk/ hvortil de kunde være mere beqvemme eller og have Lyst til: Desligeste skal og Oldermanden med Formynderne drage Omsorg for Pige=Børnene/ at de udi deres Ungdom lære noget/ saa og naar de opvoxe/ at de da kand til Tieneste settes/ og at de ikke blive forførte til Letfærdighed og Løstgighed. Hvorudi det ene Laug skal rekke det andet Haanden/ og sig uden nogen Vegring derudi finde villige: betenkendes der udi den Glæde de kand have udi deres Døds Stund/ at deres Børn blive derved hindrede fra Ørkesløshed og andre U=Dyder/ hvorved de ellers kunde drage sig selv U=Lykke paa Halsen udi Fremtiden. Og skal hver Oldermand/ naar hand sit embede fratræder/ ikke alene indgive til Magistraten/ men end og til hans Efterkommere udi Bestillingen/ én Fortegnelse paa hvor mange faderløse Børn hand i sin Tiid haver sat til Handværk og Tieneste/ og hvor mange endnu ere tilbage udi det Laug u=forsørgede.

17.

Findes saadanne Børn vanartige/ enten med Gienstridigheder ej at vil lære noget got/ eller og ej at antage nogen ærlig tieneste/ som Formynderne og Oldermanden vil sette dennem til/ eller og de modtvilligen løbe af deres Lære/ da skal saadanne Børn settes udi Rasp=Huset/ at lære de Handverker/ som der ere indrettede; dog skal Formynderne og Oldermændene være meget forsigtige og forsøge alle Maader og Veje/ baade Onde og Gode/ til at bringe saadan et Barn paa den rette Vej/ førend de til dette yderste Middel gribe/ og særdeles skal de give Agt paa/ om Børnenes Gemyt og Lyst ej kunde falde til anden ærlig Handtering og Bruug/ end den/ som de vilde tvinge dennem til; desligeste have Taalmodighed med dennem/ om dee med Aar og Alder kand fatte bedre Forstand/ og selv sette sig til Sindighed og Stadighed. Hvorom saavel Formynderne/ som Oldermændene skal examine-res og formanet af de Commiterede over de Fattige/ førend de tilstede noget Barn saaledes at maae indsettes.

18.

Andre fattige faderløse Børn/ hvis Forældre have været Borgere her udi Staden/ eller og have tient under Vores Guarde og Granadier-Corps/ saa og paa Vores Skibsholm for Aars=Tienere/ og som intet have arvet/ hvormed deres Lære/ Optugtelse og Underholdning kand bekostes/ ej heller have de Venner og Frender/ som formaaer dennem til sig at tage/ og Omsorg for dennem at drage/ maae udi Børne=Huset indtages/ hvor tilbørlig Omsorg skal drages for deres føde og Klæde/ Skolegang/ Lære og anden nødtørftig Underholdning. Dog maae intet Barn indtages førend det er 6 Aar gammelt/ langt mindre naar de ere 14 Aar om de ere drenge=Børn/ og 16 Aar om de ere Pige=Børn/ saasom de ere allerede komne til de Aar/ at de bør selv søge Lære eller Tieneste. End skulle der findes andres Børn end tilforn mældt er/ som dog ere Medynk værdige/ da maae de og udi Børne=Huset indtages/ dog ej uden de Fattiges=Directeurs Tilladelse.

19.

Saadanne Børn skal ved den maanedlige Efterforskning af de gode Mænd og Qvarkeer=Mesterne iligemaade efterspørges/ og af dennem optegnes ved Navn/ Alder/ Forældre/ hvo de have været og hvor længe de have boet her/ og hvor længe det er siden de døde; desligeste om Børnene have lært noget enten at læse og skrive eller og andet. Dernest skal de og deres Venner/ som de have Tilhold hos/ advares/ hvad dag de paa Silke=Huset for de Commiteerede over de Fattige skal møde/ hvor de skal vorde indskrevne og siden Anstalt giordt til deres Underholdning.

20.

Andre løse Dreng=Børn/ som løbe paa Gaderne og drive/ og ikke vil slaae sig til noget vist at lære/ hvormed de deres Brød kunde fortjene/ skal af Qvarkeer=Mesterne ved Staaderfogderne optages og bringes udi Rasp=Huset/ og der holdes udi Tvang og til de Handverker at lære/ som der ere indrettede/ dog maae der udi ingen indtages/ med mindre hand er fiorten Aar.

21.

Løber noget Barn ud af Børne=Huset eller Rasp=Huset/ da maae ingen enten huse eller hæle hannem/ eller hvis hand haver med at fare/ være sig Klæder eller andet; men saasart nogen saadanne udløbne Børn kunde kien- de eller finde/ skal de dennem ikke alene strax anholde/ men end og dennem til Qvarkeer=Mesteren henbringe. Fordrister sig nogen herimod at gjøre/ da skal de derfor tiltales og forfølges af Byefogden/ som de der huser og hæler Tyve og Fredløse: Og skal udi saadan Forseelse ej Slegtskab eller Svoger- skab tiene til nogen Undskyldning udi ringeste Maade.

22.

Tienesteløse Tyende/ Mands= eller Qvindes=Person/ skulle/ imidlertid de ere leddige/ ikke alene skye og flye al Leddiggang/ Drukkenskab/ Dobbelt/ Løstgighed og anden liderlig Levnet/ men de skulle og være omhyggelige for/ at de inden næst Far=dag anden Tieneste igien kand bekomme/ eller og at de paa én eller anden skikkelig Maade kand fortjene deres Brød. Hvor- om/ saavel naar den maanetlige Efterforskning skeer/ som ellers alletider/ af Qvarkeer=Mesterne flitteligen skal spørges/ og saafremt om dennem nogen tvivl kand have/ da skal de om deres Forhold skaffe deres Vertes/ Naboers og andre skikkelige Folkes Vidnesbyrd og Skudsmaal/ hvormed de/ naar de derom af Qvarkeer=Mesterne advares og tilsiges/ sig for de Commiterede over de Fattiges Væsen skal indstille/ saafremt de ej vil ansees/ som andre Løsgængere.

23.

Handverks=Svenne og Dreng/ som forlade deres Mesteres Arbejd og Verksted/ uden deres Mesteres Forlov og Minde/ og sig derud imod Laugs=Artiklerne forseer/ skal og Qvarkeer=Mesteren/ naar hand fornemmer at de sig slager til Ørkesløshed/ og ej sig igien ved Verkstederne ville indstil- le/ lade opbringe/ som andre Løsgængere/ og dennem for de Commiterede paa Silke=Huset forestille/ enten til Formaning og Trusel at forbedre sig/ eller og til Straf efter Sagens Beskaffenhed.

24.

Ørkesløse Løsgængere/ samt føre/ sterke og lade Betlere/ deslige Horer og liderlige Qvind=Folk/ skal optages hvor de kand findes/ være sig iblandt Borgerskabet/ Guarnisonen eller Holmens Folk/ og forskikkes/ om de ere Mandfolk/ til Rasp=huset/ og om de ere Qvindfolk til Spind=Huset/ hvor med ikke alene ved de maanetlige Efterforskninger/ men end og alletider/ ved Qvarteer=Mesterne skal have flittig Tilsyyn/ som dennem ved Staa-der=fogderne lader opbringe og paa Silke=Huset for de Commiterede fore-
stille.

25.

Ingen fremmede Betlere/ som komme uden Rigs fra/ maae tillades her i Staden at blive/ men skal efter den 4de Artikel strax føres for de Commitere-de/ som dem kunde ansige/ at de inden 2 á 3 Dage/ skulde forføje sig bort/ under Straf udi Rasp=Huset/ og i midlertid kunde dem gives noget til Op-hold/ saa og til at komme bort med/ og med de Betlere/ som hidkomme fra Vore egne Provincier og Lande/ hvor de hiemmehører/ skal forholdes efter de Forordninger/ som ere udgaaen om de Fattige paa Landet og i de andre Byer/ hvor enhver Fattig skal forblive og forsynes i sit eget Sogn og Bye under sær Straf for Vedkommende/ som forsømmer at drage Omsorg derfor.

26.

Misbruger nogen Mands eller Qvindes=Person/ Ung eller Gammel/ sin Almissee/ og befindes udi U=Skikkelighed/ Fylderie/ Drukkenskab/ Slagsmaael/ Skienderie og Skelden/ Letfærdighed og Løstgængelighed eller anden U=Dyd og U=Teerlighed/ desligeste om nogen gjør Fremlaan af sine Seddeler/ eller pantsetter dem/ da skal saadant/ saasart det kand fornem-mes eller og udspørges/ for de Commiterede tilkiende gives/ som de Skyldi-ge skal straffe enten med Almissens Formindskelse eller og anden Straf til Arbeid og Tvang udi Rasp=eller Spind=Huset/ efter sagens Beskaffenhed.

Og saasom dette Vores velmeenende Forsæt udfordrer saa- dan en vis Capital, som mand til

de fattiges Underholdning alletider kand være forsikkert om/ saafremt sam-me christelige Verk ellers skal kunde naae det Maal hvortil vi sigte/ og paa én bestandig Food settes; saa formode Vi allernaadigst/ at alle og Enhver/ som bygge og boe i bemælte Vores kongel. Residents-Stad Kiøbenhavn/ i Gierningen lader see deres Kierlighed og gavmildhed imod deres fattige Jevn=Christne/ som de saavel efter Guds/ som Naturens Lov ere dennem skyldige/ i hvilken Henseende Vi/ til dette velmeente Verks Forfremmelse/ allernaadigst have for got befundet endnu videre efterskrevne Anordning at gjøre/ nemlig:

1.

Alle og Enhver/ som bygge og boe her udi Vores kongelige Residents-Stad/ under hvad Ræt eller Jurisdiction de end ere/ skal til Guds=Ære udi én der til indrettet og af de tilforordnede Fattiges Directeurer igiennemdraget og forseglet Boog lade sig indtegne for hvor meget de aarligen hver Qvartal til de Fattiges Underholdning efter deres Vilkor/ Tilstand og Næring godvilligen ville give/ og som Gud giver dennem udi Sinde; hvilket de siden skal levere til de Fattiges Forstandere/ som saadan godvillig Gave igien til de

Fattiges Boogholder og Inspecteur skal overlevere/ og sig derfor af hannem tilbørligen lade qvittere/ og maae Ingen i hvo de end ere/ være sig Vært eller Giest/ hvad heller de boe til Eje eller Leje udi Husene/ Kieldere eller paa Kammere sig derfra unddrage. Og bør de/ som betaler aarlig af deres Gage til de Fattige/ være frie for at lade sig indskrive for videre at give/ saalenge som de virkelig nyder Gage og der af og til de Fattige betaler én pro Cento/ med mindre de dog selv vil give noget mere der til.

2.

Det som én udi de Fattiges Boog haver engang ladet sig indtegne for/ staaer Enhver frit for ved Aarets Udgang at lade sig indskrive for mindre eller mere/ ligesom hand befinder sin Lejlighed til/ men hvad hand saaledes udlover/ bør hand betale/ saa lunge det Aar varer.

3.

Skulle nogen være saa u=christelig/ at de af Modtvillighed skulle ville tilbageholde saadan Almissee/ som de eengang haver udlovet/ da skal hand eller de/ efter Directeurernes Ordre/ derom af de Fattiges Inspecteur advares/ men hvis hand efter Advarsel/ sig inden fire Uger med Betalningen ej skulde indfinde/ haver Directeurerne de udlovede Penge at søge paa samme Maade/ som det holdes med andre Forskrivelser efter Loven.

4.

Giver Gud nogen i Sinde/ formedelst én eller anden Tilfælde/ at vil ihukomme de Fattige med noget/ lidet eller stoort/ foruden hvis de i de Fattiges Boog staaer indskreven for/ da skal de sende det til de Fattiges Forstandere udi det Sogn/ hvor de boe/ og legge det i de fattiges Bøsse: Siden levere bemælte Forstandere sligt til de Fattiges Boogholder og Inspecteur og lade sig derfor af ham qvittere; men vil nogen have saadan sin Gave udstædt til et vist Bruug/ saasom til Sengeliggende/ Hittebørn/ fattige Enker og deslige/ da skal saadant udi alle Maader fuldkommeligen efterkommes og u=ryggeligen holdes/ naar de det bemælte Fattiges Forstandere ved Overleveringen enten mundtligen eller skriftligen give tilkiende; hvilket Forstanderne igien de Fattiges Boogholder og Inspecteur skal kundgiøre. End ville de at deres gave og Almissee skal bestædes paa een eller anden vis person/ som iblant de Fattige er indskreven/ da skal det og u=brødeligen blive holden/ saa at i hvorvel saadan en Person kunde være tilforn indskrevet for een vis Deel at nyde ugentligen af de publiqve eller algemene Almisser/ saa skal hannem dog ej noget der udi/ formedelst saadan andre got Folkes særdeles Godhed/ blive kortet/ saafremt hand/ formedelst sin Forseelse med uskikkelighed eller Uteerlighed/ ej gjør sig selv den algemene Almissee u=værdig; ti Enhver skal være forsikkret/ at hvad de ved Fundatzer og Stiftelser skriftligen eller mundtligen til de Fattiges Nytte/ Gavn og Fremtarv vil have besked/ skal i alle sine Oord og efter deres egen Villie blive holden og efterkommet. Og om de end nogen af deres Arvinger eller Paarørende ville beskikke enten alene/ eller og tillige med de af Os beskikkede Directeurer/ til at have Indseende efter deres Døød/ med hvis de saaledes til fattige give og forære/ om det retteligen efter deres Villie bliver anvendt/ da skal det dennem ingenlunde være formeent/ naar det ej skeer til nogen Hinder udi denne Vores Anordning.

5.

Hvis Almisse/ som falder her udi Staden ved Grunde= eller Huus=Kiøb/ hvad heller Grund eller Huus sælges og afstaaes frit udaf Haanden/ ved Auction/ Mageskifte eller paa anden Maade/ skal iligemaade leveres til de Fattiges Forstandere udi Sognet/ som derover skal holde Boog/ og derfor give Vedkommende Qvittance og Beviis/ og Forstanderne levere saadan Almisse igien til de Fattiges Boogholder og Inspecteur imod hans Qvittering; End forsømmes det ved saadan handel at ihukomme de Fattige/ da skal Byfogden ej tilstede Skiøde og Adkomst=Breve paa Tinget efter Loven at læses/ før af Vedkommende fremvises Beviis/ at de Fattige have nydt noget. Naar Løsøre sælges paa Auction/ og det/ som paa engang opbydes/ udbringes til 100 Rigsdaler og der over/ da gives der af til de Fattige een qvart pro Cento/ hvoraf Kiøberen betaler Halvparten og Selgeren Halvdeelen/ men af det som selges under 100 Rigsdaler der af gives intet/ hvilket Auctions=Mesterne i Særdeleshed skal være tilforbundene ved alle Auctioner/ saavel over Grunde/ Huse og Ejendomme/ som og over anden Løsøre i Agt at tage/ saa fremt de ej ville selv der for kræves.

6.

Kiøbmændene skal/ naar de slutte noget Kiøb med nogen om et eller andet Partie Gods og Vare/ ihukomme de Fattige/ og maae de/ som hidintil brugeligt haver været/ og om de ville selv have een Fattiges=Bøsse udi deres Huse/ der udi indlegge hvis ved saadan Kiøb og Handels Slutning gives: hvilken Bøsse skal aabnes hver Maaned/ eller i det længste hver Fierdingaar af de Fattiges Forstandere udi Sognet og af dennem til Boogs føres/ hvad som bliver udtaget/ hvilket Forstanderne siden leverer til de Fattiges Boogholder og Inspecteur imod Qvittering/ og giøre Forstanderne ellers derfor til de Commiterede over de Fattiges Væsen regnskab/ naar paafordres.

7.

Meglerne maae ej slutte noget Kiøb/ Fragt eller anden Accord/ med mindre hand af begge Parter annammer Penge paa Haanden til de Fattige/ hvilke hand skal legge udi de Fattiges=Bøsse/ som hand udi sit Huus skal have/ men de Fattiges Forstandere udi Sognet skal der til have Nøgelen/ hvorover hand skal holde rigtig Boog/ og skal hand hver Løverdags bære saavel sin Boog/ som Bøssen til Forstanderen/ at hand det indsamlede kand annamme/ og der for i Bogen qvittere. Hvilke Penge Forstanderen siden til de Fattiges Boogholder og Inspecteur imod Qvittering leverer. Forsømmer Mægleren noget af dette/ da bøde der for til de Fattige hvergang een Rigsdaler/ og maae hand ej tilstede eller tillade/ at Kiøbmændene holde deres Penge inde under det Skin/ at de ville legge dennem i deres egen Bøsse/ som de i Huset have/ men hand skal dennem ved Kiøbets Slutning affordre/ som sagt er. Bliver Kiøbet ej fuldbragt/ da forholder hand sig efter Mæglerens Articler.

8.

Udi alle Værts=Huse og Herberger her udi Staden skal være een Fattiges=Bøsse/ hvor til de Fattiges Forstander i Sognet skal have Nøglen/ hvilken Værten skal hver Uge een dag frembyde for sine Giæster/ hvad heller de der logere eller ikkun hos hannem spise/ at de der udi noget give/ lidet eller meget/ efter eget gode Tykke. Hvilken Bøsse de hver Søndag efter Aftensang skal lade hembære til de Fattiges Forstandere at aabne/ som udi een Boog der til af Værten selv indrettet og bekostet skal Opbørselen afskrive/

hvad hver Uge annammes. Men skulle Værten findes forsømmelig med at indsamle udi Bøssen/ da skal hand selv udi der udi give tolv Skilling Danske/ foruden at hannem noget derimod skal kortes udi hvis hand ellers har udlovet om Aaret/ hvilke Penge Forstanderne omsider leverer til de fattiges Boogholder og Inspecteur og derpaa tager hans Qvittering.

9.

Paa samme Maade skal det og udi Alting forholdes med alle/ som holde aabne Viin=Kieldere/ thee= og Coffee-Huse/ hvor Værterne særdeles og flitteligen skal passe paa at frembyde Bøssen/ naar nogen af deres Skienke=Giæster bander/ eller deres Tiid med slem og u=teerlig Snak hendriver/ saavel som og for dem/ som der noget med Spil vinder/ at give der udi af sin gevinst/ som hand selv er af raisonabelt Gemyt til.

10.

De som her udi Staden holde Kroe med Øl= og Brændeviins=Tapperie/ Høkkere i Kieldere undtagne/ skal iligemaade have og frembyde een Fattiges=Bøsse for deres Giæster/ saavel naar de bande og letferdig Snak bruger/ som ellers naar de spiller/ hvilken Værten iligemaade hver Søndag Middag fra Klokken tolv til Klokken et til de Fattiges Forstandere udi Sognet skal hembære at aabnes/ og saa fremt hand ej noget der udi haver samlet Ugen tilforn/ da skal hand selv/ uden at kortes noget udi hans Maanetlige Fattiges=Penge/ betale der udi fire Skilling danske/ og leverer Forstanderne der efter saadanne Penge til de Fattiges Boogholder og Inspecteur imod hans Qvittering.

11.

Indeholder nogen de fattiges=Bøsser/ som i de næstforegaaende Articler ere tilladte dennem i Husene selv at have/ og sig ej med dennem udi rette tider indstiller/ da skal Forstanderen udi Sognet først lade saadan een ved de Fattiges Qvarteer=Mestere om Manddagen der om paaminde. End sidder hand saadan Paamindelse overhørig/ da skal Forstanderen Onsdagen der efter give det tilkiende for de Commiterede paa Silke=Huset/ som skal strax ved een Under=Foget og Qvarteer=Mester saadanne forsømmelige udpante/ som skal stande til Løsning udi 8te dage/ saafremt det ej siden skal auctioneres.

12.

Comoedianter/ Line=Dantsere eller andre/ som noget Skuespil eller andet/ enten udi Huse eller paa offentlige pladser vil lade see/ dermed Penge at fortiene/ maaae ej med noget saadant begynde/ førend de for de Commiterede paa Silke=Huset haver fremviist Magistratens Tilladelse/ og de siden med dennem ere accorderede om hvad de Fattige skal have af deres Profit/ hvad heller saadant Skue=Spil skal skee til de Fattiges Beste een dag om Ugen/ som skal være Fredagen/ eller og derfor en vis Sum Penge een Gang for alle skal gives.

13.

Naar Lykke=Potter eller deslige/ hvorved Gevinster kand falde/ vorde tilladte/ da maae det dog ej skee/ førend det er de Commiterede over de Fattige Tilkiendegivet/ som ikke alene skal anordne een af de Fattiges Forstandere udi Qvartererne til at sidde dagligen ved Lykke=Potterne/ for at give

Agt paa/ at alle Ting rigtigen tilgaaer/ men de skal end og accordere med Lykke=Pot=Mændene eller deslige/ om hvad de baade skal give til Forstanderen for sin daglig Opvartning/ saa og hvad de til de Fattige af deres gevinst engang for alle skal betale/ hvilke Penge Forstanderen skal indfordre og imod Qvittance levere til de Fattiges Boogholder og Inspecteur/ som det siden til Boogs skal føre.

14.

Jøderne/ som ere tilladte her udi Staden at bygge og boe/ bør og at betale noget vist til dette Værk/ hvorføre deres ældste med samtlig Nationen skal conferere om hvad de Qvartaliter der til ville give. Men i fald at de ældste med det udlovede Qvantum udebleev ved Terminens Forfaldning/ da skal Jøderne af de Commiterede over de Fattiges Væsen settes og taxeres for hvad de skal give/ hvilke Penge deres Ældste skal indsamle/ og dem qvartaliter paa Silke=Huset levere/ og sig der for af de Commiterede lade qvittere. Til hvilken Ende bemælte Ældste skal nu strax og siden hver Maaned indgive til Boogholderen og Inspecteuren et rigtigt Mand=Tal paa alle de Jøder her i Staden findes af begge Slags Kiøn/ som er over deres Fiorten Aar/ Gifte og U=Gifte/ uden nogen Underskeed/ med Forklaring hvor de boe. End for sømmer bemælte ældste Jøde enten at indgive saadant Mand=Tal/ eller og paa Silke=Huset at opbringe/ hvis de alle ere taxerede for/ da skal de Commiterede strax ved een af Under=Fogderne og Qvarteermesterne uden videre Lov og Dom udvurdere hos hannem dobbelt saa meget/ som al Taxten sig beløber/ og det/ saa snart mueligt er/ udi Penge til de Fattiges Nytte lade gjøre.

15.

Hvis nogen skulle kunde betænke noget bedre eller videre Middel til de Fattiges Hielp og Undsætning/ uden al for stoor Besværing for Vores kiære Undersaatter/ eller og nogen kunde foreslaae een eller anden Maade/ hvorledes de Fattiges=Midler/ enten med bedre Sparsomhed/ eller og de Fattige til desto bedre Nytte og Fordeel kand forvaltes/ da stander det enhver frit for/ saadant for de Fattiges Directeurer at angive/ som det med dennem til de Fattiges Beste skal overveje.

16.

Denne Vores allernaadigste Anordning skal hver Aar den første Søndag efter Trefoldigheds Søndag/ offentlig af alle Prædikestolene her i Vores kongel. Residents-Stad oplæses og kundgiøres; Ti byde og befale Vi hermed ikke alene Vores General=Admiral-Lieutenant, Commandant her udi Kiøbenhavn og Citadellet Friderichshavn/ Vores tilforordnede udi Vores Hof=Ræt/ men end og Vores Biscop over Siællands=Stift/ Præsident/ Borgemestere og Raad/ desligeste Vores Rector paa Universitetet her udi Staden/ saavel som alle andre/ som denne Vores Forordning under Vort Cancellie Segl tilskikket vorder/ at de den ikke alene paa behørige Stæder til alles Efterrætning lade læse og forkynde/ men end og at de der over/ saa vidt en hvers Jurisdiction vedkommer/ alvorligen holde. Givet paa Vort Slot Rosenborg den 24. Septembr. Anno 1708

Under Vor kongel. Haand og Signet
Friderich R.

5.

Rescript

(til Directeurerne over 1) De Fattiges Væsen i Danmark, 2) Krigshospitalet etc., og 3) Søm=Etatens Qvæsthuus, hver især), ang. saavel Militaire² som civile Fattiges Underholdning i Kjøbenhavn.

[8. maj 1733]

Gr. Kongen er bleven refereret samtlige Directioners, hver for sig, indgivne Deductioner og Erklæringer over de dem fra Geheime=Conseilet, efter kongelig Ordre, tilstillede Propositioner, angaaende de Fattiges Underholdning i Kjøbenhavn, og Betleriet sammesteds at faae afskaffet.

De militaire Fonds skal uden Restriction og Condition paatage sig at forsørge alle militaire Fattige, Mænd, Qvinder og Børn, som ikke, siden de fra Militien ere blevne forløvede, i 2 Aar ved en eller anden borgerlig Næring have fundet deres Ophold: Og dertil skal alle Renter og Indkomster, som saavel Krigshospitalet som Søm=Qvæsthuset eier, anvendes, saavidt deraf ikke endnu til anden vis Brug er henlagt og udbetales. Saa skal og Convent= og Pesthuset nyde og beholde alle de Indkomster og Benaadinger, som de hidindtil nydt have, undtagen at de 1200 Rdlr., som af den Kongelige Casse til Pesthuset er bleven betalt for fattige Garder= og Grenadeer=Enker og Børn, skal herefter forblive ved samme Brug, og saaledes fra den civile Fattiges Casse afgaae.

Og befales derfor nu hermed, at Directeurerne, for saavidt dette dem vedkommer, strax ufortøvet lægger Haand paa Verket med saadan Oeconomie, som de selv bedst og tienligst finde, holdende dem i det øvrige de det Fattiges Væsen betræffende udgangne Forordninger og Rescripter efterrettelige, da Kongen om de herefter af Directeurerne gjørende Foranstaltninger og Andragende til Verkets fuldkomne Drivt og Istandsættelse, efter forekommende Omstændigheder, videre vil befale.

---

² Foranlediget af, at den store og daglig tiltagende Mængde militaire Fattige, som ved Conventhuset ugentlig tilforn er bleven forpfleget, var Aarsag, at Cassen aarligen er bleven formindsket, har Konge Frederik den 4de d. 20 Decbr. 1726 befalet Mathias Numsen, de Deputerede i Commissariaterne og Admiralitetet tilligemed Greve Christian Danneskjold og Admiral P. Raben med Directeurerne over de Fattiges Væsen at deliberere om de Fattige Militaires Underholdning og de dertil henlagte Midler. Og, saasom de til denne Commission og mange til de Fattiges Væsen henhørende Papire i Ildebranden 1728 bleve opbrændte, blev Overkrissecreterer Løvenørn, Conferentsraad L. Benzon og Etatsraad Sev. Junge d. 12 Martii 1731 befalede, tilligemed Direct. over de Fattiges Væsen, denne Commission paa ny at foretage, og derom Betænkende til Resolution at indsende. Jfr. Rescr. 8 Febr. 1732.

6.

Forordning *Angaaende en almindelig Pleye=Anstalts Indretning* *udi Kiøbenhavn til Underholdning for* *Stadens Fattige* [16. november 1771]

Vi Christian den syvende, af Guds Naade, Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, m.m. gjøre hermed vitterligt: hvorledes Vi have erfaret: At de mange her værende Indretninger til de Nødlidendes Pleye, at de ofte igientagne Foranstaltninger til Leediggangs Hemmelse, at adskillige saavel offentlige som af private Personer skeedte goddædige Stiftelser, at endog Nationens prisværdige Godgjørenhed fast er bleven uden den forøndske Virkning, ja som oftest haver indført Ladhed iblant den ringere Almue; og til overmaade Byrde for det Almindelige, forøget Betlernes Antal.

Desaarsage have Vi, til at afværge dette Onde, for got befundet, først for Vores kongelige Residentz Stad Kiøbenhavn at anordne en almindelig Pleye=Anstalt.

De ved denne almindelige Pleye=Anstalt anordnede Directeurer have Vi allerede forud ved de dennem meddeelte Forholdsordrer nærmere tilkiendegivet Vores Villie og milde Hensigter med denne nye Indretning; men paa det og alle vore kiære og troe Undersaattere kunde underrettes om denne Vores Anordnings rette Meening; saa gjøre vi herved offentlig for alle og Enhver følgende bekiendt.

1.

Ville vi allernaadigst, at Hielp og Understøttelse skal vederfares alle de Fattige, som formedelst Alderdom, Svaghed og Legems Brøst ikke selv kunde erhverve fornøden Underholdning; at Næring skal forskaffes den stræbsomme Nødlidende, der ikke kan finde Arbeide og Fortieneste; og derhos at Leediggiengere og forsetlige Betlere med Alvorlighed skal tvinges til at arbeide.

Med disse forskiellige til Øyemedet passende Understøttelse skal Pleye=Directionen selv komme de Nødlidende til Hielp udi deres Vaaninger, saaledes, at ikke fattige familier derved adskilles, eller at mange Almisselemmer udi store og vidtløftige Bygninger og Stiftelser, uden sand Nødvendighed, sammensankes.

2.

Paa det de Fattiges Væsen i Almindelighed paa een Maade, og efter de af Os foreskrevne Grundregler kan forvaltes, saa skal den for Pleye=Anstalten anordnede Direction forestaae alle Goddædigheds Stiftelser udi Vor konge-

lige Residenz-Stad Kiøbenhavn; og i det øvrige, efter den af Os allernaadigst fastsatte Plans Foorskrift, understøtte alle virkelige Nødtørfelige med Underhold enten in Natura eller med Penge; pleye de nødlidende Syge; lade dem af Lægen efter Nødvendighed besøge; skaffe dem Lægedom; og forsørge deres hielpeløse Børn.

3.

For at gaae Pleye=Directionen til Haande udi dens Forretninger, skal i et hvert af Stadens Kirkesogner oprettes en Fattiges Commission, som er Directionen undergiven; og bestaaer af Sogne=præsten, Kirkeværgeren, tvende anseelige Borgere, og Rodemæsteren i Quarteret. Disse Commissioner undersøge de Fattiges virkelige Tilstnad, hver i sit Sogn, for derefter at dømme om, hvorvidt enhver kan erhverve det til hans Underholdning nødvendige; og ellers i Almindelighed retter denne Commission sig efter de Forholds=ordres, som den af Pleye Directionen meddeeles; ligesom og Sogne=Commissionerne, ved hvilke Klokkeren fører Pennen og Regnskabet, og de andre Kirke=Betiente forrette hvad ellers forefalder, træde i den hidtil værende og nu ophævede Commissions Sted paa Det almindelige Hospital; saa at Enhver Almissemlem fra nu af sig haver at henvende til sin Sogne=Commission, og derfra at søge og forvente den billige Hielp. Og paa det alle Sognets Fattige kunde frembringe deres Klagemaale for Commissionen, saa forsamlers den sig eengang ugentligen paa een dertil fastsat Dag, udi Sogne=Præstens Huus.

4.

Ligesaa, paa det den overhaand tagende Armod virksom kunde afhielpes, og derimod Fliid og Arbeidsomhed opmuntres og vedligeholdes; saa have vi anbefalet Pleye=Directionen, at anlegge et Magazin af adskillige raae Materialier, hvoraf de Fattige, som kunde arbeide, og saadant forlange, med samme tilstrekkeligen kunde vorde forsynede.

5.

De Stiftelser, som til nødlidende Personers Underholdning, eller i andre deslige Hensigter af private Personer ere oprettede, og til Øvrighedens Forvaltning af deres Stiftere overladte, skal af Pleye Directionen efter Fundators Villie og Meening, udi overensstemmelse med det Almindeliges sande Vel, og med de af Os foreskrevne Grundregler, paa det nøyeste og reedeligste forvaltes.

Men Administratores for andre deslige Stiftelser, der ikke staae under Øvrighedens Opsyn, ville Vi herved have advarede, at de herefter holde sig Directionens Exempel efterrettelig, ved at opmuntre Arbeidsomheden saa vidt det staaer til dem; og i Besynderlighed ved at se didhen, at Goddædighedens Gaver alleene blive arbeidsomme og virkelig nødlidende Personer til Deel. Og paa det ingen skal listigen tilsnige sig disse Velgierninger, eller at ikke een og den samme Person paa flere end eet Sted saadanne skal oppebære; saa skulle disse private Stiftelsers Forstandere være forbundne, at tilkiendegive Pleye=Directionen og Sogne Commissionerne, hvo de til deres Stiftelser henhørende Fattige ere.

6.

Udi de offentlige Stiftelser og Hospitaler skulle fremdeeles alleene slige Personer antages, som til Pleye=Directionen af Sogne=Commissionerne ere anbefalede og overdragne; og de som saaledes enten for Eftertiden vorde,

eller allerede ere antagne, skulle, saalænge de staae under en offentlig Stiftelses Forsorg, ikke have nogen Adgang til, eller deel udi Almisser fra Sogne=Commissionerne: Saa bliver og ingen udi disse Stiftelser antaget, der enten af Vores Post Casse, eller paa anden Maade, under Pension, og maae Sogne Commissionerne, naar de ville forhielpe nogen til at vorde antaget ved bemeldte Stiftelser, udtrykkeligen forsikkre, at den, de til Directionen anbefale, ikke haver nogen Understøttelse andensteds fra.

7.

Ved denne nye Pleye Anstalts Indretning, have Vi og i sær allernaadigst havt Fattige Børns Opdragelse i Sigte, og i saadan Henseende paalagt Pleye=Directionen en vis Plan at følge og iværksætte; efter hvilken slige Børn skulle bereedes til deres Haandtering og Bestemmelse i fremtiden; saa at baade deres Siæles Evner vel Maatte dyrkes og udvikles, som og deres Legemer gøres sunde og stærke.

Og da Vi have befundet, at den sædvanlige Opdragelse i Waysenhuusene ikke stemmer overeens med denne Hensigt, saa have Vi ophævet Waysenhuusets hidtil værende Indretning.

Og skal derimod de i bemeldte Waysenhuus sig nu befindende Børn, deals paa Opfostringshuuset, deals udi private Folkes Huuse hos Stadens Borgere, og deals hos Landsbyefolket anbringes.

8.

Vi indskrænke ikke denne Vores landsfaderlige Villie, ihenseende til Statens tilkommende Borgeres Opdragelse, til de egentlige Fattiges Børn; men samme er og hensigtende til den meere formuende deel af Nationen. Til hvilken Ende Vi lade anlegge en Real-Skole; hvorved Øyemedet skal være, at skaffe Unge saadanne Kundskaber, at de, uden at være egentlig Lærde, kunde blive beqvemme til de mange udi det borgerlige Levnet forefaldende Handteringer.

9.

Ligesom til Pleye=Directionen ere anviste alle de til det Fattiges Væsen, til Waysenhuuset, (dog i Forhold med hvad §. 5 foreskriver,) og til Opfostringshuuset hidtil henlagte Indkomster, samt de af Lotterierne fremdeeles faldende Fordeele; saa skulle desuden Sogne=Commissionerne, enhver for sin Deel, have følgende Indtægter:

1.) En Collect hver Fierdingaar udi Sognets Kirke, paa een efter Vores nærmere Befalning dertil hvert Fierding=Aar bestemt Søndag.

2.) En Fattiges Tavle udi Kirken: hvorimod de hidtil sædvanlige Tavler for særdeles Stiftelser afskaffes.

3.) En Fattiges=Tavle ved Bryllupper.

4.) Den saa kaldede Frievillige=Gave til Silkehuuset. til hvilken Ende et Udtog af hvert Sogns nu værende Collect-Protocoll skal skee, og til hver vedkommende Sogne=Commission overleveres, paa det den derefter Gavens Indsamling kan lade besørge.

5.) De Goddædigheds Stiftelser, som enten allerede til Kirkerne ere henlagde, eller herefter henlagt vorde, og ikke til visse Brug i Særdeleshed, men til Almissers Uddeeling i Almindelighed ere bestemte.

6.) Endelig naar disse anførte Indtægter ikke skulde findes tilstrekkelige, da skal det manglende af den almindelige Pleye=Casse tilskydes.

10.

For ogsaa at opmuntre de ved Sogne=Commissionerne ansatte Kirkernes Værger og Borgere til at opfylde deres Pligter med des større Iver; saa skulle de for andre Byens Bestillinger være befriede; ligesom og de Sidstbenævnte skulle have Adgang til at settes paa Valg, for at indtræde udi Magistrats-Embede, naar de nogle Aar ved viiste Iver og Troeskab udi deres Embede, dertil have gjort sig værdige.

11.

Da Vi nu saaledes i Almindelighed have gjort de nødvendige Foranstaltninger til de Nødlidendes Underholdning, og til Vindskebelighedens Opmuntring, saa have Vi og med liige Nøiyagtighed foranstaltet, at Leediggang og Betlerie paa det kraftigste og eftertrykkeligste kan vorde afværget.

Disse vore landsfaderlige Hensigter og Foranstaltninger have Vi desarsag vildet bekiendtgjøre for alle Vore kiære og troe Undersaattere til deres Efterretning, og til at befordre deres hielperige sammenskud til denne almindelig nyttige Anordning, og i Overensstemmelse med deres Os saa bekiendte goddædige Sindelaug. De derimod hvilke denne Vores Forordning enten for een Deel, eller ganske som en Befalning angaaer, have sig efter samme med allerunderdanigst Hørsommelighed at rette og forholde. givet paa Vort Slot Hirschholm den 16de November. 1771.

Under Vor kongel. Haand og Indseigl.

Christian.

(L. S.)

Oeder.

Rothe.

Struensee.

---

v. Hellfriedt.

7.

Rescript

(til Kjøbenhavns Magistrat), ang. at paatage sig Bestyrelsen af det Fattiges Væsen i Kjøbenhavn

[4. april 1781]

Gr. Kongen har erfaret, hvorledes en betydelig Deel af de milde Stiftelsers Capitaler er bleven formindsket, ligesom og de Aarsager, hvorfor Pleie=Anstaltens Tilstand er forringet; og finder desaarsag det fornødent, at herved gjøres en anden Indretning.

Magistraten skal herefter paatage sig Bestyrelsen af det egentlig saa kaldte Fattiges Væsen i Almindelighed i Staden, hvorunder er at forstaae alle de Stiftelser (b), som Pleie=Directionen hidtil har havt under sin Forvaltning, saasom: 1) Det almindelige Hospital, 2) Vartou Hospital, 3) Opfostrings=Huuset, 4) Abel Cathrines Boder, 5) St. Hans Hospital, og 6) Claudi Rosettes Stiftelser, med hvad videre dertil maatte henhøre; hvilke Stiftelsers Capitaler, Inventarium og alt andet didhen hørende tillige med den under Pleie=Directionen forhen værende, men nu ophævede Linned=Fabriqves Beholdning, Magistraten haver strax at imodtage af Directeurerne for den almindelige Pleie=Anstalt, da de, indtil Afleveringen ganske er fuldført, vedblive den hidtil havde Bestyrelse af de Fattiges Væsen; men fra den Tiid af, saadant er skeet, paaligger Bestyrelsen Magistraten, for hvilken saavel som de imodtagende Capitaler og de aarlige Renter, samt deres rette Anvendelse efter Anordningerne, den samtlig bør staae til Ansvar, og derfor til Rentekammeret aarlige at aflægge Rede og Rigtighed, som andre kongelige Regnskabs=Betjente, saa at Regnskaberne indleveres i bemeldte Kammer, som besørger dem reviderede og deciderede (c).

I Henseende til det Fattiges Væsens Bestyrelse af Magistraten, skal (da det er befunden, at de ved Forordningen af 16de Novbr. 1771 oprettede Sogne=Commissioner tildeels have foraarsaget Pleie=Anstalten store og betydelige Udgifter) samme for Eftertiden være afskaffede, og i den Sted indføres den Indretning, som Convent=Huuset var tilforn. Beholdningen ved Linned=Fabriqven skal gjøres i Penge, og beregnes det almindelige Hospital til Indtægt. Listen paa de Betjenete og Pensionister, som nyde Løn eller Pension af disse Stiftelsers Fonds, indsendes til det danske Cancellie (d).

- b) Undtagen dem, som opregnes i næstfølgende 2 Rescr. [dvs. Børne- og Rasphuset, Tugthuset på Møn og Opfostringsstiftelsen for nyfødte børn, som henlægges under Frederiks Hospital].
- c) See Prom. 9 Aug. 1783.
- d) See Rescr. 30 Maii 1781, 26 Febr. 1783, og 17 Martii 1784.

8.

Rescript

(til Kjøbenhavns Magistrat), ang. det Fattiges Væsens samt andre Stiftelsers Bestyrelse for Fremtiden [17. Marts 1784].

§ 1

Hvad Capitaler Magistraten haver at tilsvare for enhver af de under dens Administration henlagte Stiftelser, nemlig det almindelige Hospital, St. Hans Hospital, Vartou=Hospital, Opfostringshuset, Abel Cathrines Hospital, Claudi Rossettes Stiftelse, efter de af Pleie=Anstaltens Directeurer gjorde Afleveringes=Forretninger, vil af Rentekammeret blive at decidere, naar de fra Magistraten, efter Befalingen af 4de April 1781, indsendende Regnskaber der blive reviderede og deciderede.

§ 2

Enhver af forbenævnte Stiftelser skal herefter have sine egne særskilte Capitaler, Casse, Indtægter og Udgivter adskilte fra hverandre, ligesom for enhver især skal gjøres aarlig Regnskab, undtagen det almindelige Hospital og St. Hans Hospital, som herefter skal være sammenføjede.

§ 3

Sogne=Commissionerne skal fremdeles vedblive, men deres Indtægter og Udgivter derhen indskrænkes, at foruden de dem ved Forordningen af 16de Novbr. 1771 tillagte Indtægter, som enhver Sogne=Commission for sit Sogn oppebærer, bliver aarligen, efter ethvert Sogns Leilighed, af Magistraten til dem samtligen at udbetale 8000 Rd., og intet videre, hvilke tages af det almindelige Hospitals herefter fastsættende Indtægter.

Dog, dersom enten saa haarde Aaringer eller andre usædvanlige Tilfælde maatte indfalde, som skulde gjøre en større Almisse nødvendig, da tillades Magistraten at anvise Sogne=Commissionerne noget meere efter Omstændighederne, dog at den herom strax gjør allerunderdanigst Forestilling til forventende Approbation.

Og til denne Sags desto bedre Indretning bifaldes: at Magistraten i hvert Sogn udnævner fire Fattiges Forstandere, nemlig to fornemme og to ringere Borgere, som skal vedblive hver i to Aar, men for første Gang skal de to af dem vedblive tre Aar, og imidlertid skal de alle være befriede for alle andre personelle borgerlige og militaire Bestillinger; men, dersom de ville vedblive længere, saasom 4 a 6 Aar, og det maatte befindes, at de udi deres Fag vare det Fattiges Væsen til Nytte, maae de for Eftertiden for borgerlig Militaire Tjeneste være aldeles fritagne; men ingen, som dertil bliver udnævnet, maae undslaae sig derfor, med mindre han til det almindelige Hospital vil erlægge 300 Rd.

Deres Pligter ere: *a)* hvert Fjeringaar med Collect=Bøgerne selv at besøge alle i Sognet boende, og paa beste Maade søge at bevæge dem til at vise Miskundhed imod deres Fattige og nødlidende Næste; men for Tavlerne udi Kirkerne at ombære skal de være befriede, og saadant herefter som hidtil af Graverne forrettes: *b)* at gjøre sig alle i Sognet boende ordinaire Folkes Omstændigheder bekendte, og især de mindst formuende, som kunne befrygtes at komme til at trænge til nogen Almisse; erkyndige sig om deres Levemaade, om de efter deres Evne ere stræbsomme, og paa lovlig Maade søge at ernære sig, og især om nogle melde sig om Hjælp, om de den fortjene; og, ifald de ere efter Evne stræbsomme, om de behøve nogen Haandrækning, da hvor meget i det ringeste til ugentlig Hjælp eller til Huusleie: at paa-see, at de, som nyde Almisse, liden eller stor, den ikke liderligen eller yppigen fortære, at hvad Fattigdom [må være en trykfejl for ejendom], de eie, enten ikke forkommer, til andre pantsættes, eller af andre ved Leilighed af Dødsfald borttages eller bringes af Veien: *c)* at indfinde dem hver Gang Sogne=Commissionen samles, for at give paa deres Samvittighed al muelig Oplysning, saavel som om dem, der søge Almisse, som om deres Levnet, der nyde Almisse, paa det alt retfærdigen kan tilgaae, og ingen enten nyde eller beholde Almisse, som den ikke fortjener, uden Hensigt til Villie eller Ven-skab, Had eller Avind; til den Ende de og Protocoller og alle Lister have at underskrive tillige med de andre Commissionens Membris, at de ikke skulde undskylde sig med Uvidenhed om et eller andet, som i Commissionen maatte være foretaget. *d)* af Rodemesterne udi ethvert Qvarteer kan de om de Fattiges Tilstand og Opførsel forlange Underretning, hvilken disse skal paa deres Samvittighed meddeele saaledes som dem mueligt være kunde at til-veibringe; dog skal Forstanderne selv undersøge de dem saaledes meddeelte Efterretningers Rigtighed, førend de sig deraf i Commissionerne til de Fattiges Fordeel eller Skade betiene.

§ 4

Ingen Almisse=Lem maae herefter forsynes med Cuur og Medicamenter i sin Boelig, men de syge Almisse=Lemmer skal strax henbringes enten paa Sygestuerne i det almindelige Hospital eller paa andre det Fattiges Væsen tilhørende Sygestuer; til hvilken Ende Magistraten haver at indrette, om fornødiges, endnu fleere Sygestuer paa det almindelige Hospital, dog, saa længe de Syge der nyde Forflegning, ophører deres Almisse fra Sogne=Commissionerne.

§ 5

De ifølge Resolutionen af 2den Octbr. 1771 ved Fattigvæsenet antagne 3 Medici nyde herefter som tilforn af det almindelige Hospitals Indtægter den dem tillagde Gage, enhver 300 Rd.; men, skulde nogen af dem afgaae, haver Magistraten at foreslaae, paa hvad antagelig Maade Udgivterne ved denne Leilighed kunne formindskes. Og skal samtlige 3 Medici uden videre Betaling revidere enhver Apotheker=Regning, som udgives til Last for det Fattiges Væsen, og attestere, om samme er conform med Apotheker=Taxten, eller hvorudi den derfra afviger.

§ 6

Ligeledes vedbliver enhver af de antagne Chirurgis med den ham tillagde Gage, dog saaledes, at, naar de nødvendige Sygestuer ere indrettede, saa at ingen Almisse=Lem modtager Cuur og Medicamenter i Byen, skal enhver af de 2 Chirurgis ved Vartou og Opfostringshuset afgive 20 Rd. af de dem aarlig tillagte Bandage=Penge 80 Rd.; og skal disse 40 Rd. tillægges Chirurgo

ved det almindelige Hospital; dog skal Magistraten, naar én eller flere af disse Chirurgis afgaaer, gjøre allerunderdanigst Forslag, hvorledes Udgivterne ved denne Leilighed kunne bespares.

§ 7

Friskolerne skal vedblive, og henlægges nu, da sammes forrige Inspecteur Slotspræsten Krøll er død, under deres Opsigt, til hvilke de andre Skoler, enhver i sit Sogn, ere anbetroede. Men alt det oeconomicke ved disse Friskoler skal besørges herefter af den, som Magistraten har antaget i den forrige Magazin=Forvalter Olsens Sted.

§ 8

De Omkostninger, som vil medgaae paa Sogne=Commissionernes yderligere Indretning, Friskolerne og Medicinal=Væsenet for de under Magistratens Administration værende samtlige Stiftelser, det er Lønninger til Doctores, Chirurgi, Medicamenters Betaling, Betleres Opbringelse, bestrides af den almindelige Hospitals=Casse, nu ligesom tilforn, ligesaavel som Fattigfogdernes Løn. Dog skal Børnehuset, som ved Rescript af 26de Febr. 1783 har faaet anvist sin forhen tillagde Andeel af Indtægterne ved det Fattiges Væsen, herefter, saa længe det har fælleds Chirurgus med Opfostringshuset, betale til Magistraten det halve af dennes Lønning med 100 Rd.; men, naar denne Chirurgus engang afgaaer, da skal Børnehusets Directeurer antage for denne Stiftelse en Chirurgus, som bør lønnes for den aleene.

Medicamenter og Bandage=Penge betaler Børnehuset for sig selv; og haver Magistraten at afgjøre med Directeuren for Børnehuset, hvad Andeel enhver af disse Stiftelser haver at tage i de fornødne Bandage=Penge. Den Pleie=Medicus, i hvis District Børnehuset ligger, besørger samme med Cuur som sædvanlig, og lønnes af det Fattiges Væsen.

§ 9

Ligesom Pleie=Anstaltens forrige Directeurs og Revisorers Forretninger allerede ere ophørte, og iligemaade deres Lønninger saavel som de 400 Rd., hvilke Professor Geus forhen har nydt, fremdeeles ophøre: saa vil Kongen og, a) at Raadstueskriveren fremdeeles, ligesom hidtil siden Afleveringen, skal forrette Secretair=Embedet ved Fattig=Væsenet, hvilket bestandig skal blive foreenet med Raadstueskriver=Embedet, saalænge Magistraten forestaaer Fattig=Væsenets Bestyrelse.

Og skal han derfor fra dette Aars Begyndelse nyde 400 Rd. aarlig Løn, imod at han selv vedligeholder Contoiret med Skriv=Materialier, Lys og Brænde; b) at den ved Fattig=Væsenet hidtil ansatte Copiist maae beholde sit Embede og sin Gage, indtil han paa anden Maade vorder befordret; men, naar han afgaaer, tilfalder hans gage 150 Rd. Raadstueskriveren, hvorimod han selv lønner alle nødvendige Folk ved Contoiret: c) at Raadmand Schjøtts Embede som Bogholder ved Fattigvæsent vel maae, ligesom den hidtil af Magistraten brugte Administrations=Maade af disse Sager, vedblive indtil 1ste Jan. 1785, men skal efter den dag aldeles ophøre; d) at den Betjening, hvortil Magistraten har i Magazin=Forvalter Olsens Sted antaget en ny Betjent, maae fremdeeles vedblive under Navn af Controleur=Embede ved det almindelige Hospital med 400 Rd. aarlig Løn, og med de af Magistraten foreslagne Forretninger, hvorpaa han haver at forsyne bemeldte Betjent Bestalling og fornøden Instruction.

§ 10

Det almindelige Hospital og St. Hans Hospital skal herefter ligesom i forrige Tiider være forenede, og deres Capitaler, Indtægter og Udgifter sammen-
drages i eet Regnskab. Det almindelige Hospital skal betale sin Gjeld til Vartou=Hospital med 31687 Rd., Abel=Cathrines Hospital 7300 Rd., Claudi Rosettes Stiftelse 3500 Rd., og end videre af Linned=Fabriqvens Auc-
tions=Beløb de 14000 Rd., som Directionen for Pleie=Anstalten var skyldig til Banqven paa det almindelige Hospitals Pante=Obligationer; hvorimod det almindelige Hospital fritages for at betale de 31000 Rd., som Opfostringshu-
set til samme har udlaant i Aaret 1770. Foruden Renterne af de Capitaler, som, efter denne anførte Gjelds Afbetaling, bliver disse 2 Stiftelser forbe-
holdne, bliver dem til Aarlig Indtægt at beregne: *a)* af Grund=Taxtens Pro-
venue 1500 Rd.; *b)* af den herefter ommeldende nye Revenue til det Fattiges=Væsen 2000 Rd.; *c)* af de 25000 Rd., som aarligen af Kongens Kasse udtælles til det Fattiges=Væsen i Stedet for Revenuer af Classe=Lotteriet, 18000 Rd.; *d)* de sædvanlige løbende Indtægter, som bestandig have været henlagde under disse Hospitaler, og anførte i deres aarlige Regnskaber; *e)* ligeledes annammer dette forenede Hospital de 1400 Rd., som Assistenshu-
set hidtil aarlig har givet til det almindelige Hospital: hvorimod det igjen udbetaler til Børnehuset de sædvanlige 400 Rd. Saa skal og af disse foreene-
de Hospitalers Indkomster udredes alle Medicorum og Chirurgorum Lønninger, samt Medicamenter for alle de Stiftelser, som ere under Magistratens Administration, med fleere i det foranførte opregnede Udgifter. I øvrigt fritages saavel Lemmerne af dette forenede Hospital, som og de, der nyde Almisser ved Sogne=Commissionerne, for Extra=Skats, og Hospitalernes Capitaler for $\frac{1}{4}$ Procento=Skats Erlæggelse.

§ 11

De aarlige 25000 Rd., som af Kongens Casse udbetales i Stedet for Opfostringshusets forhen bevilgede Indkomster af Classe=Lotteriet, skal herefter deeles saaledes, at deraf tillægges: 1) det almindelige og St. Hans Hospital 18000 Rd.; 2) Opfostringshuset 6000 Rd.; 3) Børnehuset 1000 Rd. Og skal Magistraten aarlig efter Finants=Collegii [jfr. Placat 18. juni 1784] Anviisning imodtage paa Zahlkammeret disse 25000 Rd. imod Qvittering, og derefter erlægge til Directeuren for Børnehuset 1000 Rd. Ligeledes skal af de 9000 Rd., som paa Grund=Taxten i Kjøbenhavn ere lignede efter Rescriptet af 10de April 1762, tilfalde: *a)* den for de svangre Fruentimmer i Fridrichs=Hospital indrettede Stiftelse, nu Stiftelsen for nyfødde Børn, 5000 Rd.; *b)* det almindelige Hospital 1500 Rd.; og *c)* til Børnehuset 2500 Rd. Og lader Magistraten ligeledes hæve af Stadens Indvaanere, som sædvanlig, disse 9000 Rd., og deraf betaler til Directeuren for Børnehuset de 2500 Rd., og til Directionen for Stiftelsen for nyfødte Børn dens 5000 Rd.; og bliver disse 5000 Rd. for Aaret 1784 at betale, og siden fremdeles.

§ 12

Da Claudi Rosettes Stiftelse har saa store Capitaler, at den, naar den erholder Godtgjørelse for sine aarlige Renter af sit Laan til Pleie=Anstalten paa 5166 Rd., kan udkomme med sine Revenuer: saa vil Kongen, til Erstatning for disse Renter, tillægge den aarlig 200 Rd. fra dette Aars Begyndelse, og fritage dens Lemmer fra Extra=Skats, ligesom dens Capitaler fra $\frac{1}{4}$ Procents=Skats Betaling.

§ 13

Opfostringshuset skal, i stedet for de samme forhen tillagde Indtægter af Classe=Lotteriet, nyde aarligen 6000 Rd. af de 25000 Rd., som Kongens Casse herefter giver til det Fattiges=Væsen, hvorimod denne Stiftelse fratager sin Fordring paa de 31000 Rd., som den i Aaret 1770 har udlaaet til det almindelige Hospital. Og, som Præsten Hr. Baagøe, der tilforn har været Educations=Inspecteur ved denne Stiftelse, andensteds er forflyttet, saa bliver ingen anden i hans Sted at antage, men Stiftelsen sparer for Eftertiden hans havte Løn. Ligeledes fritages Børnene i denne Stiftelse for Extra=Skat, og Stiftelsens Capitaler for den paabudne $\frac{1}{4}$ Procent=Skat.

§ 14

For at hjælpe Vartou=Hospital igjen paa fode, maae dets Jordegods sættes til offentlig Auction paa kongelig Approbation [skal være approberet i februar 1785], paa de Vilkaar, at den halve Kjøbe=Summa bliver staaende i Godset, og at Bønderne holdes deres Fæste=Breve.

Fra indeværende Aars Begyndelse tillægges denne Stiftelse aarligen 4400 Rd., indtil det ved Godsets Bortsælgelse vil vise sig, om Stiftelsen der ved kommer i den Stand, at den kan undvære en Deel af denne Summa, da den skal beholde det nødvendige af denne Summa. Auctionen skal skee i næste Sommer. Herimod haver Magistraten saasnart gjørligt at besætte de ledige Pladser i denne Stiftelse. Og fritages dens Lemmer for Extra=Skat, ligesom dens Capitaler fra $\frac{1}{4}$ Procents=Skat.

§ 15

Abel Cathrines Hospital skal til dets Vedligeholdelse nyde fra 1784 Aars Begyndelse aarlig 700 Rd. i Stedet for Renten af den Capital, som til Pleie=Anstalten har været udlaaet. Og fritages dette Hospitals Lemmer herefter for Extra=Skat, ligesom dens Capitaler for $\frac{1}{4}$ Procent=Skat.

§ 16

Ifølge Befalingen af 4de April 1781 haver Magistraten aarlig at aflægge Regnskab for det Fattiges=Væsen til Rentekammeret, hvorved den fornemmelig bliver ansvarlig for, at enhver Stiftelses Capitaler ere i Behold og vel udsatte, at Stiftelsernes Renter og aarlige Indtægter ikke anderledes anvendes, end Anordningerne, Stiftelsernes Fundatser, Givernes villie, og denne Anordning tilholder, saa og at Betjenetene ved Stiftelserne ikke forøde de dem under Hænder givne Penge, hvortil Magistraten bliver ansvarlig, og derfor forsyner sig med antagelig caution. Og skal disse Regnskaber aflægges efter det herved følgende Schema. Denne ny Inddeeling ved det Fattiges=Væsen tillige med den derpaa grundede Regnskabsmaade tager sin Begyndelse fra 1ste Jan. 1785.

§ 17

Da Fattig=Væsenet saaledes, som i det foregaaende er anført og i de herom gjorte Forestillinger forklaret, behøver til dets nødvendige Udgifters Bestrielse et Tilskud for Aaret 1784 af 8000 Rd., og til St. Hans Hospitals Reparation 2000 Rd., samt for de følgende Aaringer et saa meget mindre Tilskud, som, naar Vartou=Hospitals Jordegods først er bortsolgt, nærmere med Visshed vil blive at bestemme; og Kongen desaarsag vil have disse vigtige Stiftelser en saadan fornøden Understøtning forsikret: saa er Cancelliet befalet at correspondere med den anordnede Extraordinaire Commission, for nærmere at erholde bestemt, saavel af hvilken kongelig Casse de for indeværende Aar

fornødne 10000 Rd. kunde blive at udrede, som og hvorvidt Tilskudet for de følgende Aaringer, omtrent 7000 Rd., aarlig kunde bestrides af en eller anden kongelig Casse, eller og ved Ligning paa Byens Grund=Taxt, eller paa den Maade være at tilveiebringe; ligesom Fattig=Væsenet for Resten for bestandig skal nyde og beholde den det hidtil som Erstatning for Classe=Lotteriets Indkomster af Kongens Casse tillagde Summa 25000 Rd. aarlig.

9.

Forordning

*om Fattig=Væsenets Indretning og Bestyrelse i Kø-
benhavn*

[9. marts 1792].

Gr. da Kongen iblant de Gienstande, som daglig beskieftige hans Omhue for alt det, der kan bidrage til at handthæve god Orden og fremme det almindelige Beste, har, ved at henvende sin Opmærksomhed paa Fattig=Væsenets Tilstand, befundet, at samme i mange Henseender trænger til Forbedring; saa har han besluttet, efter foregaaende Undersøgelse og nøie Overvejelse, at foreskrive saadanne Regler, i Hensigt til de Fattiges Forsørgelse og de dertil hørende Midlers rette Anvendelse, at sand Nødlidenhed ikke skal savne Understøttelse, og at det, som ydes af det Almindelige eller skienkes af goddædige Borgere, til Hielp og nødtørftig Underholdning for trængende Medborgere, ikke skal blive et Rov for strafværdig Ørkesløshed og uforskammet Tryglerie. Ligesom Kongen, i dette øiemærke, vil udgive en almindelig Anordning, om Fattigvæsenets bedre Indretning i Danmark, hvilken med det første skal blive bekiendtgjort; saa har han og, i Betragtning af Kiøbenhavns forskellige Beskaffenhed, fundet for got, ved denne, for bemeldte Hovedstadd særskilte, Lovgivning, at bestemme de Forholdsregler, som, i Henseende til de Fattiges Forsørgelse og alt betleries Hemmelse sammesteds, bør iagttages.

I Cap.

Angaaende hvilke Fattige, der bør forsørges af det civile Fattigvæsen, og hvilke tilkomme Understøttelse af de militaire Etater.

1.

Alt fra de militaire aftakket eller afskediget Mandskab, som engang af bemeldte Etaters Fattig=Anstalter er bleven tillagt Pension eller anden Understøttelse, skal, med Koner, Enker og Børn, stedse vedlive at høre til den Etat, ved hvilken de stode i Tieneste, og bør, saa længe de ere trængende, derfra nyde den for dem fastsatte eller herefter fastsættende Understøttelse; det samme skal og gielde om Enker og ægte Børn af dem, som ere døde i Tienesten, forudsat at de, inden 3 Aars Forløb efter Mandens eller Faderens Død, befindes at trænge til Almisse.

2.

De, som have faaet Afskeed uden Pension eller anden Understøttelse, skal, naar de inden 3 Aars Forløb, efterat de ere blevne forløvede, komme i trængende Omstændigheder, forsørges af den vedkommende militaire Etat; men dersom de, i bemeldte 3 Aar, have ernæret dem selv paa en eller anden Maa-de, under hvad Navn det end maatte være, skal de, ifald de siden blive trængende, høre under Civil=Etaten, og derfra nyde Almisse paa det Sted, hvor

de i de sidste 3 Aar have haft deres Ophold. Skulde de ikke bestandig i 3 Aar have opholdt dem paa et sted, henvises de til deres Fødested, hvis Pligt det da bliver at sørge for dem; men ere de udenlands fødte, bør de søge Understøttelse hos den vedkommende militaire etats fattigvæsen; hvilket ogsaa gjelder om deres Koner, Enker og ægte Børn.

3.

I Henseende til de, i 1 og 2 § ommeldte, Enker, Koner og Børn, da skal det være uden Forskiel, hvad enten deres egteskab har været indgaaet og Børnene avlede eller sammenbragte, forinden Manden indtraadte i den militaire Tieneste, eller imedens han deri var staaende, eller efterat han derfra er bleven forløvet, ja endog, om saadant er skeet sildigere, end 3 Aar efter at han udgik af Tienesten; dog skal dette sidste alene gjelde i det Tilfælde, at han, inden bemeldte 3 Aars Forløb, har nydt Pension eller anden Understøttelse af det militaire Fattigvæsen.

4.

Børnene skal ikke vedkomme Militair=Etaterne længer, end til de af Mandkønnet ere satte i Lære, og de af Qvindekønnet ere komne i Tieneste. Dog bør Militair=Etaterne drage Omsorg for, at Drengbørnene komme til Confirmation, førend de sættes i Lære, og Pigerne, førend de komme ud at tiene.

5.

Deserteurers efterladte Koner og Børn, saavelsom de, der ere kasserede, med deres Enker, Koner og Børn, skal nyde Understøttelse fra militair=Etaterne, om de dertil befindes trængende, og ei kan ernære dem selv, i de 3 første Aar efter Desertionens eller Kassationens Dato; men dersom nogen Militair, formedeslt Forbrydelse, mister Livet eller dømmes til Slaveriet, da skal hans Enke, eller Kone og Børn, ifald de ikke kan ernære dem selv, forsørges paa det Sted, hvor Manden er født, og være Militair=Etaten uvedkommende. Kommer Forbryderen, i sidste Tilfælde, ud af Slaveriet, og ikke kan fortiene sit Ophold, skal han ligeledes henvises til sit Fødested, naar dette er i Landet; men dersom han er Udenlands født, skal ham, til sin Underholdning, gives Arbejde for det Offnetlige, naar han er arbejdsfør, og, i modsat Fald, vil Kongen, paa anden Maade, forskafe ham det fornødne til Livets Ophold. En saadan Udlændings Enke og Børn skal derimod, naar de ei kan ernære dem selv, forsørges fra det Sted, hvor Konen er født, med mindre hun tillige er en Udlænding, da der, i saa Fald, maae gjøres Kongen Forestilling om den beqvemmeste Maade, paa hvilken de, efter Omstændighederne, kan hielpes og understøttes. Og, paa det at de til deres Underholdning medgaaende Omkostninger forskydes af den almindelige Fattigkasse, indtil samme, efter Forestilling fra Kiøbenhavns Magistrat, kan blive erstattede af Kongens egen Kasse. Dersom nogen bliver afskediget fra en af de militaire Etater, uden Pension, og igien antaget i Tieneste ved den anden, men derfra atter afskediget, førend den Tid er forløben, af ham kunde tilkomme Understøttelse ved den Etat, hvorfra han først fik sin Afskeed, da skal han forsørges af den, fra hvilken han sidst blev forløvet; den samme Regel bør og følges i Henseende til hans Enke, Kone og Børn.

6.

Til de Fattige, som Land= og Sø=Etaterne have at sørge for, skal ikkun de henregnes, der selv staae eller have staaet, saavelsom de Koner, Enker og Børn, hvis Mænd og Fædre enten staae eller have staaet i virkelig og fast

Krigstieneste, og altsaa, hvad Søe=Etaten angaaer, alene Aars=Tienere, det er: alle de, som staae ved Divisionerne og Haandværksstokken. Som en Følge heraf, bør ei heller Land=Rekruter, eller de, som have paataget sig at tiene i disses Sted, henføres til dem, for hvis Personer og Familier det paaligger Land=Etaten at sørge. Men de, saavelsom deres Enker, Koner og Børn, hvad enten de have giftet sig her i Khavn eller andensteds i de kgl. Stater, skal henhøre til og fordørges fra det Sted, hvor de ere fødte. Dog undtages herfra det Tilfælde, om nogen af det fra Distrikterne udskrevne Mandskab skulle, i Tienesten eller under Vaabenøvelserne, omkomme eller saaledes lide Skade paa Helbred og Lemmer, at han derved blev sat ud af Stand til at fortiene sit Brød, da saavel han, som hans Enke, Kone og Børn, skal forsørges af den militaire Kasse. Paa lige Maade bør og Søe=Etaten, i de sidstnævnte Tilfælde, antage sig, til Forsorg, de enrollerede Matroser, saavelsom deres Enker, Koner og Børn; skulde derimod nogen enrolleret Matros eller Land=Rekrut døe af Sygdom, paa det Sted, hvortil han er bleven commanderet, da skal hans enke nyde Understøttelse fra det Sted, hvor hun, som trængende, skulde have henhørt, om hun ei var bleven gift med ham.

II Cap.

Om Maaden, paa hvilken de Fattiges Forsørgelse bør skee

1.

Enhver, som søger Understøttelse hos den almindelige Foranstaltning, skal først melde sig selv hos en af de, i Sognet ansatte, Fattig=Forstandere, som, efterat have indhentet den fuldstændigste Oplysning om den Søgendes Tilstand og Trang, fremstiller ham for Sogne=Commissionen, og meddeler samme den fornødne Underretning om hans Forfatning.

2.

I de Sogne, hvor der ikke allerede findes Arbeidsanstalter for de Fattige, som nyde Almisse, bør der uopholdeligen drages Omsorg for, at samme tilveiebringes, og saaledes indrettes, at Arbeide ikke maae nægtes nogen, Sognet tilhørende, Fattig, som derom melder sig; men det overlades til Sogne=Commissionen, om den vil anvise ham Arbeide i et dertil indrettet huus, eller den vil betroe ham Materialierne Hiem, eller paa andre Steder i Byen, ligesom det, efter Omstændighederne, kan findes tienligt.

3.

Naar særdeles overordentlige Tilfælde skulde gjøre det umueligt, at forskaffe alle Fattige Arbeide paa anden Maade (hvilket dog formodes, sielden at kunne finde sted), da maae Sogne=Commissionen henvise dem, som de ei dermed kunde forsyne, enten til Guldhuset, til det almindelige Hospital, eller og til det frie militaire Fabrik=spinderie paa Christianshavn, hvor de skal blive forsynede med de fornødne Materialier og Arbeidsredskaber; men, dersom de ikke heller paa nogen af disse Steder kunne imodtages, af Mangel paa Plads, bør Sogne=Commissionerne strax sørge for andre Midler til at forskaffe disse Fattige Arbeide.

4.

Da Kongen er forsikkert, at Sogne=Commissionerne med Nidkierhed vil drage Omsorg for Arbeids=Anstaltens Indretning og Vedligeholdelse; saa befales herved, som en ufravigelig Regel, at ingen Almisse maae tilstaaes nogen Fattig, som ikke, ved et eller andet til hans Alder og Kræfter passende Arbeide, fortienter saa meget, som hans evner tillade; saa bør ei heller nogen tillægges mere i Almisse, end der, efter Tid og Omstændigheder, kan ansees tilstrækkeligt til hans Nødtørfte Undrholdning, iberegnet det, som han selv ved Arbeide har fortient; dog at Flittighed stedse bliver opmuntret; ei heller maae der ved nogen pleie=Commission betales mere for Arbeidet, end det, som er fastsat ved den almindelige, for Khavn autoriserede, Spindetaxt. I øvrigt bør de Fattige selv imodtage den dem tillagte Almisse, med mindre de ere Syge, i hvilket tilfælde Commissionens Bud skal tilbringe dem samme.

5.

For at opmuntre vindskibelighed, skal der, naar Arbeids=Anstalter i Sognene ere blevne indrettede, af Magistraten bestemmes en belønning for dem, der have viist meest flittighed og flid, hvilken Belønning (som af Sogne=Kasserne skal udredes og i alle Sogne være lige) saaledes bør fastsættes, at den bliver mindst for det slags Arbeide, hvor Arbeids=Taxten er størst, og derimod høiest for det Arbeide, hvis Taxt er meest ringe; og hvad de fattige angaeer, som Pleie=Commissionerne, i overordentlige tilfælde, maatte have henviist til Guldhuset, det almindelige Hospital, det frie militaire fabrik=Spinderie, eller andensteds, for at gives Arbeide, da bør disse, fra det vedkommende af fornævnte Steder, forsyne sig med Attest om, hvormeget de have arbeidet og fortient, paa det at de, lige med Sognets øvrige fattige, kan erholde den dem tilfaldende Almisse, og concurrere til Præmiers Erholdelse.

6.

Det vil være Kongen behageligt, om Sogne=Commissionerne ved de Arbeids=Anstalter, hvor der ikke allerede ere antagne Marketenter, kunde gjøre saadan Indretning, at Sognets arbejdende Almisse=Lemmer kunne ved samme forsynes med god og sund føde, efter en af hver Commission, for den beskikkede Marketenter, foreskreven billig Taxt; dog maatte Sognets Fattige ingenlunde være forbundne til at købe deres Fødevarer hos ham.

7.

Paa det almindelige Hospital maae ikke andre Fattige indlægges, end de, som ere aldeles Uduelige til Arbeide, eller og saadanne, hvis Kræfter ikkun tillade dem, at fortient lidet, hvilke sidste maae nyde en Almisse af 1 til 2 Mark ugentlig; og, naar da demeldte Hospitals Fond med Tiden forøges, skal der sørges for, at dets Sygestuer saaledes udvides, at de kunne imodtage flere Syge.

8.

Indtil det almindelige Hospital kan blive saaledes indrettet, at alle fattige Syge, i alle Sygdomme og under alle Omstændigheder, sammesteds kan imodtages, overlades det til Sogne=Cmmissionerne, efter Overlæg med de beskikkede Pleie=Medici, at bedømme, om de sig anmeldende Syge kan helbredes Hiemme, eller Omstændighederne udfordre, at de strax blive førte til Hospitalerne.

9.

Apothekerne skal levere de Medicamenter, der forbruges til de Fattiges Helbredelse hiemme i deres boliger, for den samme nedsatte Priis, som gives for dem, der forbruges paa Hospitalerne, naar den vedkommende Læge alene tegner paa Recepten, at den er bestemt for et Almisselem. Og, da Apothekerne Grønlund og Manthey, foruden det nu allerede bestemte Afslag i Betalingen for de Medicamenter, som leveres til de Fattige, nemlig: paa Liqvida eller Spirituosa 50 pro Cent, Simplicia & Composita Sicca 40 pro Cent, samt Emplastra & Ungventa 25 pro Cent, end videre have forbundet sig til, fra indeværende Aars begyndelse, at levere Medicamenter for 10 pro Cent ringere, end den forhen akkorderte Betaling; saa tilkiendegives saadant hermed, til Vedkommendes Efterretning; hvorhos det dog skal overlades til enhver Pleie=Commission, at tage Medicamenter til de Fattige paa de Apotheker, hvor de kunne treffe Forening om de billigste Priser.

10.

De Rasende og Galne, som i følge Loven bør forvares, men ikke kan modtages af deres Frænder, ei heller, formedelst Mangel paa Plads, kan indtages i St. Hans Hospital, skal besørges bevogtede og underholdte af den pleie=Commission, hvortil de høre, og Omkostningerne, som dertil medgaae, bør udredes af den almindelige Fond for Fattigvæsenet.

11.

Med fattige børn, hvis Forældre, formedelst Misgierninger, ere heftede eller hensatte til offentligt Arbeide, skal der forholdes, ligesom med andre fader= og Moderløse, saa at de forsørges af det Sogn, hvor Forældrene, som trængende, skulde have nydt Almisse.

12.

Enhver Gaard= eller Huuseier (og naar denne ej selv boer i Huset, da Leieren) bør, under Straf af Bøder til det almindelige Hospitals Kasse, fra 1 til 10 Rdlr, efter sagens beskaffenhed og Politimesterens Kiendelse, være pligtig til, naar det maatte hænde, at et Menneske, som er overfaldet af Sygdom, findes paa hans Fortoug, eller uden for hans huus, indtil Midten af Gaden, strax at indtage ham og anmelde Tildragelsen enten for Sognepræsten, eller for en af Fattig=Forstanderne i Sognet; paa det at den Syge uopholdeligen kan besørges afhentet og henbragt enten til nærmeste barbeerstue eller til det almindelige Hospital, hvilket bør skee paa Sognets Bekostning; med mindre den, som har indtaget ham til sig, vil, af Menneskekierlighed, besørge hans Helbredelse, eller og selv strax lade ham bringe enten til den nærmeste Amts=chirurgus eller det almindelige Hospital, i hvilket første tilfælde han dog derom strax bør give sin Indberetning til Sognepræsten, paa det at den paa barbeerstuen aflevede Syge derfra, saasnart mueligt, kunde foranstaltes imodtaget paa Hospitalet. Skulde saadanne Personer findes paa Gaden om Natten, da skal Vægterne strax henbringe dem til den nærmeste Barbeerstue, hvor der skal drages Omsorg for dem, indtil de, efter Anmeldelse fra Amts=Chirurgen til Sognepræsten, ved Sogne=Commissionens Foranstaltning, kan imodtages paa det almindelige Hospital; og, dersom nogen chirurgus enten vægrer sig for at imodtage dem, eller efterlader at komme dem til hielp, bør han af Politimesteren tilfindes at bøde 2 Rdlr til det almindelige Hospital.

III Cap.

Om den Control og Opsigt, som bør holdes, i Hensigt til de Fattige.

1.

Magistraten bemyndiges herved til, naar Fattigvæsenet kommer i Stand, og et eller andet Sogn, formedelst dets Vidtløftighed eller anden Aarsag, skulde trænge til flere Fattig=Forstandere, end de 4, som ved Rescr. 17 marts. 1784 ere bealede, at beskikke saamange flere, som Omstændighederne udkræve og vedkommende Sogne=Commissioner, paa grund deraf, forlange.

2.

Kiøbenhavns Fattigvæsen bør forsørge alle de Fattige, som, i 3 Aar efter hinanden, have opholdt sig her i Staden, og enhver af disse skal høre til det Sogn, hvor han sidste Gang gik til Alters, førend han begierede Almissee, hvorefter han siden bestandig bør søge Altergang i den Kirke, til hvilken det Sogn ligger, fra hvilket han nyder Understøttelse, hvad enten han har sin Boepæl der eller ikke, saafremt han ikke vil miste den ham ved bemeldte Sogn tillagte Almissee.

3.

For at afværge, at ingen skal kunne tilvende sig Almissee fra flere end eet Sogn, skal enhver Fattig, som nyder Understøttelse ved Sogne=Commissionerne, 2 Gange om Aaret fremlægge Klokkerens Attest om sin Altergang, hvilken Attest, uden Betaling, skal meddeles; og, i tilfælde af at den paagiældende, formedelst Sygdom, skulde have communiceret Hiemme, bør præsten, under sin Haand, paategne, hvad tid saadant er skeet. Saa bør og Pleiebørnenes Døbe=Attester med en aarlig Paategning af vedkommende Præst forsynes. Endelig skal enhver Sogne=Commission, til Circulation blant de øvrige Sogne=Commissioner, qvartaliter afgive en Fortegnelse over de Fatige, som i det sidst forløbne Qvartal have nydt Almissee af Sognet, paa det at enhver Commission, ved at eftersee og sammenholde alle disse Lister, deraf kan erfare, om nogen af dens Almisseelemmer hos een eller flere af de andre Commissioner skulde have tilvendt sig Almissee; og, dersom det da befindes, at nogen saaledes uretteligen har tilsneget sig Almissee ved flere, end eet Sogn, da skal den vedkommende Commission anmelde det for Politimesteren, som bør dømme den Skyldige til Arbeide i Forbedringshuset, fra 14 Dage til 4 Uger, efter Sagens Beskaffenhed.

4.

Alle Capellaner ved enhver Kirke skal, som Medlemmer, tiltræde Sognets Pleie=Commission; saa bør og i enhver af Commissionerne ved Garnisons= og Holmens Sogne indtræde en i Tienesten staaende Officeer, nemlig: i den første en af Land= og i den sidste en af Søde=Etaten, hvilke Officerer beskikkes af de vedkommende Krigs=Collegier, og vælges iblant 3, som dertil bringes i Forslag fra hvert Sogns Commission. I øvrigt skal det have sit forblivende derved, at Magistraten, som Directeurer for Fattigvæsenet, beskikker Sogne=Commissionernes øvrige Medlemmer, efterat have indhentet vedkommende Sogne=Commissioners Forslage.

5.

Det skal være enhver af Menigheden tilladt, at indfinde sig i Sogne=Commissionens Forsamlinger, for der at blive underrettet om dens Beslutninger og Arbeids=Anstaltens Tilstand.

6.

Samtlige Sogne=Commissioner skal aarligen, inden Martii Maanedes Udgang, ved Trykken bekendtgjøre en kort Beretning, om det hele afvigte Aars Administration, samt dertil føie en summarisk Extract af Commissionens Regnskab for samme Tid, saaledes indrettet, at deraf kan sees, hvor mange og hvilke Udgifter den har haft, hvor mange Fattige der have arbeidet og nydt Understøttelse eller Almisse; til hvor meget den største Almisse=Portion er beregnet; hvad der er bleven spundet og ved Arbeide fortient, samt til hvad Sum dette er udbragt, o.s.v. Af hvilke Beretninger, fra enhver Sogne=Commission her i Staden, Khavns Magistrat derefter under et besørger en General=Extract forfattet over det hele, hvilken omsendes med Adresse=Contoires Efterretninger.

7.

I øvrigt skal det ikke være Sogne=Commissionerne formeent, til Magistraten at indgive Forslage om de Midler, som, efter ethvert Sogns locale Omstændigheder, kunne ansees meest beqvemme, for at tilveiebringe de fornødne Tilskudde til Fattigvæsenets og Arbeids=Anstaltens Vedligeholdelse og Forbedring.

IV Cap.

Om Fattigvæsenets Politie og Rettergangs=Maade.

1.

Betleres Opbringelse skal vedlive at høre under det almindelige Politie. Som en følge heraf paaligger det Politiemester, ved Dagvægterne eller andre Politiets Betiente, at holde saavel Staden selv, som dens Forstæder, ryddelig for Betlere. Dog skal Dagvægterne herefter ikke nyde nogen Belønning for enhver Betler, som af dem paagribes; men dem bær derimod tillægges en passende Forhøielse i deres Ugepenge, i Forhold af det, som Opbringer=Pengene hidtil har beløbet.

2.

De betlere, som opbringes, skal fremdeles afhøres og dømmes ved den, paa det almindelige Hospital, anordnede Commission; men, paa det at der kan have fuldkommen Sikkerhed for, at den i slige Sager befalede summariske Rettergangsmaade føres med vedbørlig Orden, de fornødne Oplysninger søges med al muelig Nøiagtighed, og de Paagiældende, i alle Henseender, behandles og dømmes efter Lov og Beviis; saa befales: a) At en lovkyndig mand, som dertil af Kongen udnævnes, skal tiltræde Commissionen, og der bestandig være tilstede, for at bestyre Forhørene, og, som Medlem af Retten, først give sit Votum til Dommen, paa det at de øvrige Commissarier derved kunne veiledes; dog uden at de skal være forbundne til at følge hans Mening, eller denne gielde frem for de Andres. b) Dersom nogen, som ved Commissionen er bleven dømt til Straf formedelst Betlerie, erklærer sig utilfreds med den over ham afsagte Dom, bør sammes Fuldbyrkelse udsættes, og Forhøret tiligemed Dommen uopholdeligen tilstilles hof= og Stads=Retten, som strax (per modum revisionis), uden nogen videre Procedure, paa det nøieste skal igiennemgaae Acten; og, naar Retten da finder, at Sagen er fuldkommen oplyst, og at Commissionens Dom fortiener Bifald, tegnes der blot, under justitiarii Haand, paa Dommen, at den stadfæstes; men, dersom Hof= og Stads=Retten forandrer den, anføres grundene derfor korteligen; og i Tilfæl-

de af, at bemeldte ret skulde ansee Forhøret ufuldstændigt, eller finde nogen anden Mangel, i hensigt til de Oplysninger, som burde været tilveiebragte i sagen, da bør Hof= og Stads=Retten enten hiemvise den, til lovlignere behandling, eller og selv nærmere forhøre den Anklagede, førend Dom afsiges; I øvrigt bør saadanne Sager, inden 3 Dage, være afgjorte i Hof= og Stads=Retten, naar ikke særdeles og overordentlige Omsætnigheder gjøre det umueligt; i hvilket Tilfælde Aarsagen til Opholdet skal anføres i Dommen, eller og tegnes paa den indsendte Commissions=Act.

3.

Benægter den, som er greben for Betlerie, at have gjort sig skyldig deri, og der ingen andre tilstrækkelige beviis kunne tilveiebringes imod ham, da maae det tilstædes de Vægttere eller Politiebetiente, der have opbragt ham, at aflægge deres Vidnesbyrd, hvilket dog ei skal gielde som fuldkomment Beviis, med mindre 3 af disse ere eensstemmige i deres eedelige Forklaring.

4.

Endeligen skal Undersøgelses=Commissionen ugentlig tilstille enhver Sogne=Commission en Fortegnelse over alle dem, som, i den forløbne Uge, til det almindelige Hospital, for Betlerie, ere blevne opbragte, hvad enten disse af Commissionen ere dømt skyldige, eller frikiendte; dog anføres Straffen og dens Aarsag ikkun ved deres Navne, der høre til enhver enkelt Sogne=Commission, som Listen tilstilles.

V Cap.

Om Straf for Betlerie

1.

Dersom nogen af de Almissee=Lemmer, der forsørges eller nyde Understøttelse af Sogne=Commissionerne, befindes at gjøre sig skyldig i Betlerie, da bør den undersøgende og dømmende Commission paa det almindelige Hospital, naar det er den 1ste gang, han har begaaet saadan forseelse, ikke dømme ham til legemlig Straf; men alene afsige en Kiendelse oftr, at Overtrædelsen er beviist, og sende samme til den vedkommende Sogne=Commission, som da, paa en ordentlig Samlingsdag, i alle de øvrige Almissee=Lemmers Nærværelse, giver den skyldige en alvorlig Irettesættelse, og indfører i Protocollen, at han har betlet. Gribes han 2den Gang i lige Forbrydelse, dømmes han til Arbeide i Forbedringshuset paa en Maaned, og skeer det oftere, da tilfindes han, for 3die Gang, til 3 Maaneders, 4de gang til et Aars og 5te gang til 2 Aars Arbeide i bemeldte Forbedringshus, hvilken Straf siden fordobles, saa ofte Forbrydelsen igientages.

2.

Er den, som gribes i Tiggerie, ikke af den vedkommende Sogne=Commission erkiendt, som trængende, og, paa saadan grund, af samme antaget til Forsorg eller Understøttelse, da bør han, 1ste Gang, dømmes til Arbeide i Forbedringshuset, 6 Maaneder, 2den Gang, et Aar, og siden, hver gang, til dobbelt saa lang Tid, som han sidst var bleven dømt.

3.

Paa samme Maade straffes udenbyes Betlere, som trygle her i staden; dog at de, hver Gang de have udstaaet Straffen, saasart som mueligt, føres ud af Byen til det Sted i Riget, hvor de høre Hiemme, eller ud af Landet, dersom

de ere Udlændinger, med mindre en eller anden Omstændighed, i det sidstnævnte tilfælde, maatte give Anledning til Formildelse, da samme bør indberettes til det danske Cancellie, som forestiller Kongen Sagen.

4.

I Henseende til Betleres Hiemførelse fra Forbedrings=Huset, samt Udlægget og Fordelingen af de dertil medgaaende omkostninger, da skal, i den Fr. om Fattigvæsenets Indretning paa Landet, som med det første bliver udgivet, de fornødne Forholdsrgler nærmere bestemmes, da dermed, indtil den Tid, forholdes paa samme Maade, som hidtil.

5.

Befindes nogen Udlænding, uden vedkommende Øvrigheds Tilladelse, at have collecteret for andre, under hvad Navn det end maatte være, da skal han af Politimester dømmes til at have forbrudt alt det Gods og Penge, som han medfører, til det almindelige Hospital, samt paa sin egen Bekostning, for saavidt hans Midler dertil strække, føres ud af Landet, om endog hans medhavende Pas og documenter, efter foregaaende Undersøgelse, befindes at være rigtige: men findes disse at være falske, da skal han, uagtet han, paa grund deraf, kunde have tilvendt sig Tilladelse at collectere, ikke alene have forbrudt sit medførte Gods, men endog, for saadan falsk og strafværdig Omgang, straffes med 3 Maaneders Rasphuus=Arbeide, og derefter, ved Politimesterens Foranstaltning, føres ud af Landet.

6.

Det skal og herefter være alle Uvedkommende iblandt de kgl. Undersaatter forbudet, offentlig at collectere Penge, enten til de Fattige i Almindelighed eller enkelte i Særdeleshed; saa maae ei heller nogen, hvad enten han er Embedsmand eller ikke, udstæde Attester til Fattige, for at hielpe dem til at tigge. Forseer nogen sig imod det, som i denne § er foreskrevet, dømmes han af Politimester i Strafbøder fra 2 til 20 rdlr efter sagens Beskaffenhed, hvilke Bøder tilfalde det almindelige Hospital. I øvrigt ventes, at Ingen, ved at give Almisser til ørkesløse Tryglere, vil søge at hindre det Øiemærke, denne Anordning tilsigter, som er: at komme sand Nødlidenhed til Hielp, fremme Vindskibelighed og hemme strafværdig uvirksomhed; til den ende bliver det og præsterne anbefalet, ved enhver given Leilighed, især i deres taler fra Prædikestolen, at give Menighederne det rette begreb om christelig Medlidenhed og sammes rigtige Anvendelse, efter Religionens, Sædelærens og de borgerlige Loves og Forskrifter.

VI. Cap.

Hvorledes de, til de Fattiges Forsørgelse, udfordrende Midler kan tilveiebringes, paa den sikkerste, ordentligste og, for Stadens Indvaanere, mindst trykkende Maade.

1.

Alle Frivillige Gaver, saavelsom de, ethvert Sogns Fattige i Særdeleshed nu tillagte, Indtægter skal fremdeles tilhøre samme; derimod bør alle andre bestemte eller herrefter bestemmende Indtægter for fattigvæsenet i Almindelighed tilflyde den almindelige, under Magistratens Opsyn værende, fattig=Kasse; hvorfra ethvert Sogn aarlig skal nyde saa meget gotgiort, som det, efter Regnskab, befindes at mangle til dets fattiges Forsørgelse; dog uden at

der, som hidtil er skeet, bliver enhver Sogne=Commission aarlig anviist noget vist.

2.

De Sognekasserne, ved de ældre Anordninger (især i Frr. 24 Sept. 1708 og 16 Nov. 1771), tillagte Indkomster skal fremdeles tilstaaes dem; hvorfra dog undtages de, i den førstbenævnte Frs. II Post 5 § anførte, Kiøbslutnings= og Auctionspenge, hvilke skal tilhøre den almindelige Fattigkasse.

3.

Det, som af Collecten i Khavn, til de christne Fangers Indløsning fra det barbariske Slaverie, herefter aarligen indkommer, skal, for den følgende Tid, tillægges Fattigvæsenet, saa at det, som deraf indsamles i ethvert Sogn, skal komme sammes Arbeidsanstalt til Beste, hvilket, fra Prædikestolene, bør tilkiendegives menighederne, saa ofte Bekkenerne til denne Collect udsættes.

4.

Det maae være enhver Sogne=Commission tilladt, aarligen at foranstalte en høitidelig Concert opført i Sognets Kirke, og at indrette den, i Henseende til Coralens og den øvrige Musiks Bestemmels, saaledes, som den Vedkommende Commission selv finder for got; dog at der af prædikestolen, efter Omgang imellem Kirkens præster, tillige skal holdes en kort Tale, hvis Indhold bør gaae ud paa Goddædighed og sammes rette Anvendelse; hvorefter Præsten for de Tilstedeværende oplæser en kort Efterretning om Arbeids=Anstaltens Tilstand, efter det af Sogne=Commissionen sidst aflagte regnskab, og om det, de Fattige ved Arbeide have fortient, paa det at Giverne kunne indsee den Nytte, deres Gaver have virket og altid maae virke, fremfor den Almisse, som gives de Fattige af Haanden, uden Overbeviisning om, at disse arbeide saa meget, som deres Kræfter tillade. I øvrigt bør Sogne=Commissionerne forud med Hinanden komme overeens om at bestemme, hvad dag og hvilken Tid denne aarlige Høitidelighed i enhver Kirke skal holdes, paa det samme ikke skulde indtreffen i flere Kirker paa eengang, eller komme for nær paa Hinanden; ligesom de og (paa det at der overalt kan være Lighed) have at overlægge med Hinanden, hvad Priis der skal sættes paa Indgangs=Billetterne, og om de, paa thvert Sted i Kirken, skal være lige dyre, eller visse Pladser koste mere, end andre, hvilket alt dog skal skee under Approbation af Khavns Magistrat, som Directeureur for Fattigvæsenet. Ved denne Høitidelighed skal Sognets fattige eller en Deel af dem (ligesom Sogne=Commissionerne dertil finde Plads i Kirken) være nærværende og samlede paa et dem anviist Sted i Kirken.

5.

De Gaver, som sendes enten til Sogne=Commissionerne eller Præsterne, tilflyde Sognets almindelige Kasse, naar ikke Giveren udtrykkeligen har bestemt, at de skal uddeles paa anden Maade.

6.

Den hidtil brugte Huuscollect til de Fattige skal fremdeles vedblive i alle de Sogne, hvor samme hidtil har haft Sted, og tillige indføres ved Petri og Friderichs tydske Kirke paa Chritianshavn, saavel som ved Garnisons Kirken, i hvis Menigheder Kollectbogen skal ombæres af dem, som nu indkræve Præstepenge, eller af andre menighedens Borgere og Mænd.

7.

Det almindelige Fattigfond skal ikke alene beholde de, samme nu tillagte, Indtægter, men disse skal endog ved følgende Midler forøges: a) Enhver, som herefter forundes Tilladelse til, for Betaling, at lade sig see eller høre offentligen, som Kunstner og Virtuos, eller at fremvise Sieldenheder, Kunststykker og deslige, af hvad navn det maatte være, skal, til de fattiges Beste, betale 10 pro Cent af alle de ham deraf tilflydende Indtægter; men, naar disse ikke kan controlleres, skal han, i det Sted, erlægge noget vist, hvilket, i dette sidste tilfælde, af Magistraten bestemmes efter Omstændighederne; dog saaledes, at Afgiften til de Fattige ikke maae ansættes ringere, end til 50 Rdlr. b) Af alle faste Eiendomme, der høre under Khavns Jurisdiction, samt af Skibe, som her i Staden, ved Kiøb og salg, overdrages, skal, hvad enten det skeer ved offentlige Auctioner eller under Haanden, men af Løsøre og Varer, alene naar disse sælges ved Auction, herefter altid betales til de Fattige $\frac{1}{4}$ pro Cent, fra hvilken Afgifts Erlæggelse hverken de octrojerede Compagnier eller offentlige Stiftelser skal være fritagne, undtagen for saavidt de allerede med saadan Frihed ere benaadede. Af de faste eiendommers Kiøbsummer skal Sælgeren betale den halve og Kiøberen den anden halve Deel af denne Afgift; men af Løsøre og Varer udreder Sælgeren den alene. Og, paa det at der kan have fuldkommen Sikkerhed for bemeldte Afgifts rigtige Erlæggelse, skal det paaligge Vedkommende, med Attest fra Inspecteuren og Kontrolleuren paa det almindelige Hospital, at bevise, at det, som de fattige tilkommer, er betalt, forinden noget Skiøde maae antages til Tinglysning; ligesom og enhver Indkassator skal aflægge Rede og Rigtighed til Auctions=Directeurerne for Afgiften af de ved Auction solgte Varer og Løsøre, da Directeurerne igien betale samme til det almindelige Hospital, imod Inspecteurens og Kontrolleurens Qvittering; endelig c) skal der og herefter, til de fattiges Beste, betales 1 Skilling mere for hvert Spil Kort, som sælges her i Staden; for hvilken Afgift Stemplet=Papiirs=Forvalteren skal aflægge Regnskab til Hospitalet.

8.

De saa kaldte Friskoler skal med Tiden indgaae, og, i deres Sted, i ethvert Sogn med Arbeids=Anstalten forenes en saadan Skole, hvori alle de Børn, af begge Kiøn, som enten nyde Underviisning alene, eller Almisse tillige, skal holdes til Arbeide; og skal den Bekostning, som havde været anvendt paa bemeldte Friskoler, af Magistraten forholdsmæssig fordeles til Indtægt for alle de Sogne=Commissioner, som med deres Arbeids=Anstalter have forenet en saadan, til Børnenes Opdragelse i Kundskaber og Arbeide sigtende, Skole.

9.

I Tilfælde af, at de nu bestemte Indtægter for de fattige, imod Formodning, ikke skulle blive tilstrækkelige til deres Underholdning, kan Khavns Fattigvæsen alene vente det Manglende forstrakt af Kongens Kasse, indtil samme, efter forgaaende Overlæg med Magistraten og Stadens 32 mænd, samt nærmere Forestilling til Kongen, paa den billigste og beqvemmeste Maade kan blive fordeelt paa Byen, og Kongens Kasse derfra igien erstattet.

10.

Aabent Brev angaaende hvorledes Fattigvæsenet i Kiøbenhavn for Fremtiden skal bestyres [26. Januar 1798]

Vi Christian den Syvende, af Guds Naade, Konge til Danmark og Norge, etc. gjøre vitterligt: At, da Vi have erfaret, at den nu værende Indretning ved Fattigvæsenet i Vor kongelige Residents=Stad Kiøbenhavn ikke opfylder den Hensigt eller frembringer de Virkninger, som Vi, ved at anordne samme, havde formodet, og at dette fornemmelig har sin Grund i følgende Aarsager:

A) at Sogne=Districterne ere for vidtløftige og for ubestemte af Grændser, til at Pleie=Commissionerne, og de dem underordnede Forstandere, kunne nøiagtigen og uden for stor Besværighed varetage alt, hvad dem nu paaligger, og hvad til ydermere Orden end videre kan og bør paalægges.

B) at saa mange fra Hinanden ganske afsondrede Commissioner ikke kan gaae frem paa én Maade.

C) at Magistratens Overbestyrelse af det Hele, og Pleie= Commissionernes Bestyrelse af de enkelte Dele, ikke staae i saadan Forbindelse med Hinanden, at Overbestyrerne kan have de fornødne Underretninger om det Enkelte, og Bestyrerne af det Enkelte de fornødne Underretninger om det Hele.

D) at Pleie=Commissionerne have Forpligtelser, som de, naar deres Tilskudde fra Hovedkassen ere fast bestemte, ikke kunne fyldestgjøre, og Magistraten derimod Forpligtelser for Hovedkassen, som den, ved at anvise ubestemte Summer til Pleie=Commissionerne, maae overskride.

E) at Militair=Etaternes Fattige udgjøre en vigtig Deel af Stadens Fattige, og at disse Etaters Fattigvæsen under forskiellig Bestyrelse fra Stadens, forvolde nye Vanskeligheder og muelig Anledning til offentlig Betlerie, hvis fuldkomne Afskaffelse er ethvert Fattigvæsens Hovedsag. F) at samlede og eensformige Underretninger fra saa mange forskiellige Pleie=Commissioner ikke kunne have eller beqvemt oversees. Saa have Vi, paa Grund af disse og flere Omstændigheder, anseet det for tienligt, at foretage Forandringer ved Fattigvæsenet, som kunde gjøre Formen i Bestyrelsen simplere, mere sammenstemmende og derved virksommere; hvilket Vi have formeent at kunne opnaaes, naar al Bestyrelse, saavel den af det Hele, som den over de enkelte Dele, samledes under én Direction: Naar denne Direction bestod af saa mange Mænd, som kunde ikke alene beraadslaae om det Hele, men ogsaa omdele sig til at forestaae og udføre enhver sine specielle Fag og Forretninger: Naar disse Mænd fik sig til Medhielp i Udførelsen et fornødent Antal Fattig=Forstandere, for hvilke det ved beqvemmere Inddeling af Op-syns=Districter giordes let, at holde Øie med de Fattige, inden den enhver anbetroede Kreds. Naar det militaire og civile Fattigvæsen sattes i saadan

Forbindelse, at begge i Forening kunde oversees og efter lige Regler bestyres. Til hvilken Ende Vi herved foreløbig ville fastsætte følgende Hovedpunkter til en Plan for Fattigvæsenets Bestyrelse i Fremtiden udi bemeldte Vor Residentz=Stad.

1.

Det hele Fattigvæsen i Kiøbenhavn og denne Stads Forstæder henlægges under en enkelt og særskilt Direktion, som fører Navn af Fattigvæsenets Direktion i Kiøbenhavn, og som med den almindelige Bestyrelse, hvilken i Aaret 1781 gik over fra Pleie=Direktionen til Magistraten, forener den særdeles Bestyrelse, som samtlige Sogne=Commissioner, siden Aaret 1771, have havt. Den almindelige Bestyrelse fører bemeldte nye Direktion samlet. Den specielle Bestyrelse efter Distrikter eller efter Forretningernes forskellige Natur, besørger den ved udnævnte af dens Middel, som imodtage Direktionens Beslutninger og besørge dem iverksatte, enhver i det ham anviste Distrikt, eller i det til hans besynderlige Omhu anbettede Fag.

2.

Til Antallet af Fattige, for hvilke Fattigvæsenet under den nye Direktion drager Omsorg, skal ogsaa henhøre: 1) De Fattige af begge vore militaire Etater, for saavidt disse af bemeldte Etater selv ikke umiddelbar forsørgeres i dertil indrettede og under Etaterne staaende Institutter; hvorimod det, som udfordres for de øvrige militaire Fattige, hvilke etaterne hidtil selv have været pligtige at forsørge, men som nu gaae over til det almindelige Fattigvæsen, skal fra Militair=Etaternes Side til det almindelige Fattigvæsen forholdsmæssigen tilskydes. 2) De Fattige af de reformeerte og katholske Menigheder, hvorimod disse Religionsforvandedes Understøtninger til Fattige, hvad enten disse Understøtninger ere faste eller tilfældige, frivillige eller ikke frivillige, skal ligeledes indskyde i den almindelige Fattigvæsenets Kasse.

3.

Som Medlemmer indtræde i denne Direktion:

En Embedsmand for hvert af følgende Vore Collegier, med hvis Fag Fattigvæsenets Sager have nogen Forbindelse, nemlig:

- a) Et Medlem for Vort danske Cancellie, hvorunder Justits= og Politievæsenet hører, dertil udnævne vi herved Etatsraad og Vice=Borgmester Flindt.
- b) Et Medlem for Vort Finants Collegium, hvorunder det offentlige Afgiftsvæsen og de Understøtninger, som fra Statens Sider tilstaaes, komme under Overveielse, hvortil Vi udnævne Etatsraad og Deputeret Ove Malling.
- c) Et Medlem fra Vort General=Land=Oeconomie= og Commerce=Collegium, hvorunder Fabrikvæsenet og de Sager, som dermed ere forbundne, kiendes og bedømmes, dertil ville Vi udnævne Kammerherre Grev Ludvig Reventlau.
- d) Et Medlem fra hvert af Vore tvende militaire Collegier, for saavidt det militaire Fattigvæsen bliver forbunden med det civile. Til at møde for Vort Generalitets= og Commisariats=Collegium, udnævnes Justitsraad Friis, og for Vort Admiralitets= og Commisariats=Collegium Overkrigscommissair Bang.

- e) Tvende Medlemmer af Magistraten, som paa Embeds Vegne har at vaage over Stadens almindelige Vel, dertil udnævnes Justitsraaderne Schjøtt og Pontoppidan.
- f) Tvende af Stadens 32 Mænd, der, som Stadens Representanter, tilligemed Magistraten have dens Tarv at besøge, hvortil Vi ville udnævne Hørkræmmer Fogh og Viinhandler Schrader.
- g) Ni andre Stadens Borgere eller Indvaanere, hvilke de ni nu værende Sogne Commissioner ved Valg maae for første gang udnævne, enhver Commission én af dens verdslige eller geistlige stemmehavende Medlemmer, men siden, naar Sogne=Commissionerne, som indlemmede i den almindelige Direktion, ere ophørte, skal Direktionen, naar nogen saadan Plads bliver ledig, vælge ved fleste Stemmer den, som den troer at kunne og ville med Kundskab og Iver medvirke til dens Øiemed.
- h) Et Medlem for de reformeerte og et for den katholske Menighed, dertil ville Vi udnævne: for den tydske reformeerte: Oberstlieutenant Noldte. For den franske reformeerte: Pierre Cathala; og for den katholske: Galanteriehandler Blankensteiner.
- i) Politimesteren og Stads=Physicus paa Embeds Vegne.
- j) En Assessor fra Hof= og Stadsretten for at varetage de juridiske Forretninger ved Fattigvæsenet, hvortil Vi ville udnævne Assessor Bærens.

4.

Direktionen skal uopholdeligen sammentræde, saasnart Vores Befaling derom er enhver af dens Lemmer tilhændekommet, men begynder for det første sine Forretninger, kun med at undersøge og erhverve Kundskab om Fattigvæsenets nu værende Tilstand i alle dets Grene, deels ved Underretninger, som den fra Magistraten, fra Pleie=Commissionerne, og andre Vedkommende kan og bør meddeles, deels ved Mandtallers Optagelse over de Fattige, og ved nøiagtige Efterforskninger i Husene selv, om enhver Hielpetrængendes virkelige Tilstand, Graden af dens Trang og deslige; alt paa det at Direktionen, førend den sætter sig i fuld Virksomhed, kan have fuldstændig Efterretning om, hvor mange og i hvad Grad Trængende den, i Overensstemmelse med de i Forordningen af 1792 foreskrevne Forsørgelses=Regler, har at understøtte, hvad og hvor meget til saadan den nødtørftigste Underholdning udfordres, hvorvidt de dertil nu forhaanden værende Indtægter ere tilstrækkelige, eller hvad end videre maatte behøves. I samme Tid skal det være Direktionen paalagt, at erhverve sig, saameget mueligt, Underretninger om de beste og hensigtsmæssigste Fattigvæseners Indretninger i andre Stæder, som meest have Klima, Næringsveie og anden Forfatning tilfælles, eller i Lighed med Kiøbenhavn, paa det at de paalidelige Erfaringer, som andensteds fra ere at erholde, kan saameget, som locale Omstændigheder det tillade, være at benytte.

5.

Efter de nøie Oplysninger og Underretninger, som Direktionen saaledes forskaffer sig og erholder i Staden selv og uden fra, affatter den i den Mellemtid, indtil den overtager Bestyrelsen, et omstændeligt Forslag til Udførelsen af samtlige i Forordningen af 1792 og denne Plan fremsatte Grundsætninger, om Forretningernes Fordeling imellem dens Lemmer indbyrdes, om fornødne Betiente ved Bogholderiet, Kassevæsenet m. v., hvilket Forslag og den derpaa grundede Plan, direktionen inden 10 Maaneder, efterat den er

sammentraadt, haver at indsende til Vort danske Cancellie, som strax haver at forelægge Os samme, paa det at Direktionen uden Ophold kan komme i fuld Aktivitet og Virksomhed.

6.

Til at indhente de fornødne Underretninger i Staden selv, om de Fattiges Antal og Forfatning, og for siden, naar Direktionens Bestyrelse iverksættes, at gaae den tilhaande med lige Underretninger, samt for at have det nærmeste og jevnlig Tilsyn med de Fattige, som understøttes eller fortiene Understøtning, med mere, som til det specielle Tilsyn, Gavers Uddeling og deslige udfordres, maae et saadant Antal af Stadens Borgere og Indvaanere, som Fattig=Forstandere under den nye Direktion antages, at Forretningerne, som overdrages dem, kan med Orden og Hurtighed udføres, og ikke ved for stor Mængde falde nogen af dem besværlige. Deres Forhold til Direktionen bliver det samme, som de nu værende Fattig=Forstanderes til Sogne=Commissionerne. Deres Undersøgninger og andre Forretninger skal de iverksætte og varetage efter de Anviisninger, som dem af Direktionen gives.

7.

Paa det at disse Forretninger desmere kunne lettes for Forstanderne, og det specielle Opsyn tillige blive mindre beværligt for de af Direktionens Medlemmer, som bemeldte specielle Tilsyn tilfalder, skal Staden, uden Hensigt til Sogner, indeles i visse Distrikter efter Areal, for først, og saalænge Direktionen blot undersøger i saa mange Distrikter, som Direktionen finder beqvemst til at indhente Underretninger fra, ved 2de Forstandere; men, naar disse Underretninger ere indhentede, og de Fattiges nu værende Antal i ethvert Distrikt kan vides, omdeles Distrikterne paa ny og til Bestandighed saaledes, at ethvert Distrikt faaer omtrent et lige Antal, intet Distrikt over et hundrede Fattige.

8.

Et Distrikt, som ved denne sidstbemeldte Inddeling findes at have omtrent 100 Fattige, ansees af passende Størrelse, og de deri befindende Huse og Gaarde indeles til dette Distrikt, hvortil da for Fremtiden henhøre de sig i samme opholdende Fattige for den Tid, de sig der opholde, og for ethvert saadant District ansættes da 3de Fattig=Forstandere, imellem hvilke de Fattiges Antal saaledes fordeles, at enhver faaer omtrent lige mange til Forsorg.

9.

Forstanderne, saavel de der behøves til første Undersøgning, som de der siden ere fornødne til at gaae tilhaande i Bestyrelsen, antages af Direktionen, til hvilken ved bemeldte første Valg af Rodemesterne bør gives en Fortegnelse over de Personer, som i ethvert Distrikt opholde sig, og af Rodemesterne ere kiendte som beqvemme til at være Fattig=Forstandere. De første af Direktionen valgte Fattig=Forstandere vedblive samlede til de dem anbetroede Forretninger, tre i hvert Distrikt i 3 Aar. Efter disse 3 Aars Forløb udtræder én efter Lodkastning, i næste Aar atter én paa samme Maade; siden afgaaer én årlig efter Ælde i Forstanderskabet. Ved alle saadanne Vakanser, ligesom og naar nogen saadan Plads bliver ledig formedelst Dødsfald, Bortflytning eller af anden Aarsag, foreslaae de tilbageværende 2 Distrikts=Forstandere tre, af hvilke Direktionen vælger én. Indtræder nogen i en Forstanders Sted, som, før hans Tid er udløbet, fratræder, forbliver han ved Forretningerne saalænge som for hans Formand var bestemt. En fratræ-

dende Forstander kan paa ny komme paa Valg; og skulle nogen af Iver for en saa vigtig Sag, som Fattig=Forsørgelsen, selv vilde melde sig hos Direktionen, som villig til at antage Forstanderskab, skal han ved Vakanse sættes paa Valg med dem, som ellers i foranførte Orden foreslaaes.

10.

Saasnaart det ved Direktionens foreløbige Undersøgninger er oplyst, hvor mange Fattige Staden har, og i hvilken Grad de trænge til Understøtning, samt hvorvidt de nu værende Paalæg og Legater med flere Indtægter, som kunne ansees sikke, tilstrække til deres nødvendigst Forsørgelse, bekendtgøres det alt offentligen for alle Stadens Borgere og Indvaanere, som, efterat være i Forveien blevne underrettede om den hele nye Indretnings Form og de Hoved=Regler, som i Henseende til Fattig=Forsørgelsen herefter kunne ventes fulgte, indbydes til, ved skriftlig Subskription, enten i Direktionens=Samlingerne selv, eller i Collekthøger, som ombæres til dem, der ikke hos Direktionen have meldt sig, selv at bestemme, med hvor meget og til hvilke Tider han vil bidrage til det Manglende.

11.

Naar forbemeldte Subskription er sluttet, bekendtgøres end videre offentligen fra Direktionen de Summer, for hvilke enhver har tegnet sig, og sammes totale Beløb, og, forudsat det, som sikkert formodes, at nemlig Kiøbenhavns Borgere og Indvaanere (hvis Goddædighed mod trængende Medborgere stedse har udmærket sig) vil, naar Forvisning, saaledes som forhen meldt, gives om alle virkelig Trængendes nødtørfte Forsørgelse efter stadig Plan og om Betyggelse imod offentlig Betlerie, ikke tilbageholde sig fra at tilskyde ved frivillige Gaver saa meget, som endnu maatte mangle i de offentlige Understøtninger, som Kiøbenhavns Fattigvæsen fra Statens Kasse, samt af hidtil nævnte Paalæg og Legater ere givne, og hvilke fremdeles som Indtægts=kilder for Fattigvæsenet skal vedblive, sættes den ny Direktion og sammes Bestyrelse i fuld Virksomhed, og befries fra den paa Fattigvæsenet nu ved de senere Aaringers Underballance paadragne Giæld, om hvis Afdrag da nærmere skal afgjøres saaledes, at den uden Byrde for Fattigvæsenet og uden nye Paalæg paa Staden kan udredes.

12.

Naar den nye Direktion, efter foranførte Forberedelse, tiltræder Bestyrelsen, modtager den ved Tiltrædelsen alle de Fonds og milde Stiftelser, Inventarier, m.v., Fattigvæsenet tilhørende, som efter Rescript af 4. April 1781 overdroges fra den forrige Pleie=Direction til Magistraten, og paatager sig fra Afleveringstiden af det Ansvar og de Forpligtelser, som ved bemeldte Rescript og Anordninger, saavel i Henseende til Regnskabs Aflæggelse som Bestyrelsen ere foreskrevne. End videre modtager den ligeledes af samtlige Pleie=Commissioner de ved enhver forefindende Bygninger, Inventarier, Fonds og Beholdinger, og dermed tillige Pleie Commissionernes Ansvar og Forpligtelser fra Afleveringstiden af, da Pleie=Commissionernes Bestyrelse, ligesom og Magistratens, ere forenede under Direktionen.

13.

Børne= og Rasphuset paa Christianshavn, samt Tugthuset paa Møen, eller som de nu kaldes, Kiøbenhavns Tugt=, Rasp= og Forbedringshuse, ligesom og Stiftelsen for nyfødte Børn i Kiøbenhavn, bleve ved Forandringen i Aaret 1781 afsondrede fra det da til Magistraten overdragne almindeli-

ge Fattigvæsen, og henlagt under særskilt Bestyrelse, hvilket skal vedblive; men, saalænge den særskilte Direktion for Tugthusene vedvarer, skal Directeuren, som tillige har Guldhuset under Bestyrelse, siden de Indretninger, som ere ham undergivne, staae i nogen Forbindelse med Fattigvæsenet, tiltræde Direktionen, for saavidt Sager, bemeldte Indretninger vedkommende, der blive at forhandle. Hvilket ligeledes i behøvende Tilfælde skal gielde om Waisenhuus=Direktionen, af hvilken et Medlem, efter Direktionens Valg, i saa Fald tiltræder Fattig=Direktionen.

14.

For saavidt nogen mild Stiftelse, eller noget Legat til Fattigvæsenet, maatte af Stifterne være henlagt til at bestyres af nogen i Særdeleshed nævnet Familie, eller offentlig eller privat Person, forbliver det som hidtil ved Stifternes Villie; dog at derfra gives til den almindelige Direktion de Underretninger, denne maatte forlange.

15.

De nu værende Arbeids=Anstalter og Skoler skal forblive, men omdeles til Sogne eller Distrikter, og udvides efter Fornødenhed saaledes, som den nye Direktion maatte finde tienligst at foreslaae; dog at naar noget Arbeidshuus, nogen Skole eller anden Stiftelse, er eller bliver ved Stifteres Fundatser, Gavebreve eller deslige, bundne til visse Sogns Fattige, skal, uagtet Fattigvæsenet, herefter omdeles efter distrikter, de nævnede Sogners Fattige gives Fortrin til det af Stifteren bestemte.

16.

De af Stadens 32 Mænds Forsamling, som træde ind i Direktionen, maae, saalænge de der forblive, lettes i andre Stadens offentlige Forretninger, og disse, saavel som distrikternes Fattig=Forstandere, befries, saalænge denne deres Forretning varer, fra andre Stadens personlige Byrder.

17.

Endelig ville Vi paalægge Direktionen, som en ufravigelig Pligt, ikke alene i Begyndelsen at underrette ved trykt Bekiendtgjørelse alle og enhver om dens Bestemmelse og Fremgang, men endog siden aarligen eller oftere, saafremt saadant kunde gavne, at give omstændelig og oplyselig Forklaring om dens Bestyrelse og sammes Virkninger. Hvorefter enhver Vedkommende sig allerunderdanigst haver at rette. Givet i Vor kongelige Residents Stad Kiøbenhavn, den 26de Januarii 1798.

Under Vor kongelige Haand og Signet.

Christian R.

L. S.

C. v. Brandt

Schouw

Colbiørnsen

Reiersen

11.

Kongelig approberet Plan for Fattigvæsenets Indretning og Bestyrelse i Staden Kiøbenhavn og dens Forstæder [2. juli 1799].

Da Hans Majestæt ved Resolution af 31te

May d. A. har behaget at bifalde den af Direktionen for Fattigvæsenet i Kiøbenhavn, efter Befaling, udkastede Plan til Fattigvæsenets Indretning og Bestyrelse sammesteds, samt derhos befalet, at denne, saasart mueligt, skal tage sin Begyndelse, og Planen til den Ende af Direktionen ved Trykken udgives.

Saa bekiendtgjøres dette herved til Enhvers Efterretning; og da de hidtil gieldende almindelige Anordninger for Det Kiøbenhavnske Fattigvæsen i denne Plan ere inddragne, saa følger deraf, at berørte, og af Direktionen bekiendtgjorte, Plan herefter bliver den almindelig gieldende Regel for Fattigvæsenet i Kiøbenhavn, og at alle ældre Anordninger, dette Fattigvæsen angaaende, ved den ere ophævede.

Det kongelige danske Cancellie, den 2den Julii 1799

C. v. Brandt.

Schouw.

Colbiørnsen.

Reiersen

Ved aabent Brev af 26de Januarii f. a. blev af Hans Majestæt, Kongen, allernaadigst befalet:

- 1) At det hele Fattigvæsen i Staden Kiøbenhavn, og denne Stads Forstæder, skulde henlægges under een enkelt og særskilt Direction, som skulde føre Navn af Fattigvæsenets Direction i Kiøbenhavn, og som med den almindelige Bestyrelse, hvilken i Aaret 1781 gik over fra Pleiedirectionen til Magistraten, skulde foreene den særdeles Bestyrelse, som samtlige Sognecommissioner siden Aaret 1771 have havt.
- 2) At til Antallet af Fattige, for hvilke Fattigvæsenet under den nye Direction havde at drage Omsorg, ogsaa skulde henhøre de Fattige af begge Militairetaterne, og af de reformerte og de catholske Menigheder.

- 3) At, naar den nye Direction tiltraadte Bestyrelsen, skulde den, foruden de til den fra Militairetaterne, og fra forbedte Menigheder, afgivne Fonds og andre Hielpemidler, end videre imodtage alle de Fonds og milde Stiftelser, Inventarier m.v. Fattigvæsenet tilhørende, som efter Rescript af 4de April 1781 overdroges fra den forrige Pleiedirection til Magistraten, og paatage sig, fra Afleveringstiden af, det Ansvar og de Forpligtelser, som ved bemeldte Rescript og Anordninger ere foreskrevne; ligesom og fra samtlige Pleiecommissioner de ved enhver forefindende Bygninger, Inventarier, Fonds og Beholdninger, og dermed tillige Pleiecommissionernes Ansvar og Forpligtelser fra Afleveringstiden.

Directionen, som ved allerhøistbemeldte aabne Brev blev nedsat, fik derhos Befaling om: for det første alene at erhverve sig nøiagtige Underretninger om Fattigvæsenets Tilstand, og derefter at affatte en fuldstændig Plan for dets tilkommende Indretning og Bestyrelse i Overensstemmelse med de i det (S. 2) kongelige aabne Brev, saavel som i adskillige ældre Anordninger antagne og fastsatte Grundsætninger og Regler; efter hvilken Plan, naar den var Hans Majestæt foredraget, og af allerhøistsamme bifaldt, den nye Bestyrelse skulde begynde og fortsættes.

Den befalede Plan har Directionen under 10 April sidstleden allerunderdanigst indstillet, og det har behaget Hans Majestæt, ved Befaling af 31te May, bekiendtgjort Directionen ved Skrivelse fra Det kongelige Danske Kancelli af 3die Junii, at approbere saaledes:

I.

Om Fattigvæsenets Øiemed og dets Indretning i Almindelighed

§ 1.

Det er Fattigvæsenets Øiemed: at antage sig alle Trængende, som ikke have, og ikke selv kunne forskaffe sig, nødtørftig Underholdning; samt at sørge for, saa meget som muligt, at de Gamle og Svage blandt disse nyde Almisse, at de Arbeidsføre gives Arbeide, naar de ere villige til at erhverve, men derimod afvendes fra Lediggang, og sættes i Nødvendighed til at arbejde, naar de hellere betle, end lovligen erhverve, at de Syge helbredes, at de Unge anføres til Kundskab, Sædelighed, og Arbeidsomhed, alt, paa det at den offentlige og private Godgiørenheds milde Gaver retteligen kunne anvendes, virkelig Trang afhielpes eller forekommes, Betlerie aldeles afskaffes, og svage eller uvante Arbeids=Kræfter styrkes og anvendes til Gavn for den, som har dem, og til Nytte for det Almindelige.

§ 2.

(s. 3:) Alle Fattige, som have opholdt sig i Kiøbenhavn (dens Forstæder derunder indbefattede) i fulde tre Aar efter Hinanden, henhøre til denne Stads Fattigvæsen, og have Adgang til dets Forsorg, men de, som i kortere Tid der have opholdt sig, ere at ansee som udenbyes Fattige, der andensteds bør forsørges.

§ 3.

Det civile og militære Fattigvæsen, og sammes Fonds, forenes med Hindanden, og i Fremtiden gøres altsaa ikke Forskiel paa Fattige af den civile og af de militære Etater, men de have alle lige Adgang til det forenede Fattigvæsens Forsørgelse. Paa samme Maade, og under lige Forening, ophæves Forskiellen imellem Fattige af det lutherske, det reformeerte, og det catholske Religions Samfund; ikkun de Fattige af det jødiske Religions Samfund undtages fra Stadens Fattigvæsen, saalænge dette Samfunds indvortes Indretninger lægge Hindringer i Veien for Foreningen, og saalænge det selv, som hidtil, drager Omsorg for dem, saaledes at de ikke betle.

§ 4.

Saaledes og i saadant Øiemed foreente, gaee de adskillige Fattigvæsenets Grene, som hidtil have været fordeelte imellem begge militære Etater, Magistraten og Sognecommissionerne, samt de reformeerte og catholske Menigheders Udnævnte, ind under én enkelt Direction, som bestaaer af Embedsmænd og andre Stadens Borgere eller Indvaanere, og hvis Pligt det bliver: at forestaae Stadens hele foreente Fattigvæsen, og: at udføre eller besørge udførte de forskellige Forretninger, som med Bestyrelsen og Tilsynet ere eller bliver forbundne.

§ 5.

Ingen Fattig maae tilstaaes Understøtning af Fattigvæsenet, uden at hans Trang i Forveien er nøiagtigen undersøgt og kiendt, og ingen vedblive at nyde den, uden under vedvarende Tilsyn, med dens rigtige Anvendelse. For at gjøre saadan Undersøgning og saadant Tilsyn med hvad videre, som til en rigtig Fattigforsørgelse henhører, saa meget mere muelig og let, inddeles Staden i 12 Hoveddistrikter, og disse Hoveddistrikter i saa mange mindre Districter, at ethvert af samme kan af de deri ansatte Forstandere, uden for megen Vanskelighed, oversees; hvilken Inddeling, ligesom og de Mænds Navne, som have Bestyrelsen og Tilsynet i ethvert District, til sin Tid nærmere bekiendtgiøres (s. 4:).

II.

Om Fattigvæsenets Bestyrelse.

§ 6.

Directionen over Fattigvæsenet, hvilken Hans Majestæt under 26de Januarii forrige Aar har beskikket, bestaaer af 24 Medlemmer, nemlig:

- a) 5 Medlemmer. Som igiennem Det kongelige Danske Kancellie, Det kongelige Financekollegium, Det Kongelige General Landoeconomie og Kommercekollegium, og begge de militære Kollegier, (en igiennem ethvert af bemeldte Kollegier) udnævnes.
- b) 2de af Magistraten. Ved Vacance foreslaaer Magistraten 2de af dens Medlemmer, af hvilke Hans Majestæt udnævner én.
- c) En Assessor af Hof og Stadsretten, som Hans Majestæt befaler.
- d) Politimesteren paa Embeds Vegne.
- e) Stadsphysicus paa Embeds Vegne.
- f) 2de af Stadens 32 Mænd. Ved Vacance foreslaae disse Borgerskabets Repræsentanter 2de, hvoraf Hans Majestæt udnævner een.

- g) Ni andre Stadens Borgere eller Indvaanere, som Fattigvæsenets Direction selv vælger.
- h) Et Medlem af hver af de reformeerte og et af den catholske Menighed. Fra hver af disse Menigheder foreslaaes, naar Vacance indtræffer, Tvende, af hvilke Hans Majestæt udnævner een.

Naar og for saavidt Sager foretages, som vedkomme Vaisenhuset eller Forbedrings= eller Guldhuset, tiltræder een af Directørerne for Vaisenhuset, som disse nævne, samt Directøren for Forbedringshuset og for Guldhuset, saalænge disse Indretninger have en særskildt Direction, og tage Deel med Fattigvæsenets Direction i dens Forhandlinger om bemeldte Sager.

§ 7.

Directionen har Bestyrelsen over Fattigvæsenet i det hele; beraadslaer, og beslutter om alle Regler, som ved sammes Drift skulle være til Følge; forvalter dets Fonds, Legater og milde Stiftelser, saavidt de ikke ved Fundatser ere henlagte til andre Bestyrelser; (s. 5:)

Beslutter om Opsigelser og Udlaan, mod lovlig Sikkerhed, af de Kapitaler, den forvalter, samt om Contracter, som forbinde Fattigvæsenet;

Foreskriver og paaseer Orden og Rigtighed med Indtægter og Udgifter i det heele;

Antager, instruerer, og afskediger Fattigvæsenets Betiente; besætter ledige Pladser i de milde Stiftelser, saavidt andre dertil ikke ere berettigede;

Gjør offentlig Rede for Fattigvæsenets Tilstand og Fremgang.

Forestiller for Hans Majestæt igiennem Det kongelige danske Kancellie de Sager, som fra Fattigvæsenets Side blive at forestille; fører Brevvexling med vedkommende Departementer og med andre, som have Sager med Bestyrelsen at afgjøre, forsaavidt Bestyrelsen i Almindelighed betreffer;

Og iagttager i øvrigt alt videre, som til Overopsynet og Bestyrelsen henhører, og dermed er forbundet; alt med samme Rettigheder og Forpligtelser, som Magistraten og Sognecommissionerne, samt Bestyrerne af det militære, og af de reformeerte og catholske Menigheders Fattigvæsen hidtil have været forundte og paalagte, saavidt disse Rettigheder og Forpligtelser ikke ved denne Plan ere anderledes bestemte.

§ 8.

For desto nøiagtigere at kunne kiende, bedømme, og bestyre enhver af de enkelte Hoveddele, som falder under Fattigvæsenets Omhue, fordele Directionens Medlemmer sig til forskjellige Commissioner, nemlig:

- a) Een for Forsørgelsen.
- b) Een for Industrien.
- c) Een for Skolevæsenet.
- d) Een for Sygepleien
- e) Een for Fattigvæsenets Politie.

Hvorledes Directionens Medlemmer fordele sig til disse Kommissioner, afgjøre de ved mindelig Forening imellem sig indbyrdes, efter det, enhver har meest Lyst og Bequemhed til. Skulde til nogen af Commissionerne være for faa, som meldte sig frivillig, bestemmes ved Votering af samtlige Directører, hvo der tiltræder den eller de ledige Pladser (s. 6:).

§ 9.

Det paaligger enhver af disse Kommissioner, at beraadslaae og igøre Forslag til Directionen om det, som vedkommer det Fag, den er anbetret, samt at vaage over, og giøre Rede for Udførelsen af Directionens Beslutninger i dette Fag; og saaledes henhører under

- a) Forsørgelseskommissionen: alt hvad som vedkommer Fattiges Antagelse til Forsørgning, samt Maaden hvorledes, og Midlerne, ved hvilke enhver bør forsørges eller Understøttes, for Stedse eller for en Tid.
- b) Industriekommissionen. Samtlige Fattigvæsenets Arbeidshuse, Arbeider og Arbeidsanstalter, raae Materialiers og Redskabers Anskaffelse og Fordeling, forfærdigede Varers Afsætning eller anden Anvendelse, og deslige.
- c) Skolekommissionen, alt hvad som angaaer de fattige Børns Underviisning, og da tillige alle Indretninger og Foranstaltninger, som under Fattigvæsenet, eller i Forbindelse med samme, ere eller vorde for saadan Underviisning bestemte.
- d) Medicinalkommissionen: Det som henhører til Fattiges Sygepleie i og uden for de milde Stiftelser.
- e) Politiekommissionen: Alle Fattigvæsenets Indretninger og Foranstaltninger til Betleriets Afskaffelse og andre Uordener ved Fattigvæsenet at forekomme og hæmme.

De nøiere Grendser for ethvert Fag, saavelsom de Sager, som for 2 eller flere af Kommissionerne kunne være fælleds, blive af Directionen nærmere at bestemme.

§ 10.

Forsørgelseskommissionen, som den, hvis Forretninger blive af videst Omfang, bestaaer af de Tolv Directionens Medlemmer, som efter den følgende 17 § have specielt Tilsyn i de 12 Hoveddistricter, i hvilke Staden inddeles.

De øvrige tolv Directionens Medlemmer fordele sig til de fire andre Kommissioner, 3 til hver, og saaledes bliver det enhver Directørs Pligt, at være fast Medlem i én Kommission; men har nogen Lyst og Leilighed til at indtræde, som fast Medlem, i flere end én af Kommissionerne, da staaer det (s. 7:) ham frit for; ligesom og enhver Directør stedse har Adgang til, naar han har Lyst og Leilighed, at bivaane enhver af samtlige Kommissioners Samlinger, for at beraadslaae og give sin Betænkning, dog at de faste Medlemmer alene have Stemme til Afgiørelse.

§ 11.

Det beroer paa Directionen, om den, saafremt Medicinalkommissionen finder det nødvendigt, vil vælge 2de andre Læger til, foruden Stadsphysicus, at tiltræde bemeldte Kommission, som ekstraordinære Medlemmer. I saa Fald vælges dog ingen, som enten er Districts eller Hospitals Læge. De saaledes valgte Læger have ogsaa Sæde og Stemme i Directionsforsamlingen, saa ofte noget der foretages angaaende Medicinalvæsenet.

Ere Lægernes Meninger i Medicinalkommissionen forskiellige om Kuur og Kuurmethode, tages den til følge, i hvilken to ere enige. Have de alle tre hver sin, gjelder den, for hvilken Stadsphysicus er, da han paa Embeds Vegne er Medlem.

§ 12.

Det beroer end videre paa Directionen, om den, saalænge indtil de Fattige, der nu have Huuslye i Garderstaldene og flere deslige i Anledning af Ildebranden indrettede Fattigboliger, fordeles omkring i Staden, finder fornødent, for disse Boliger at indrette et eller flere Hoveddistricter, hvilke blive Interimsdistricter, som siden gaae ind under de andre Tolv; imidlertid blive Directøerne for disse Districter tillige Interimsmedlemmer af Forsørgelseskommissionen.

§ 13.

Naar enhver af Kommissionerne er sammentraadt, vælger den sig af dens faste Medlemmer en Formand, hvis Pligt det bliver: at modtage og aabne Breve og Documenter, som til Kommissionen indløbe; i fornødent Tilfælde at sætte disse i Cirkulation blandt Medlemmerne; at tilsige Kommissions-samlinger; at foredrage Sagerne sammesteds og føre Protocol over Forhandlingerne og Beslutningerne; at besørge de fornødne Expeditioner fra Kommissionen; (s. 8:) at foredrage i Directions møderne alt hvad Directionen fra Kommissionerne bør underrettes om, for at overse det hele, og for at afgive nye Beslutninger, hvor saadanne behøves.

§ 14.

Af Kommissionernes Formænd vælger Directionens Medlemmer een, som tillige bliver Directionens Formand. Han paaseer den fornødne Orden i Directionssamlingerne, foredrager alle indkomne Sager, forsaavidt saadant Foredrag ikke vedkommer Kommissionernes Formænd, og nedskriver i Directionsprotokollen, til videre lagttagelse, hvad som beslattes.

§ 15.

Under Directions=Formandens og samtlige Kommissions=Formændenes, samt 3 andre Directions Medlemmers specielle Opsyn og Bestyrelse staaer Fattigvæsenets almindelige Kassevæsen, Bogholderie og Secretariatsforretninger. De paasee: at samtlige disse Forretninger holdes i god Orden og Gang. De modtage og forberede til Foredrag i Directionen de Sager, som til Directionen indkomme. De give Betænkning om alle Sager, som vedkomme forbemeldte Kassevæsen, Bogholderie og Secretariatsforretninger, især om Kassens Tilstand og Evne til at udrede Udgifter, som foreslaaes, ligesom de og i Directions møderne fremlægge Extracter over Kassens løbende Indtægter og Udgifter. De besørge, efter Directionens Beslutninger, Udfærdigelsen af alle Breve og Documenter, som fra Directionen udgaae i Trykken eller skriftligen meddeles, og underskrive i Directionens Sted, og paa dens Vegne, alt hvad saaledes udfærdiges; dog at vigtige Expeditioner, naar de taale Hensand, først forelægges Directionen i Udkast til Bedømmelse og Biefald.

§ 16.

Formændene vedblive som Formænd i et Aar, efter at de ere valgte. Efter Aarets Forløb skeer nyt Valg baade af Directions= og Kommissions=Formænd. En fratrædende Formand kan vælges paa nye, naar de vælgende saa ville, dog kun i tre Aar efter Hinanden, efter hvis Forløb en nye skal vælges; men ved næste Valg kan ogsaa den, som forhen 3 gange i Rad har (s. 9:) været valgt, paa nye komme paa Valg. De tre Medlemmer af Directionen, som sammentræde med Formændene i det Øiemed, som 15 § ommelder, afvexle efter Omgang saaledes: at af de første Tiltrædende aftræder en efter to Maaneders, en anden efter fire Maaneders, den tredje efter sex

Maaneders; I enhver Aftrædendes Sted indtræder en nye, som da vedbliver i 6 Maaneder.

§ 17.

I Kommissionerne beraadslaae samtlige enhver Kommissions Medlemmer fælleds om de Sager, som henhøre til Kommissionens Fag, og om Udførelsen af det, som i ethvert Fag forefalder; men det specielle Tilsyn med Udførelsen dele de Directører, som i Følge 10 § tiltræde efter Pligt, sig imellem, saavidt Forretningernes Natur tillader, paa den Maade, at enhver faaer sit til besynderlig Forsorg; dog at ingen af de øvrige er udelukt fra, men, i Følge det Kommissionen i det hele paaliggende ansvar, pligtig til, at være tilstæde ved, og deeltage i, det specielle Tilsyn, hvor det forefalder, naar og saa ofte han har Lyst og Leilighed;

Under specielt Tilsyn faaer ethvert Medlem af Forsørgelseskommissionen et af Hoveddistricterne, i hvilke Staden inddeles; Skolekommissionens Medlemmer hver een eller flere Skoler; Industriekommissionens Medlemmer hver et eller flere Arbeidshuse eller Arbeidsanstalter; Medicinalkommissionens Medlemmer hver visse Gienstande for Sygepleien; og Politiekommisionens Medlemmer hver visse Gienstande for Fattigvæsenets Politie.

Forsørgelseskommissionens Medlemmer vedblive hver i sit District, saalænge de ere Medlemmer af Kommissionen, og Omvexling ikke formedelst besynderlige Omstændigheder, saasom Boepæls Forandring og Deslige, findes nødvendig. De øvrige Kommissioners Medlemmer afvexle i de specielle Fag under enhver Kommission, saaledes som de sig indbyrdes derom bedst kunne foreene, og som Directionen finder det gavnligt. Hverken de Frievillige eller ekstraordinære Medlemmer, om hvilke i 10 og 11 § er meldet, ere pligtige til at antage specielt Fag eller District, uden forsaavidt nogen af de dertil forpligtede ved Sygdoms eller andet lovligt Forfald er hindret, eller og naar nogen (s. 10) af Kommissionerne maatte finde de specielle Fags Forretninger saa vidtløftige, at de ikke ved de forpligtede faste Medlemmer kunne bestrides.

§ 18.

Da de offentlige Stiftelser, Almindelig Hospital, Sanct Hans Hospital, Vartou o.s.v., udgiøre hver for sig et særskildt Institut, som ikke til noget af forbermedte specielle Fag kan henføres, dele Directørerne det specielle Opsyn over disse Stiftelser saaledes imellem sig, at En af hver af de vedkommende Kommissioners Medlemmer, efter Omgang, hvert Aar udgiøre den specielle Direction over Enhver af disse Stiftelser.

§ 19.

Til at virke med Directionen og med Kommissionerne i at udføre, ved specielt Tilsyn og Omhue, de forskiellige Forretninger, som udfordres for at holde Fattigvæsenet i Drift og Orden, vælger Directionen Forstandere. Disse Forstandere fordeles, ligesom Directionens Medlemmer, saavidt fornødent, til visse Fag eller Gienstande, saaledes: at nogle antage sig Forsørgelsesvæsenet, andre Skolevæsenet, andre Industrievæsenet o.s.v., enhver i Forening med den eller dem af Kommissionernes Medlemmer, som til ethvert af forbermedte Fag kan Ansættes.

§ 20.

Forstanderne for Forsørgelsen i Staden faae hver sin Deel af ethvert Hoveddistrict saa stor, at den indeholder omtrent 15 Familier. Ved en Familie forstaaes saa mange Personer som boe Sammen, og udgiøre een Husstand.

Imod en Familie regnes tre enkelte Fattige, som boe, hver for sig, i samme Huus, eller to enkelte Fattige eller Pleiebørn, som ere, hver for sig, i forskellige Huse.

Omtrent i Forhold til saadant Antal, og tillige med Hensyn til locale Omstændigheder, som kunne give Anledning til Nedsættelse eller Forøgelse i Antallet, inddeles Forstanderdistricterne for det første, og saalænge indtil Stadens meer fuldente Opbygning, og erhvervede Erfaringer giøre det mueligt at bestemme den faste og varige Fordeling. (s. 11:)

§ 21.

Forsørgelsesforstanderne vil det især paaligge:

- a) at underrette sig nøie om alle Trængende i deres Districter, hvad enten de ere anmeldte eller indskrevne til Understøttelse af Fattigvæsenet, eller ikke, og derom i fornødent Fald at giøre Anmeldelse.
- b) at afhøre i den Orden, som vedtages og anvises, alle de Fattige, som søge at erholde Understøttning, og naar de ere afhørte, da at erkynndige sig, dels ved Eftersyn, dels ved Efterspørgsel hos dem, af hvilke de Fattige kunne være kiendte, om deres Forfatning, Alder, Trang, Levemaade, Arbeidsduelighed, Fortienste og Deslige.
- c) at henvise i fornødent Fald de saaledes Afhørte, naar de ere Arbeidsføre, til vedkommende Arbeidsanstalt, for at der kan undersøges og derfra meddeles Forklaring over den Fattiges Duelighed til, eller Færdighed i, det slags Arbeide, som Fattigvæsenet kan anvise hos sig selv.
- d) at meddele de Oplysninger, som efter disse foregaaende Undersøgninger kunde veilede til rigtigheden at bestemme: om nogen, og da hvor megen Almisse eller anden Understøttning den Fattige kan og bør tilstaaes.
- e) at have et vaaget Øie med enhver ved Fattigvæsenet indskreven, og sig i Districtet opholdende Fattig; at opmuntre og tilholde dem til Arbeidsomhed, Huuslighed, Orden og Reenlighed; at drage Omsorg for og have Tilsyn med: at de i Sygdoms Tilfælde faae Kuur og Pleie, med videre, som til fornøden og godmodig Omhue for den trængende og Lidende henhører.
- f) at paasee, at de Fattige Børn benytte den frie Skolegang, til hvilken dem gives Adgang.
- g) at indsamle og til Hovedkassen at aflevere de frievillige Gaver, som i Districterne efter Subscription eller i anden Maade gives til de Fattige.
- h) at være, efter den nærmere Bestemmelse, som derom gøres, tilstæde paa det for hvert District anviiste offentlige Sted, naar den ugentlige Almisse uddeles, o.s.v. (s. 12:)

§ 22.

Forstanderne ved Arbeidsanstalterne, hvis Antal vil beroe paa Mængden og Forskielligheden af det Arbeide, som Fattigvæsenet anviser, og har Opsyn med o s.v.

- a) have det specielle Tilsyn med Arbeidet og Arbeiderne, samt med den indvortes Orden i Arbeidshusene.

- b) De tilsee i Arbejdshusene med Udbetalingen af den Arbejds løn, som de Fattige fortjene, saavidt Udbetalingen der skeer.
- c) De gaae Kommissionen og dens Medlemmer tilhaande ved Opsynet med de Oplage, som maatte indrettes for raae Materialier og forfærdigede Varer o.s.v.

§ 23.

Forstanderne ved Skolevæsenet, hvis Antal bestemmes i Forhold til Skolerne, paasee:

- a) at de til hver Skole henhørende Børn stadigen, og til rette Tid, indfinde sig.
- b) at Lærere og Læremødre iagttage deres Pligter, og
- c) overalt: at Skolereglementerne nøiagtigen følges, og at den behørig Orden, i Henseende til den fattige Ungdoms Anførsel til Kundskab og Arbejde, holdes i og uden for Skolerne.

§ 24.

Endskiøndt enhver af Forstanderne saaledes har sit District eller sit Fag, blive de dog alle pligtige til, i det som Directionen finder fornødent, at medvirke med Hinanden, og at meddele Hinanden indbyrdes de Efterretninger, som fra den ene til den Anden kunne behøves; ligesom de og have at afgive hver for sig, eller flere tillige, de Extracter Lister m.v., som til Bestyrelsens Drift maatte udfordres, og nærmere foreskrives.

§ 25.

Paa det at ikke nogen Forstanders Sygdom, eller andet Forfald, skal hindre eller standse hans Forretningers Fremme, sættes under hvert Hoveddistrict (s. 13:) flere Forstanderdistricter (helst 3 og 3) saaledes i Forbindelse med Hinanden, at disse Districters Forstandere kunne gives fælles Forretninger, hvor dette er fornødent, og saaledes: at een af disse Forstandere i den Andens Sygdom, eller andet Forfald, kan varetage hans Forretninger.

§ 26.

De første af Directionen valgte Forstandere i Districterne vedblive samlede til de dem anbettede Forretninger, i saa mange Aar, som der ere Forstanderdistricter, efter næstforegaaende §ph, satte i Forbindelse med Hinanden. Efter disse Aars Forløb udtræder efter Lodkastning Een hvert Aar, saalænge Lodkastning mellem de førstantagne kan skee; Siden ligeledes Een hvert Aar efter Ælde i Forstanderskabet. Ved alle saadanne Vacancer, ligesom og naar nogen saadan Plads bliver ledig formedelst Dødsfald, Bortflytning eller af anden Aarsag, foreslaae de tilbageværende Districtsforstandere tre, af hvilke Directionen vælger Een. Indtræder nogen i en Forstanders Sted, som, før hans Tid er udløben, fratræder, forbliver han ved Forretningerne i saa lang Tid, som for hans Formand var tilbage. En fratrædende Forstander kan paa nye komme paa Valg; og skulde Nogen, af Iver for saa god en Sag, selv ville melde sig til at antage Forstanderskabet, skal han ved Vacance sættes paa Valg med dem, som ellers i foranførte Orden foreslaaes.

Hvad saaledes om Districtsforstandere er anført, finder ogsaa Anvendelse i Henseende til de øvrige Forstandere, saavidt det for dem kan være passende.

§ 27.

Det formodes ikke: at nogen Forstander vil, ved Forsømmelse af Pligter, eller i andre Maader, skade den Orden i det Hele, som beroer paa Orden i

hver enkelt Deel; skulde dette, mod Formodning, nogensinde befindes, gjør Sagens Vigtighed det nødvendigt for Directionen, at entledige den Vedkommende, før hans Tid er udløben, eller at treffe anden i den Henseende fornøden Foranstaltning.

§ 28.

Naar ikke jevnligere Møder ere fornødne, og af vedkommende Formand tilsiges, samler Directionen sig eengang, hver Maaned; enhver Kommission hver 14 Dag. (s. 14:)

Directionen, enhver af Kommissionerne, ligesom og Formands= Forsamlingen ansees fuldstændig til at beraadslaae og beslutte, naar over Halvdelen af de faste Medlemmer ere Tilstæde. Beslutninger tages efter de fleste Stemmer givne af Tilstædeværende, dog skal ogsaa fraværende Medlemmers skriftlige Stemmer kunne antages, naar Sagen ved foregaaende Omhandling i Forsamlingerne, eller ved samtlige dens Dokumenters Omsendelse, er saaledes bleven dem bekiendt, at de om alt, hvad som til grundet Meenings Afgivelse udfordres, ere underrettede.

Ere Stemmerne lige, giver Directionsformandens Stemme i Directions, og i Formandsforsamlingerne, og Kommissionsformandens i Kommissionsforsamlingerne Udslaget;

Dersom det, hvorom i Kommissions= eller Formandsforsamlingerne er forskiellig Meening, angaaer Betænkninger eller Forslage til Directionen, indsendes de forskiellige Meeninger med Betænkningen eller Forslaget.

Kommer vedkommende Formand ikke betimeligen tilstæde i nogen af forbemeldte Forsamlinger, vælge de tilstædeværende af deres Middel en Formand for den Gang.

§ 29.

Naar ellers fornødent findes, forsaml sig, til bestemte Tider, og paa aftalt bestemt Sted, Directører med Forstandere, for med Hinanden at overlægge om fælles Sager, samt at meddele Hinanden de Bemærkninger og Erfaringer, som deres Forretninger og Tilsyn give Anledning til.

§ 30.

Under de daglige og løbende Forretninger henvende ethvert District eller ethvert Fags Forstandere sig til den Directør, som i dette District eller i dette Fag har specielt Tilsyn, naar noget forefalder, hvorom de have at anmelde, eller hvorom de tvivle, eller hvortil de troe sig at behøve nærmere Oplysning; og da Directørerne ved deres Deeltagelse i Directions= og Kommissionsforretningerne destobedre kunne overse det Hele, bliver deres Mening, i disse, som overalt i andre Tilfælde, Forstanderne til Følge, indtil om vedkommende Kommissions= og Directionsbeslutninger behøves, og gives. I øvrigt beraadslaae (s. 15:) og medvirke Directører og Forstandere med Hinanden fortroeligen og venskabeligen til det fælles Øiemed, og uden at den Ene anseer den Anden sig underordnet..

III.

Om Fattigforsørgelsen i Almindelighed

§ 31.

Da nødtørftig Underholdning ved Arbeide, eller Almisse, Helbredelse i Sygdom, Underviisning i Ungdom, ere de almindelige og væsentligste Nød-

vendigheder, hvilke Fattigvæsenet har at drage Omsorg for, saa bliver det Directionens Pligt, først og fornemmelig at stræbe for, at gjøre dem muelige og erholdelige for Enhver, som dertil trænger, og ikke formaaer, eller veed paa lovlig Maade, selv at forskaffe sig samme.

§ 32.

Som nødtørftig Underholdning for en Fattig ansees det, som til Føde, Klæder, Huuslye og Varme, er uundværligt, for at vedligeholde Liv og Helsen.

§ 33.

Naar, saalænge, og for saavidt den Fattige er i Stand til at erhverve det Nødtørftige ved lovligt Arbeide, bør han til saadant Arbeide, under Fattigvæsenets Forsorg, henvises eller anbringes, og Almisse kun gives, naar saalænge, og for saavidt Kraft og Leilighed til at erhverve ved Arbeide ophøre.

§ 34.

Som antagelige til, i Sygdoms Tilfælde, for sig og sine, at gives frie Kuur og Pleie under Fattigvæsenets Forsorg, og for dets Regning, ansees ikke allene de, der, som indskrevne Fattige, nyde Almisse, eller anden Understøtning af Fattigvæsenet, men ogsaa de, som, endskiøndt de i sunde Dage, uden Tilskud fra Fattigvæsenet, kunne ernære sig og Familie, dog ere i saa trængende Kaar, at de, naar Sygdom paafalder, ikke kunne bekoste saadan Sygepleie, som Fattigvæsenet tilstaaer de indskrevne Fattige. (s. 16:)

Til den sidstbemeldte Klasse henhøre ogsaa de Tienestefolk, hvis Huusbønder ikke have Evne til at opfylde den huusfaderlige Pligt: at sørge for sine Tyendes Helbredelse.

§ 35.

Ligeledes staaer den frie Skoleunderviisning under Fattigvæsenet aaben, ikke allene for de Børn, som selv, eller hvis Forældre, ere indskrevne ved Fattigvæsenet, men ogsaa for dem, hvis Forældre, skiøndt ikke indskrevne, dog mangle Evne til at bekoste deres Skolegang, og ei kunne faae dem anbragte til frie Underviisning Andensteds.

§ 36.

Til at afhielpe foranførte Trang til Underholdning, Helbredelse, og Underviisning bør de Evner Fattigvæsenet har, eller faaer, især anvendes; men da det ogsaa er vigtigt og gavnligt, at forekomme saadan Trang, saa forbeholdes det Directionen og gjøres den til Pligt, naar og saavidt den ved offentlig eller privat Godgiørenhed, eller ved Besparelse dertil kan sættes i Stand, at antage sig saadanne Familier eller enkelte Personer, som ved Sygdoms eller Uhelds Tilfælde ere nedtrykte, og staae Fare for, at kunne blive Almisselemmer, og at understøtte dem i Tide ved Forskud, Gieldsbetaling, Værktøiets Indløsning eller Anskaffelse, og Deslige; hvorom til sin Tid det nærmere bekiendtgøres, naar og saavidt Midler dertil kunne udfindes.

§ 37

Med Antagelsen til at gaae ind under Fattigvæsenets Forsørgelse, forholdes saaledes:

- 1) Til Forstanderen i ethvert District have alle de Fattige i Districtet, som allerede have, eller herefter søge, Understøttelse af Fattigvæsenet, at henvende sig om den Understøtning, de behøve, og Vedkommende

Fattigforstandere gjøre sig, i den Orden, som foreskrives, deres Navn, Boepæl, og Tilstand bekiendt.

- 2) Ere de allerede afhørte, og deres Tilstand undersøgt ved den foreløbige Efterspørgsel, som i sidst afvigte Sommer foregik, sammenholde Fattigforstanderne (s. 17:) den nærmere Forklaring, de nu afgive, med den forhen afgivne, og foretage, eller besørge en nye Undersøgning.
- 3) Ere de ikke forhen afhørte, skeer denne Afhøring, og den dermed forbundne Undersøgning, saasnat mueligt, efterat de have meldt sig.
- 4) Ved Afhøringen og Undersøgningen søges især nøiagtig Underretning om
  - a) Hvad den Fattige selv kan fortiene, eller ved Anførsel til Arbeide sættes i Stand til at fortiene.
  - b) Om den har nogen Understøtning, og da hvor megen af det offentlige, eller af private.
  - c) Om noget og da hvor meget behøves som Almisse.
  - d) Hvorvidt det, som behøves, er for eengang, for en Tid, eller for bestandig.
  - e) Hvorvidt den afhørte er Sund eller Syg, har Kraft eller ikke Kraft til at arbeide, undersøges af Districtslægen; hvorvidt den har Duelighed til det slags Arbeide, som Fattigvæsenet kan give, eller ved Underviisning kan erholde samme, undersøges i et dertil anviist Arbeidshuus.
  - f) Efter forbemeldte Afhøring og Undersøgning, afgive de Forstandere, som have afhørt og undersøgt, deres Forslag om Understøtning, belagt med Attest fra den vedkommende Læge, og det vedkommende Arbeidshus, til Districts=Direktøren, som foredrager Sagen i Forsørgelseskommissionen, hvor da bestemmes, om og hvormeget den Fattige, som i Sagen angaaer, tilstaaes; hvilket dernæst bekiendtgjøres for vedkommende Districtsforstander, som derom underretter den Fattige.
  - g) Dersom Nøden er saa trængende, at den fattige ikke, uden at savne det nødtørfte, kan oppebie Forsørgelseskommissionens Beslutning, kan vedkommende Fattigforstander, efter Overlæg med Districtsdirektøren, i den Tid, medens Undersøgningen varer, understøtte den afhørte Fattige ved Arbeide, eller og med en Interimshjelp, hvis højeste Sum ved almindelig Regel af Forsørgelseskommissionen bestemmes. (s. 18:)
  - h) Fra den dag af, da Understøtning i Forsørgelseskommissionen er bevilget, ansees den, samme er tilstaaet, som indskreven Fattig, og er underkastet de Love, Vilkaar og Forholdsregler, som for indskrevne Fattige ere gieldende; om hvilke Love, Vilkaar og Forholdsregler, samt om Straffene i Overtrædelses Tilfælde, enhver Fattig ved dens Antagelse under det nye Fattigvæsens Forsorg, gives en kort, dog fuldstændig, trykt Underretning.
  - i) Forsaavidt nogen derimod, uden at begiere Almisse, blot søger Arbeide ved Fattigvæsenet i lang eller kort Tid, kan og bør saadant Arbeide, under fornøden Opsigt, gives, uden at Undersøgning eller Afhøring foretages om den sig anmeldendes Trang, og uden at den indskrives som fattig.

§ 38.

Alle indskrevne Fattige forblive, saalænge de fra Fattigvæsenet nyde Understøttelse, under Opsigt af Directionen, hvis Medlemmer, i Forening med Districtsforstanderne, omhyggeligen tilsee, at enhver arbeider saa meget, som den har Kræfter og Duelighed til: at ingen oppebærer Almisse, uden forsaavidt den ikke er i stand til at fortjene ved Arbeide: at Almissen retteligen og efter dens Øiemed anvendes: at enhver, som nyder den, fører et ordentligt og sædeligt Liv, og vedligeholder Orden og Reenlighed i sin Boelig: at Sygepleien for de Syge, og Skoleunderviisningen for de Unge, behørigen benyttes, og overalt af de Fattige, som ved milde Gaver af Fattigvæsenet understøttes, vise sig saadan Goddædighed værdige; til hvilken Ende samtlige indskrevne Fattige bør, under Straf efter Fattigvæsenets Politielove, holde sig Directionens og vedkommende Districtsdirectørens og Districtsforstanderes Raad, Advarsel, og Anviisninger efterrettlige, og ingen flytte af et District i et andet, uden i Forveien at have meldet det for den Forstander, fra hvis District han flytter, og til Flytningen at have erholdt hans Samtykke.

§ 39.

Som indskrevne Fattige ansees ikke de fra begge Militæretaterne med Pension afskedigede Underofficerer og Gemene; thi endskiøndt disse (s. 19:) efter de nu trufne Foreninger, oppebære deres Pensioner igiennem Fattigvæsenets Kasse, nyde de dog samme, som en ved godt Forhold eller tilstødt Uheld i Tienesten fortient Løn, for hvilken de ikke til videre Arbeide bør forpligtes. Men trænge de til videre Understøtning fra Fattigvæsenet, og erholde den, da blive de for saavidt at ansee som andre indskrevne Fattige, og samme Regler undergivne, som disse.

IV.

Om Forsørgelse ved Arbeide i Særdeleshed

§ 40.

Det Arbeide, som af Fattigvæsenet, eller efter dets Anviisning, gives, bliver at anvende enten

- 1) i de almindelige Næringsveie, som allerede af sig selv, og uden Fattigvæsenets Medvirkning ere i Gang, saasom: Mark= og Haugearbeide, Vaskning, og anden huusgierning, Arbeide i og for Kattuntrykkerier og andre Fabriker og desl.; eller og
- 2) i saadanne Næringer og Haandteringer, som Fattigvæsenet søger, ogsaa hos sig, at sætte i Gang, eller at udviide, saasom: Spind af Hør, Blaar, Hamp, uld, Bomuld, Bind eller Seilgarnssnoening, Strikning, Syening, Hørhegling og Uldskrupning, grove uldne og linnede Vahrers Værkning o. a. v.

§ 41.

Naar, saalænge, og for saavidt den Fattige selv kan og vil vælge, og forskaffe sig i de almindelige lovlige Næringsveie saadant Arbeide, af hvad Slags det end er, hvorved den kan erhverve sit fulde Udkomme, eller saa stor en Deel deraf, som i nogen Green af de Arbeider, Fattigvæsenet kan anvise, er muelig, lades dertil fuld Frihed og Fattigvæsenet drager i saa Fald ingen Hænder ud fra de Næringer, som derved ere hidtil drevne, og hvortil Hæn-

derne ere vante. Det staaer altsaa enhver, som vil have Arbeidere, frit for, at forene sig om Arbeidet med hvilken Fattig han vil, imod at den Fattige (s. 20:) naar han ved Fattigvæsenet er indskreven, melder for Forstanderen i Districtet, hvor han opholder sig, at, og paa hvilke Vilkaar, Foreningen er skeet. Og kan den, som forlanger Arbeide, anmelde for Forsørgelseskommissionen, hvor mange Arbeidere, samt af hvad Slags, og til hvilket Arbeide, han behøver, og hvilke Vilkaar han giver, da bemeldte Kommission søger at henvise Arbeiderne til ham, for saavidt de haves af de fornødne Egenskaber, og for saavidt Vilkaarene ere antagelige.

Saalænge den Fattige og Arbeidsføre saaledes arbeider, gives ham intet Arbeide for Fattigvæsenet, som deri kunde være hinderligt, men vel Tilskud til Understøtning, saafremt Arbeidet selv ikke gjør Tilskud uforbundet, og Fattigvæsenet ikke selv kan give eller anwise Arbeide, hvorved mere fortien-

§ 42.

For saavidt fuldvoxne og arbeidsføre Fattige ikke vide, selv at forskaffe sig Arbeide, der indbringer saa meget, som under Fattigvæsenets Anviisning kunde erhverves til at udgiøre fuldt Udkomme, søge Fattigvæsenets Bestyrelse at sætte dem i saadant Arbeide, som indbringer meest til Fordeel for den Arbeidende, og som bedst passer sig med enhvers Leilighed, Kræfter og Duelighed; hvorhos tillige tages Hensyn til at tilveiebringe, under god Opsyn, det meest muelige og bedste=afsættelige Produkt.

§ 43.

Naar Materialier til Forarbeidning eller Forædling ved de Arbeider, Fattigvæsenet giver, anskaffer det selv, og lader forarbeide for egen Regning; eller og det modtager dem efter Forening fra Fabrikantere eller andre, og leverer dem forarbeidede tilbage mod en bestemt Betaling: alt saaledes, som Fattigvæsenet finder det for den Arbeidende, for sig, og for det Almindelige bedst og fordelagtigst.

§ 44.

Arbeidslønnen for det, som spindes, være sig af Hør, Hamp, Blaar, Uld eller Bomuld, samt for hvad ellers forarbeides, betaler Fattigvæsenet til den Fattige efter den Forening, som træffes med Fabrikantere, og andre (s. 21:), naar raae Materialier af dem leveres, og efter den Pris, Varerne kunne bære, naar Forarbeidningen skeer for egen Regning.

§ 45.

Naar Fattigvæsenet maatte finde det nyttigt, enten for at hielpe den Svage, eller opmuntre den Stærkere, at betale mere end efter næst foranstaaende §, bliver saadant af dets Kasse at tillægge som Almisse, eller Opmuntrings Tilskud, eller som Præmie, ikke som Forhøielse i Arbeidsløn, og regnes altsaa ikke til Varnes Priis.

§ 46.

Ved spundet Garns, og andre paa nogen Maade forædlede Varers, Afsætning følges de Regler, som for ethvert Slags kan være meest passende, og hvorved Fattigvæsenet kan have meest Fordeel.

Finder det Fordeel ved, til Udsalg, eller til Brug hos sig selv, at give sit spundne Garn, eller andre Varer, videre Forædling ved Vævning og deslige, gjør det dertil de fornødne Anlæg; dog vogter det sig i den Henseende for at

begynde med alt for vidtløftige eller kostbare Anlæg. Hellere gaaer det frem fra det mindre til det større efterhaanden og forsigtigen: altid dog med Hensyn til, at intet mangler, for at sætte arbeidsføre Hænder i nyttigt Arbeide.

§ 47.

Alt Slags Fabrik= og Haandarbeide for Fattigvæsenets Regning, eller for andre efter Accord, foretages og udføres under dets Tilsyn og Bestyrelse, almindeligen i Fattigvæsenets offentlige Arbeidshuse, men ellers og hos de Fattige selv i deres Boliger, naar Materialier og Redskaber derhen kunne betros, og naar Arbeiderne ved huslig Forfatning eller anden Omstændighed hindres fra at søge Arbeidshusene, i hvilket Fald det kan tillades dem at arbeide Hiemme, under de Vilkaar, som Fattigvæsenets Bestyrelse fastsætter.

§ 48.

Til de Arbeidshuse, som ere indrettede, eller som herefter indrettes for frivillige Arbeidere, fordeles de Fattige, som søge Arbeidshusene, saaledes (s. 22:) som efter deres Boeliger er dem beqvemmest, eller og, som Omstændighederne, især Arbeidet, de beskæftiges med, tillade eller udfordre det.

§ 49.

For de Fattige af Skielsalder, som enten intet for Fattigvæsenet anvendeligt Haandarbeide have lært, eller som kunne lære noget fordeelagtigere, end det de vide, søger Fattigvæsenet at gjøre saadanne Indretninger, at dem i saadant Haandarbeide kan for en Tid gives frie Underviisning.

Imedens de saaledes undervises, erholde de i Begyndelsen fuld Underholdning frit, paa det at de kunne anvende al deres Tid paa at lære, men siden aftager Understøtningen i Forhold, som de ved Arbeidet kunne og bør fortjene.

V.

*Om Forsørgelse ved Almisse og om Almisse indretninger
i Særdeleshed.*

§ 51.

Alt hvad som gives til Fattige, uden at disse fortjene det ved Arbeide, er Almisse.

§ 52.

Forsørgelse ved Almisse skeer paa tvende Maader, nemlig:

- a) Ved at indtage Almisselemmer i offentlige Fattighuse, og der forsyne dem med det nødtørftige.
- b) Ved at understøtte dem uden for saadanne Stiftelser i private Boliger.
(s. 23:)

§ 53.

Som offentlige Forsørgelseshuse for Almisselemmer, under Fattigvæsenets umiddelbare og særskilte Bestyrelse, ere for nærværende Tid indrettede:

- a) Almindelig Hospital.
- b) St. Hans Hospital.
- c) Vartou og
- d) Abel=Cathrines Boder. I disse Stiftelser, saavidt de ikke ere bestemte til Helbredelseshuse for Syge en Tid, imod, eller uden Betaling, indtages de usleste Almissemlemmer, som ikke i Staden kunne forsørges, uden at være sig eller andre til Byrde, og da i

- a) St. Hans Hospital, Afsindige, Vanvittige, og med ulægelige eller kysende Sygdomme beladte.
- b) Almindelig Hospital, Vartou og Abel=Cathrines Boder, de ældste, svageste og mindst arbejdsføre Almissemlemmer i saadant Antal, som ved Fundatserne er bestemt, eller kan end videre gøres mueligt; og da Pladserne i de 2de sidstbemeldte Stiftelser, især i Abel=Cathrines Boder, ere bedre, end almindeligen, aflagte, saa bør ved sammes Besættelse for Fremtiden, tilligemed de Egenskaber, Fundatserne foreskrive, end videre sees hen til Personernes forhen førte retskafne Vandel, og de især komme i fortrinlig Betragtning, der have udmærket sig som Hussfædre, og Husmødre ved Orden og Stræbsomhed, eller som Tienestefolk ved lang og troe Tieneste paa et og flere Stæder.
Naar nogen ledig Plads i disse tvende Stiftelser besættes, bekiendtgøres offentligen, hvo der er indtaget i den ledige Plads, samt de personlige Egenskaber, som ere tagne i Betragtning. At de Pladser, som private have at besætte, kun bortgives til de Personer, som efter Fundatserne kunne ansees berettigede: dette paasees af Directionen.

§ 54.

Til de offentlige Forsørgelsesindretninger henhøre end videre de, som fra Militæretaterne sættes i Forbindelse med de Civile, saasom Landetatens saakaldte (s. 24:) Depot, og den dermed forbundne Adgang til Christianspleiehus, og Søeqvæsthuset, efter de Foreninger, som desangaaende med bemeldte Etater ere truffne.

§ 55.

Da Sognets Arbejdshuse ere tildeels blevne Pleiehuse for Almissemlemmer, fordi Plads for dem kan have manglet i forommeldte Hospitaler, men dette ikke er disse Indretningers egentligste Bestemmelse, og sammes Bygninger bedre kan og bør bruges til Arbejdshuse og Skoler, saa bør de faste sig deri opholdende Fattige, naar de behøve Pleie i offentlige Stiftelser, efterhaanden, saavidt ikke Fundatser skulle være derimod, gaae over til et eller andet af de i det foregaaende nævnte Hospitaler, hvorimod de Hospitalslemmer, som have saa megen Førlighed, at de kunne gaae omkring i Staden og fortienne, og af den Aarsag enten have frit Huus allene, eller tillige nogen, men ikke fuld Almisse, bør efterhaanden afsondres fra Hospitalerne, og forsørges i Staden.

§ 56.

Da de offentlige Forsørgelseshuse, for saavidt de ikke tillige er Helbredelseshuse, blive, efter det som i det foregaaende er meldet, Opholdsstæder

allene for de Ældste, Svageste og mindst Arbeidsføre, som enten intet kunne fortjene, eller kun lidet, saa følger deraf:

- 1) At, fordi Almisse i Penge af affældige Hospitalslemmer enten ikke, eller kun sielden, retteligen og hensigtsmæssigen kan anvendes, bør drages Omsorg for, at i sammes Sted gives nødvendig Føde, Klæder, og deslige.
- 2) At den Underholdning, som saaledes i Pengealmisses Sted indføres, bør være tilstrækkelig for enhver, saa at ingen, saaledes som hidtil ved det almindelige Hospital har havt Sted, nødsages til at søge Midler til Underholdning uden for Forsørgelseshusene.
- 3) At hvad som efter den Forpligtelse, Lovens 2=19=8 har paalagt Hospitalslemmer, kan spares eller indvindes ved Arbejde i Fattighusene, bør komme Stiftelserne tilgode, efter Afdrag af saa meget, som Bestyrelsen finder tienligt at uddele til Arbejderne, for at opmuntre til Flid. (s. 25:)

§ 57.

Alle virkelige Fattige, Gamle og Unge, som ikke indtages i de offentlige Stiftelser, forsørges i Staden paa den Maade, som Fattigvæsenets Direction finder tienligst for sig og for dem.

§ 58.

I at bestemme Forsørgelsesmaaden, og Graden af Understøtningen, efter enhvers forskellige Tilstand og Forfatning, tages især Hensyn til følgende Grundregler:

- 1) Al Almisse anslaaes i Pengebeløb, og bliver enten fuld, eller mindre end fuld Almisse. Begge deles i 2de Klasser, nemlig:
  - a) Sommeralmisse.
  - b) Vinteralmisse.

Den første regnes fra 1ste May til 1ste November, den sidste fra 1ste November til 1ste May.

Den første sættes, formedelst de færre Nødvendigheder om Sommeren, end om Vinteren, lavere end den sidste.
- 2) Fuld Almisse kan kun gives dem, som aldeles intet kunne fortjene, og kun forsørges i Staden, naar og fordi der mangler Plads i de offentlige Forsørgelsesstiftelser.

Den indbefatter altsaa alt det, som er nødvendigt for en Fattig, der intet kan fortjene, til nødtørftig Huuslye, Varme, Klæder og Føde; og, naar det høieste, der i saa Fald, som fuld Almisse, kan og bør gives, er af Directionen bestemt, bliver dette høieste lige for alle af lige Trang, og af lige Udførlighed til Arbejde.
- 3) Høiere end det Directionen saaledes har ved almindelig Regel bestemt, kan og bør fuld Almisse ikke for nogen ansættes, men vel lavere efter Omstændighederne.
- 4) De Omstændigheder, som tages i Betragtning til Nedsættelse i fuld Almisse for dem, der intet kunne fortjene, ere især følgende:
  - a) Om den, som forsørges, ikke er fuldvoxen, da almissen bestemmes i Forhold til de færre Nødvendigheder, som den yngre Alder udfordrer. (s. 26:)

- b) Om to eller flere Personer boe tilsammen, i hvilket Fald Almissen for enhver, med Hensyn til de Besparelser, som derved gøres muelige, bestemmes forholdsmæssigen lavere, end naar de boe hver for sig; og bliver det derfor Directionens Pligt, at sørge for, at de Fattige kunne, saa meget mueligt, boe flee tilsammen.
  - c) Om de ere til Huse hos, eller have anden Hielp eller Understøtning fra Slægt, Venner eller andre.
- 5) Hvad som for Personer, der aldeles intet kunne fortiene, endog med den Nedsættelse, som de foranførte tilfældige Omstændigheder give Anledning til, bestemmes, ansees dog for fuld Almisse.
  - 6) Mindre end fuld Almisse tillægges dem, der ere i Stand til, selv at kunne fortiene noget, men ikke alt det fornødne; eller som have anden, men utilstrækkelig Understøtning af Legater, Testamenter, eller anden offentlig eller privat Godgiørenhed.

Denne Bestemmelse til større eller mindre Dele af fuld Almisse retter sig efter Personernes Arbejdsduelighed, og andre Omstændigheder, i hvilke enhver ved nøiagtig Undersøgning befindes.

- 7) Saaledes som Almissen til 1ste May eller 1ste November, eller for nye tilkommende i Mellemtiden, bestemmes, vedbliver den uforandret indtil næste Termin, naar ikke indtræffende Omstændigheder give Anledning til Forandring; i hvilket fald Almissen ufortøvet kan forhøies eller nedsættes.
- 8) Det beroer paa Directionen, om den, ved Accord med andre, eller for egen Regning, kan føie Anstalt til, at Klædesorter, Fødemidler, Ildebrand, og desl, kunne for Fattige tilveiebringes imod billigere Pris, end den, de selv kunne gøre muelig. I saa fald afkortes en forholdsmæssig Andeel af det til Almisse anslagne Pengebeløb, og vedkommende Fattige gives da Anvisningssedler til de Stæder, hvor til saadan Udlevering Anstalt er føiet, imod at disse Sedler siden derfra med rede Penge, for Fattigvæsenets Regning, indløses, og imod at Fattigvæsenet forvisser sig om, at det anviste kommer den fattige selv og ingen anden til gode. (s. 27:)
- 9) Den Deel af Almissens Pengebeløb, der tilstaaes som Huusleie, udbetales ingensinde til den Fattige, men opsøres til Flyttetiderne, hvorimod den Fattige, som fuld Huusleie eller Hielp til Huusleien er tilstaaet, derom gives Beviis til Sikkerhed for Verten, som, mod sammes Aflevering, kan erholde Beløbet, det lyder paa, udbetalt ved Fattigvæsenets Hovedkasse.
- 10) For saavidt fattige Børn ikke, ved egne Forældre, Slægt eller Venner, kunne forsørges, ei heller i offentlig Stiftelse indtages, besørger Fattigvæsenet dem, ved den Understøtning, som for ethvert findes nødvendig, opfostrede hos egne Forældre, eller hos gode Pleieforældre, i Staden, eller uden for samme.

VI.

Om Skolevæsenet for fattige Børn

§ 59.

Alle Børn i Staden, som ikke have Forældre eller Formyndere, der kunne, eller andre, der ville, betale for deres Skolegang, bør gives frie Under-

viisning, og Fattigvæsenets Direction bør drage Omsorg for, og medvirke til, at de nytte samme.

§ 60.

Den frie Underviisning gives i de Fattig= og Frieskoler, som i dette Øie-med ere anlagte, og ved offentlig eller privat Godgiørenhed understøttede. Til samtlige forbemeldte Skoler bør alle Stadens fattige Børn fordeles saaledes, som bedst og bekvemmeligst skee kan; og, findes disse Skoler, alle tilsammentagne, ikke rummelige nok for det hele Antal af fattige Børn, sørger Fattigvæsenets Direction for, at flere anlægges, eller at de nu værende udvides, saasnart Evne og Leilighed dertil kan udfindes (s. 28:).

§ 61.

Skolegangens Øiemed bør være, at Børnene, ved deres Siels og Legems Kræfters rigtige Udvikling og Anvendelse, kunne dannes til oplyste, gode og arbeidsomme Mennesker og Borgere; at de til den Ende tidligen hindres fra Lediggang og Laster, og vænnes til Sædelighed, Orden og Reenlighed; at de anføres til saadan Kundskab, som er nødvendig og gavnlig for Mennesket og Borgeren i Almindelighed; og: at de undervises og øves i saadant Arbeide, hvorved de i Frermtiden, enten, i Mangel af andet Næringsarbeide, kunne fortjene deres Underholdning, eller nyttigen beskieftige sig i ledige Timer.

§ 62.

Underviisningen i Skolerne skal altsaa være deelt mellem Videnskab, Haandarbeide, og nyttige Legemsøvelser.

§ 63.

Ved Videnskab forstaaes ikke her det, som henhører til blot Lærdom, eller blot spekulativ Kundskab i egentlig Forstand, men det, som for den meenige Almue er fornødent, fatteligt og brugbart; saasom Læsning, Skrivning, Regning, Religion og Moral, almindelig Kundskab om Naturen og dens Indretninger og Virkninger, om borgerlige Indretninger og Pligter, om de vigtigste Sundhedsregler, om Fædrelandets og andre Landes Forfatning og Beliggenhed, o. d.; alt efter korte og simple Lærebøger, som dertil kunne vælges, og med Hensyn til den Forskiel, som bør gøres i Underviisning for Dreng og Piger; ogsaa sørges for, at Børnene anføres til rigtig og harmonisk Sang, især Coraler og gode Folkesange.

§ 64.

Haandarbeidet bør være af det slags, som i det daglige Liv kan for Almuens Folk være almindeligt og gavnligt, og som for Børnene, efter Forskielighed af Kiøn, Alder og Kræfter, findes passende, samt hvortil i Skolebygningerne kan være Leilighed og Rum; saasom: at pille Bomuld, at karte Uld og Bomuld; at plukke og spinde Uld, Bomuld, Hør, Hamp og Blaar: at tvinde, haspe, vinde, spole; at binde og strikke; at lappe paa Klæder (s. 29:); at stoppe Strømper; at knytte Fiskergarn; at væve Bændler og uldne Baand; at gjøre Hægter, flette Kurve, o. a. m.; og for Pigerne tillige: at tildanne og sye Linned og Klæder m. v. Ved Arbeidets afvexlende Fordeling sees, blandt andet, ogsaa derpaa: at Legemskræfterne styrkes tilligemed at øves.

§ 65.

Legemsøvelserne bør være af det slags, som kunne bidrage til den Styrke, Smidighed og behændighed, som i den arbejdende Klasse ere nødvendige og

nyttige. Ved Badning om Sommeren, hvortil for enhver Skoles Drengbørn bestemmes visse Dage og Timer, maatte disse tillige, under god Opsyn, gives Anvisning til at svømme.

§ 66.

Ingen Understøttelse fra Fattigvæsenet gives til Underholdning for fattige Børn, uden under det utrykkelige Vilkaar: at Børnene skulle stadigen søge de Undervisnings- og Arbeidsskoler, hvortil de henvises; og findes Almissemønder eller andre, som ved Fattigvæsenet ere indskrevne, forsømmelige i at tilholde deres Børn, at søge Skolerne, eller de selv afholde dem derfra, advares de først, og naar Advarsler ei frugte, ansees de efter 157 §ph.

Er det Børnenes egen Skyld, at de udeblive, ansees de med de Straffe, som Skolereglementerne nærmere for saadan Forseelse fastsætte.

§ 67.

Fra bemeldte offentlige Skolegang kan og bør ikke giøres Undtagelse, med mindre Skolekommissionen, i Overensstemmelse med de Regler, Directionen derom fastsætter, finder gyldige Grunde til, saadant at tilstæde for en Tid; men i alle Tilfælde, hvor Undtagelse saaledes tilstædes, bør omhyggeligen sørges for: at de Børn, som i den bestemte Tid ikke møde i Skolerne, dog ikke savne den Underviisning og Anførsel til Arbeide, som er Skolegangens Øiemed.

§ 68.

Naar og saasart det kan skee, adskilles Dreng- og Pigeskoler fra hverandre, og hvert Slags gives sin særskildte, til sit Øiemed passende Indretning (s. 30:); imidlertid sørges saa meget muligt for; at Dreng og Piger have Undervisnings og Arbeidstimer, og Værelser, hver for sig, hvor saadan Adskillelse ikke allerede finder Sted.

§ 69.

Hvor store, eller for hvor stort et Antal af Børn, Skolerne kunne være indrettede, beroer paa den Plads, og de Bygninger, som til enhver haves, eller kan faaes;

Større end for 200 Børn bør ingen Skoleindretning være; men hvor Leilighed dertil haves, bør Skolerne indrettes til dette Antal, og Lærernes Antal, Børnenes Inddeling i Klasser, samt andre Indretninger derefter ordnes saaledes: at paa een Tid, i eet Værelse, ikke undervises flere, end saa stort et Antal, som behørigen kan oversees, og hensigtsmæssigen sysselsættes. Skoleværelserne bør være lyse, rummelige og luftige.

§ 70.

Hvor tidlig om Morgenens Børnene skulle møde i Skolerne, hvorledes Tiden, medens de ere der, inddeles imellem afvekslende gradevis fremgaaende, og efter deres Evner afpasset Undervisning i Kundskab og Anførsel, eller Øvelse i Arbeide m. v.; hvilke Læremetoder og Lærebøger skulle indføres, for rigtigheden at udvikle deres Evner, og at veilede mere til Selvtænken, end til udenadslæsning; hvorledes Børnene fordeles i Klasser; dette bliver i Reglementet for Skolerne i Almindelighed, eller for hver især efter dens Locale, at fastsætte.

§ 71.

Naar og hvor skee kan, træffes i Skolebygningerne Indretning til at give Børnene god og sund Middagsspise.

De Børn, som saaledes faae Middagsmad, forblive i Skolen fra Morgen til Aften, uden at gaae Hiem om Middagen.

§ 72.

Endskiøndt Anvisning og Øvelse altid maae være Hoved=Øiemedet for Børnenes Haandarbeide i Skolerne, bliver det dog mueligt, at også noget derved erhverves. (s. 31:)

Hvorledes det, som ved Arbeidet erhverves, bedst kan anvendes til Nytte for Børnene, eller deres Forældre, bestemmer Directionen; ligesom den og lader paasee, at de Børn, som arbeide uden for Skolerne, ikke af deres Fortieneste savne det, som til underholdning og Klæder, m. v. er dem fornødent.

§ 73.

De af Børnene, som meest udmærke sig, gives end videre til visse Tider af Aaret Præmier for udviist Flid i Lære, og Vindskibelighed i at Arbeide, hvorhos tillige Sædelighed og Reenlighed tages i Betragtning.

§ 74.

Fra det 6te Aars Begyndelse skulle Børnene, naar ikke Fattigvæsenets Bestyrere finde Aarsag til Undtagelse, være pligtige at søge Læse= og Arbeidsskolerne.

§ 75.

For yngre Børn under 5 Aar indrettes, naar saadant kan skee, enten i Skolebygningerne, eller andensteds, særskilte Værelser, hvor een eller flere skikkelige aldrende Fruentimmer kunne have Omsorg for, og Tilsyn med, saadanne Børn.

Hovedøiemedet med denne Indretning er: at de yngre Børn kunne afdrages fra Gadeløben, tidligen vænnes til Orden, samt at Forældre, som gaae paa Dagarbeide, eller have Huusgierning, som hindrer dem fra at passe smaa Børn, kunne have et Sted, hvor de kunne hensætte dem, og være forvissede om, at de have god Tilsyn.

Hvad forhen er sagt om Middagsspising for de ældre Børn, kan og, hvor saadanne Indretninger skee, blive anvendeligt for de Yngre. Den bestemte og formelige Underviisning, som gives de ældre Børn, finder ikke Sted for disse, men allene saadan Anførsel til smaat Arbeide og nogen Kundskab, som for deres Alder kan være passende. Egentligen bliver Søgningen hertil for de yngre Børn mere en Tilladelse end en Pligt; dog maae det staae Fattigvæsenets Direction frit for, at giøre den til Vilkaar for Almisse eller Understøtning, (s. 32:) naar den finder, at Børnenes Tarv bedre kan fremmes, ved saaledes at søge Skolen, end ved at være Hiemme.

§ 76.

Med Børnenes Komfirmation, som, efter foregaaende Overhøring og nærmere Veiledning af vedkommende Præster, skeer ved det 15 Aars Udgang, naar ikke desto bedre Kundskab eller andre Omstændigheder foranledige Undtagelse, ender sig deres Skolegang i forbemeldte Fattigvæsenets Skoler. Fra den Tid gaae de ud i fast Lære eller Tieneste, eller for saavidt dertil ikke

strax maatte være Leilighed, i Fattigvæsenets Arbeidsanstalter for Voxne; men i begge Tilfælde forblive de dog, indtil deres 18de Aars Ende, under Fattigvæsenets Bestyreres Tilsyn.

§ 77.

Paa det at de confirmerede Børn, end ikke efter Konfirmationen, skulle savne Leilighed til at vedligeholde, eller at udvide deres Kundskaber, og paa det at de under nyttig Beskæftigelse kunne anvende den Tid, da de ellers ved muelige Adspredelser kunne forledes til Usædelighed, sørger Fattigvæsenets Direction for: at efterhaanden, naar Leilighed og Evne dertil kan erholdes, om Søn= og Helligdagene, efter Kirketienesten, kunne i visse af dets Skoler, eller andre offentlige Bygninger, holdes Forelæsninger eller andre Slags Undervisninger for dem over Religionens og Moralens, samt de borgerlige Loves Grundregler, ligesom og over andre saadanne Ting, som for meenige Mand i det daglige og borgerlige Liv kunne være nyttige, og veiledende.

Disse Forelæsninger eller Undervisninger holdes paa forskellige Steder og Tider, for Mandfolk for sig, og for Fruentimmer for sig. Alle, som forhen have søgt Fattig= og Frieskoler, skulle dertil have frie Adgang, og deres Forældre, Pleieforældre, Mestere, Husfædre, og Husmødre tilstædes at være nærværende, for at kunne underrette sig om: at, og hvorledes deres Børn, Myndliger, Læredrenge, Tienestepiger o. s. v., undervises.

Forelæsningerne holdes, og Undervisningen gives, af de bedste Skolelærere eller andre gode Mænd, som Fattigvæsenets Bestyrere dertil, mod eller uden Betaling, kunne forsmaa. (s. 33:)

§ 78.

Opfostringsstiftelsens Øiemed er: at opdrage delige og kyndige Lærlinger for Fabrikker og andre borgerlige Haandteringer, og Stiftelsen har dertil sine særskilte Fonds.

Disse Fonds og samtlige den forsikrede Indtægtskilder, beholder den for sig, og afsondrede fra de øvrige, som tilhøre Fattigvæsenet, men, til dens Øiemed ordnes den meer hensigtsmæssigen, og indrettes saaledes: at en mere udvidet Undervisning gives der, en den, som kan finde Sted i Fattig= og Frieskoler i Almindlighed, og at ingen Børn af Stiftelsen antages, førend de ved visse Kundskaber dertil ere forberedte, alt efter følgende Hovedregler:

- a) De af samtlige Stadens Fattig= og Frieskolars Drengbørn, som meest udmærke sig ved Kundskab og Haandarbeide, samt ved Reenlighed og Sædelighed, vælges fortrinligen til Stiftelsen, og gives dette Fortrin, som en Belønning; I øvrigt fastsættes nærmere, hvor gammel en Dreng bør være, og hvad han i det mindste bør vide, for at kunne tilstædes Adgang til Stiftelsen.
- b) De Drenge, som private ere berettigede til at indsætte, skulle, for at kunne antages til Stiftelsen, have samme Kundskab og Arbeidsfærdighed, som efter det foranførte bestemmes for Drengene fra Fattig= og Frieskolerne. Begieres de antagne forinden, besørger Fattigvæsenet, at de, saalænge indtil de kunne blive antagne, udsættes hos gode Pleieforældre; Imidlertid forsørges de for Fattigvæsenets Regning, staae under dets Opsigt, og gives frie Undervisning i Fattigvæsenets almindelige Skoler, det samme gjelder i Tilfælde: at andre Børn uden for Kiøbenhavn begieres antagne, og at Begieringen findes grundet og bevilges.

- c) Drengene vedblive at lære i Stiftelsen det samme, som i de høiere Klasser i Fattig= og Frieskolerne skulde have været lært, naar de der vare forblevne, men med den Udvidelse og de Tillæg, som disse Drenges fortrinlige Egenskaber og den udmærkede Flid, som banede dem Veien til en Udmærket Klasse af Lærlinger for Fabrikker, Haandværker, Søevæsenet eller andre Næringer og Forretninger. Dem gives altsaa Leilighed til (s. 34:) at lære flere Ting end de, der kunne læres i de almindelige Fattig= og Frieskoler, saasom:
- 1) Af Kundskaber: Især Mathematik, Mekanik, Navigation, Tegning.
  - 2) Af Haandarbeider: Vævning, Dreining, og andre practisk=mekaniske Arbeider i Træ og Metaller, for hvilke Slags Arbeider passende Indretninger søges tilveiebragte i Stiftelsens Bygninger.
- Og bør, ved Drengenes Fordeling til disse Kundskaber og Haandarbeider, tages Hensyn til enhvers Beqvemhed og Lyst til een Haandtering, frem for til en Anden.
- d) Endskiøndt Hovedøiemedet for Drengenes Haandarbeide i Stiftelsen er: at de lære, og ikke, at de erhverve, bør dog, saamegetmueligt, ogsaa tages Hensyn til Erhverv; men, da de underholdes af Stiftelsen, bør det erhvervede komme Stiftelsens Kasse tilgode, som hidtil: alene, at nogen Deel deraf (saasom Tredie eller Fjerde deel) til Opmuntring, kommer dem selv (enhver for sig) umiddelbar tilgode, til enten at oplægges for dem, eller til at anvendes med Overlæg til noget for dem nyttigt.
- e) Naar Drengene ere konfirmerede, gaae de ud fra Stiftelsen, for at give plads for andre, men forblive under Fattigvæsenets Bestyreres Tilsyn, saalænge og paa samme Maade som hidtil.
- Directionen sørger for, at see dem udsatte til gode Mestere i de Haandteringer, som de helst vælge, eller til Søes, eller i anden gavnlige og passende Vei; og slutter paa deres Vegne Accord med Vedkommende om deres Læreaar, m. v.
- f) Den Tvangslov, som hidtil har hiemlet Stiftelsen de deri opfostrede Personers halve Formue, naar de ved Døden afgaae uden Livsarvinger, bortfalder, og det overlades til dem selv, naar og saavidt de komme til Velstand og Formue, at betænke, efter Godtbefindende, denne Stiftelse eller de Fattig= eller Frieskoler, hvor Grunden lagdes til deres Velfærd.

§ 79.

I nogen Ligning med Opfostringshusets Institut for Drengbørn søger Fattigvæsenets Direction med Tiden, at indrette en særskilt Pigeskole (s. 35:), hvor de Pigebørn, som ved Flid, Orden og Sædelighed udmærke sig i samtlige Fattig= og Frieskoler, kunne, for at blive desto dueligere Tienstepiger og Husmødre, nyde en mere udvidet Undervisning, end i bemeldte Skoler er muelig, saasom: I den finere Linned= og anden Syening, fiin Vask o. d. Denne Indretning kan begynde med et mindre Antal, og efter Tid og Omstændighederne stige til et større.

§ 80.

Til Lærere, som undervise i det kundskabelige, antages, med Hensyn til det, hvori de have at undervise, duelige Studenter, eller Seminarister, eller

andre, som dertil ere beqvemme, og saavidt nye behøves, i det Antal, som for enhver Skole, efter dens Forfatning, findes nødvendigt. De blive enten faste Lærere, der gives aarlig Løn, eller Timelærere.

For at spare Rum til Skoleværelser i Skolebygningerne, og for ikke at udvide disse Bygninger mere end behøves, antages til Regel: at ingen Lærer, som Lærer, gives herefter Boepæl i Skolebygningerne, men allene da, naar det findes gavnligt, tillige at overdrage ham saadant Opsyn over Skolen, at det er nødvendigt, at han, for Opsynets Skyld paa Stedet, boer i Skolebygningen; i hvilket fald ham deri indrømmes Boepæl.

I øvrigt bør Lærerne, som boe uden Skolebygningerne, indfinde sig der til dem bestemte Tider.

Det samme gielder om dem, der anvise til Haandarbeide, hvortil altid maae vælges Personer, som selv ere færdige i de Haandarbeider, til hvilke de anvise, og, lige Duelighed forudsat, altid de meest Trængende.

§ 81.

I det, som foretages til Skolernes og Skoleundervisningens Forbedring, søger Directionen, hvor ikke den fulde Forbedring kan skee strax, at gaae frem efterhaanden, dog saaledes, at over denne Green af Fattigforsørgelsen, som en af de allervigtigste, vaages med mueligste Omhue, og, at der ufortøvet sørges for: at, naar nogen nye Skole indrettes, den Strax gives den Form, som efter de her fremsatte Grundsætninger og andre Regler for et vel indrettet Skolevæsen, ansees for den vigtigste. (s. 36:)

§ 82.

Da samtlige Stadens Fattig= og Frieskoler bør have eet Øiemed, bør de og, saameget mueligt, følge een Plan, og alt det, som udgjør, eller vedkommer det frie Skolevæsen for Fattige, udgjøre et sammenstemmende Heelt. For saavidt altsaa der maatte være Fattig= eller Frieskoler, som formedelst Fundatser ikke komme ind under Fattigvæsenets Særskilte og umiddelbare Bestyrelse, bør Fattigvæsenets Skolekommission, og de Directioner, eller Kommissioner, som forestaae forbemeldte Skoler, sætte sig i nøieste Forbindelse med Hinanden, saaledes: at de med Hinanden overlægge, naar Ting tilfælles for dem alle falde under Beraadslagning, at de meddele Hinanden indbyrdes alle de Underretninger, som kunne udfordres til at fremme det fælleds Øiemed, og at Medlemmerne af Fattigvæsenets Skolekommission og af de andre Skolebestyrelser saaledes, som imellem dem kan vedtages, jevnlig med Hinanden besøge Hinandens Skoler, for, hver især, saameget nøiere at kiende Forbindelsen i det Hele, og at gjøre Hinanden de Bemærkninger, som enhver maatte finde Anledning til.

Især bør de alle med Hinanden paasee, og, i Forening med Øvrigheden sørge for, at ikke allene de Børn, hvilke, eller hvis Forældre, ved Fattigvæsenet ere indskrevne, men ogsaa andre den menige Almues Børn betimeligen og stadigen søge Læse= og Arbeidsskoler, og der saaledes anføres til Kundskab og Arbeide, at Vankundighed og Ørkesløshed, disse Kilder til Fattigdom, kunne betimeligen og ved forenede Bestræbelser forekommes.

VII. *Sygepleien i Særdeleshed.*

§ 83.

Alle Syge, som Fattigvæsenet, efter §. 34, har at drage Omsorg for, gives Kuur og Pleie Hiemme i deres Boepæl, naar saadant kan skee, uden at deres Liv voves, eller, at de, som ere om dem, udsættes for farlig Smitte, eller for anden betydelig Uleilighed, eller at Kuren gjøres langvarigere eller bekosteligere for Fattigvæsenet; (s. 37:)

Men paa vedkommende Sygehospital, naar de, efter det, som her er anført, ei bør helbredes hiemme og Hospitalsplads er ledig.

For dem, der have smittende Sygdomme, indrettes afsondrede Værelser.

§ 84.

De Tilfælde, i hvilke den Syge ei bør helbredes Hiemme, men skal indlægges i Sygehospital, ere: Forraadnelsfeber og Blodgang, for at hindre den farlige og lette Udbredelse; andre hidsige Sygdomme, naar Rummet i den Syges Bolig er saa knapt, eller Boeligen saa aaben eller fugtig, eller Familiens Omstændigheder saa usle, eller i andre Maader saaledes beskafne, at den Syge ei kan faae den høist fornødne Pleie der, eller og Sygdommen kan befrygtes at blive ondartet, eller og Lægen af andre Aarsager ingenlunde kan vente at faae den Syge helbredt Hiemme, eller og Sygdommens Tilfælde kunne befrygtes skadelige for andre af Familien; Fnat eller slem Skurv, naar flere kunne befrygtes smittede deraf i Huset; venerisk Sygdom, naar den bestaaer i mere end blot locale Tilfælde, som ikke smitte ved den almindelige Samqvem; Afsindighed, som de Omkringværende kunne befrygte Skade eller betydelig Uleilighed af; Kræft i høi Grad og andre stinkende Saar; Beenbrud og andre betydelige udvortes Beskadigelser, som ei med Sikkerhed kan behandles Hiemme, eller som fordre betydelige chirurgiske Operationer.

§ 85.

Dersom dog en Syg, i noget af de her opregnede Tilfælde, heller ønskede at blive helbredet Hiemme, og Familien tillige ønsker det, og Lægen troer, det kan skee uden Fare for nogen af Familien, og uden at hindre Helbredelsen, eller at foraarsage Fattigvæsenet større Bekostning, da maae det og skee, naar derom saa hastigen, som mueligt, indhentes Sygekommissionens Samtykke.

§ 86.

Ethvert af de Hoveddistrikter, i hvilke Staden inddeles, bliver tillige et Sygedistrict, hvori en Pleielæge ansættes, dog saaledes: at de nuværende Pleielæger, saalænge de vedblive dette Embede, paatage sig hver 2de Districter, hvorimod disse Pleielæger frietages for Tilsynet i de dem hidtil underlagte Hospitaler (s. 38:)

§ 87.

Til Districts Pleielæge antages ingen, som ei med god Karakter har den Examen, der berettiger til Praxis i Landet; og bør, under lige Omstændigheder, den, som baade har medicinsk Examen ved Facultetet, og chirurgisk Examen ved det chirurgiske Academie, altid gives Fortrin for den, som savner en af disse.

Enhver Districts Pleielæge skal boe i sit District, eller i Nærheden af samme. Han antages og instrueres af Directionen efter Sygekommisionens Forslag. Han fratræder, efter at have opsagt til Directionen, eller at være opsagt af Directionen, 3de Maaneder i Forveien.

I Tilfælde af en Læges Sygdom eller andet lovligt Forfald, besørger hans Forretninger af Lægen i nærmeste District, eller paa anden Maade, efter Sygekommisionens Bestemmelse.

Skulde nogen Læge, som ikke afgiver sig med chirurgiske Forretninger, vorde antagen som Districtslæge; bør han, om de af deslige Operationer, som forefalde i Districtet, forene sig, paa eget Ansvar og Bekostning, med en duelig Chirurg saaledes, at Fattigvæsenet i saa Fald ikke faaer nogen nye Udgift.

§ 88.

Under Kuur og Pleie forstaaes også Fødselshjelp for frugtsommelige Fattige, om hvilken Directionen søger at forene sig med nogle af Stadens edsvorne Giordemødre paa billigste Maade.

I Tilfælde, at ved nogen Barselkones Forløsning anden Fødselshjelp er fornøden, end den Giordemoderen kan give, paaligger det Districtslægen der at komme tilstæde, eller at sende en anden duelig Fødselshjelper i sit Sted.

§ 89.

Som Sygehospitaler for de Fattige, der ikke kunne eller bør helbredes i Districterne, staae under Fattigvæsenets Direction: Det almindelige Hospital og St. Hans Hospital, for saavidt disse Stiftelser ere eller vorde indrettede til Sygehuse, ligesom og de Indretninger til Syges Helbredelse, som fra Militæretaterne overdrages; I St. Hans Hospital indlægges de, som have Kræft og deslige stinkende Sygdomme, virkelige veneriske Sygdomme, samt (s. 39:) Afsindige; I Almindelig Hospital og i de fra Militæretaterne overdragne Indretninger for Syge, alle Øvrige, som i Sygehospital skulle indtages.

§ 90.

Indretninger for Syge i de Hospitaler, som tillige ere Forsørgelseshuse for Almissemødre, bør, for saavidt det ikke allerede er skeet, saasnart mueligt, saaledes forlægges i Stiftelsernes Bygninger, at de ere aldeles adskilte fra de Værelser, hvor Almissemødre gives Underholdning, og at det nøie kan paasees, at ingen uvedkommende kan komme ind til de Syge, og at disse ikke, uden Tilladelse, kunne komme til nogen af Hospitalslemmerne uden for Sygestuerne, ei heller uden for Stiftelsen, eller faae sig noget tilbragt uden vedkommendes Villie.

§ 91.

Hospitalslæger, som herefter antages, skulle have samme egenskaber som forhen for Districtslæger ere anførte, og antages, instrueres, opsiges, eller opsiges ligesom de.

Saavidt Underlæger og Assistentere behøves, antages de af Directionen paa de Vilkaar, som imellem den og dem vedtages.

§ 92.

Da Friepladserne ved Frederiks Hospital ved Fundats ere bestemte for saadanne Fattige, og Nødlidende, som ikke have Hjælp af nogen almindelig eller særdeles Stiftelse, og ei heller Formue til at lade sig helbrede for, eller ere i Stand til at fortjene deres Underholdning, imedens de blive helbredede;

saa følger af disse Fundatsens Ord, sammenholdte med forestaaende 34 §, at denne Klasse af Trængende bliver fælleds for Frederiks Hospitals og Fattigvæsenets Sygepleie, saaledes: At Frederiks Hospital modtager saa Mange af saadanne Trængende, som det har Friepladser for, og at Fattigvæsenet antager sig de Øvrige til Kuur og Pleie, enten i vedkommende District, eller i et af dets egne Sygehuse. (s. 40:)

§ 93.

For faste Hospitalslemmer kunne de offentlige Forsørgelseshuse, i hvilke de til Bestandighed underholdes, ansees som deres Hiem. Det beroer altsaa paa Directionen at bestemme og at lade bedømme i Overensstemmelse med de Grundsætninger, som §§ 83, 84, 85 indeholde: Om og hvorvidt saadanne Syge kunne og bør gives Kuur og Pleie i Forsørgelsesstiftelsen selv, eller og: Om, og naar de bør indlægges paa et af de egentlige Fattigvæsenets Sygehuse; ligesom og Directionen, efter Omstændighederne, bestemmer, ved hvilke Læger slige Hospitalslemmer, for saavidt de forblive i Forsørgelseshusene, beqvemmeligst og med mindst Bekostning kunde tilsees.

§ 94.

Naar nogen søger fri kuur og Pleie i Sygdoms Tilfælde for sig, eller nogen af sine ved Fattigvæsenet, anmeldes det for Fattigforstanderen i det District, hvor den Syge opholder sig, hvilken Fattigforstander, saafremt den, der anmelder sig, er indskreven fattig, strax udstæder Sygeseddel til vedkommende Districtslæge, som, saasnart mueligt, seer til den Syge, og foreskriver det fornødne til Helbredelsen.

§ 95.

Er den Anmeldte ikke indskreven Fattig, men angiver sig dog, som Uformuende, til at udrede Omkostningerne, som Sygdommen vilde foraarsage, da kan Forstanderen, hvis det er hastende Tilfælde, indtil videre, meddele Sygeseddel til Lægen, hvorpaa er anmærket, at den Syge ikke er indskreven Fattig, og Lægen antager sig den Anmeldte paa samme Maade, som om de indskrevne Fattige er meldet, men Forstanderen gjør da strax Anmeldelse derom til Districtsdirectøren, paa det at den fornødne Undersøgning kan skee om den Anmeldtes virkelige eller foregivne Trang. Viser det sig ved denne Undersøgning, at den Syge vel kan i sunde Dage slaae sig igiennem, men at Fortienesten ophører i Sygdommen, eller at Omkostningerne paa samme overgaae Vedkommendes Formue, give Districtsdirectøren og Forstanderen den Syge Attest til at indtages til frie Plads paa Frederiks Hospital, og indtil saadan plads bliver ledig, eller, hvis den Syge ikke deri kan imodtages af de i § 92 anførte (s. 41:) Aarsager, gives ham frie Kuur og Pleie ved Fattigvæsenet. Viser det sig derimod, at den Syge har tilstrækkeligt Udkomme, og ei trænger til frie Kuur og Pleie, bør han erstatte det, som derpaa for ham er anvendt. Alt hvad saaledes af vedkommende Districtsdirectør og Forstander i hastende Tilfælde ad interim foretages, foredrager Directøren i næste Forsørgelseskommissions Møde til Underretning og Approbation. Men befindes det ved Anmeldelsen: At hastig Hielp ikke behøves, da foretages Undersøgningen, og da oppebies Forsørgelseskommissionens Beslutning, forinden Sygeseddel til Districtslægen, eller Attest til Frederiks Hospital, udstædes.

§ 96.

Vil nogen, som til at indtages paa Frederiks Hospital er berettiget, anmelde sig til bemeldte Hospital, hellere, end til Districtsforstanderen, har han deri

frit Valg; og han antages da efter de Regler, som for dette Hospital ere foreskrevne, allene med den Forskiel, at vedkommende Districtsdirectørs og Forstanderes Attest i dette, som i alle andre Tilfælde, hvor der er Spørgsmaal om Fattigdom, udfordres, isteden for Rodemesterens og Husværternes.

§ 97.

Naar frugtsommelige Fattige søge frie Fødselshjelp og anden Understøttelse i forestaaende Barselsseng, henvende de sig derom til Districtets Forstander, de indskrevne 4 Uger, og de ikke indskrevne 8 Uger, førend de vente Barnefødselen. For de Indskrevne udstæder Forstanderen Sygeseddel til Districtslægen og Giordemoderen; for de ikke Indskrevne udstædes ingen Sygeseddel, førend Undersøgning om den Anmeldtes Trang er foregaaet, og Forsørgelseskommissionens Beslutninger indhentet, med mindre det af en eller anden Aarsag haster med Hielpen, i hvilket Fald forholdes i Overensstemmelse med næstforegaaende § 95.

Den som anmelder sig, kan nævne, hvilken af Stadens Giordemødre hun formoder eller er vis paa, at ville komme hende godvilligen til Hielp, og til hende udstædes da Sygeseddel; men nævner hun ingen, eller den nævnte vægrer sig, henvises hun til en af de Giordemødre, som Fattigvæsenet har gjort Aftale med. (s. 42:)

§ 98.

Fra den Tid af, nogen er antagen til Kuur og Pleie, og, saalænge samme i Sygedistrictet tilstaaes, bør vedkommende Læge, og i Tilfælde af Barselsseng, Giordemoderen besøge den Syge, naar, og saa ofte, fornødent er, og ved disse Besøg ikke allene omhyggeligen foreskrive, og anvende de Læge- og Hielpemidler, som Sygdommen udfordrer, men endogsaa ideligen og nøiagtigen underrette Vedkommende om de rigtige Forholdsregler, i Henseende til Medicinens Brug, samt Mad, Drikke, Reenlighed, frisk Luft o. dsl.

§ 99.

Saa bør og vedkommende Fattigforstander af og til, naar hans Leilighed tillader det, besøge de Syge, og især have Øie med, at Lægens Forskrifter efterkommes; samt i Almindelighed, og i Forening med Lægen, gjøre dem opmærksomme paa: hvormeget Sundhed og Styrke beroer paa vel tillavet Føde, samt Orden og Reenlighed, Tarvelighed og Arbeidsomhed, og hvormeget derimod Svaghed, og Sygdom foranlediges af slet Føde, Uorden, Ski-denhed, Dovenskab, samt stærk Brændeviins- og Kaffedrik.

§ 100.

Flytter en Syg fra et Sygedistrict hen i et andet, førend han er helbredet, hvorom betimelig Anmeldelse til vedkommende Forstander skal skee, gaaer han ind under Pleielægen i det District, hvor han faaer Boepæl, hvilken Districtslæge da fra den første Læge bør gives Underretning om Sygdommen, og hvilke Lægemedler han har brugt; dog, dersom den Flyttende ønsker det, og den første Districtslæge dertil er villig, kan denne vedblive og fuldende Kuren.

§ 101.

Opvartning hos den Syge besørges af dennes Paarørende, eller dem, som ere omkring ham; I Mangel deraf, eller af nogen dertil beqvem, sættes en Sygevarter, som helst vælges blandt Almissemødre. (s. 43:)

§ 102.

Finder Districtslægen ved det første, eller ved noget af de følgende Besøg: At den Syge, efter de foreskrevne Regler, ikke kan eller bør blive i sin Boepæl, og der helbredes, men at han bør indtages i et Hospital, da anmelder han strax. at, og hvorfor saadant er fornødent: Til Districtsforstanderen, som ufortøvet derfor drager Omsorg; men da det kan hælde: At den Syge af Mangel paa Plads ikke strax kan blive afhentet, saa bør Districtslægen vedblive imidlertid at besøge ham, som ellers. Naar den Syge afhentes, medgives ham fra Districtslægen til Hospitalslægen en kort Sygdoms historie, med Underretning om de hidtil brugte Lægemedler.

§ 103.

Naar en Syg skal indtages paa Sygehospital, anmelder Fattigforstanderen det skriftlig for Hospitalets Inspector, som ved sin Paategning paa Anmeldelsessedlen tilkiendegiver, om den Syge kan indkomme samme dag eller naar.

§ 104.

Saasnart Plads er ledig, sender Hospitalets Inspector Bud efter den Syge. Kan han ikke gaae derhen, afhentes han paa sædvanlig Maade, naar Hospitalet er her i Staden, og befordres, naar han indtages i St. Hans Hospital.

Anmeldes flere paa eengang eller paa een Dag, da afhentes eller befordres de først, som i følge Anmeldelsessedlerne, og de vedkommende foreskrevne Regler ansees for at trænge høiest, og, under lige Trang, de, som anmeldes først.

Bringes til et Hospital, uden foregaaende Anmeldelse, Nogen, der har faaet saa betydelig Skade paa Legem eller Lemmer, at det er Fare, eller stor Trang til Hielp, bør den strax og fortrinligen indtages, uagtet ingen Anmeldessedel fra en Fattigforstander er afgiven eller medfølger.

§ 105.

Fra den tid af en Syg er indtaget i Hospital, og medens han der holdes under Kuur og Pleie, foreholdes med ham efter den Orden og de forholds(s. 44:)regler, som for ethvert Hospital ved særskilt Reglement ere eller vorde foreskrevne.

§ 106.

I ethvert Fattigvæsenets Sygehospital skal være indrettet en Arbeidsstue, hvori alle de paa Sygstuer liggende fattige Syge, hvis Sygdom tillader dem at arbeide, skulle møde hele Dagen eller visse Timer, og efter Lægens Forskrift arbeide; dem, som ei kunne møde i Arbeidsstuen, men dog kunne arbeide noget, skal Arbeidet gives i Sygestuen.

§ 107.

Ingen Syg maae i sin Boepæl have længere i Kuur for indvendig eller udvendig Sygdom, end i to Maaneder; er den Syge i saadan Tid ikke helbredet, bestemmer Sygekommisionen nærmere, om han bør indlægges i Hospital, eller ansees for ulægelig, eller om Kuren bør prøves længere.

Som alt for langvarige eller ulægelige Sygdomme ansees Epilepsie for Voxne, som har varet over et Aar, Lamhed af Slagflod, fulkommen Svindsot og Tæring, vedvarende Brystkrampe, eller Stakaande (Astma), gammel Mo-

dersyge, gammel Brystsye eller Hoste, gammel Beenskade, Gigt, som har varet over 1 Aar, og ei kan hæves i to Maaneder.

§ 108.

Ingen, som er indlagt til frie Kuur paa noget af Fattigvæsenets Hospitaler, maae derfra udgaae, forinden han er frisk, eller befunden ulægelig. For at undersøge og bedømme dette, saavel som om nogen fra Hospitalspleien udgaaende har Anke at føre over noget, som med ham er foregaaet, bestemmes visse Dage til Udgang, da en eller flere af Sygekommisionens Medlemmer der indfinde sig, for at paasee og lade for sig allene forklare det fornødne.

§ 109.

De iblandt de Syge, som efter vedkommende Læges Anmeldelse, og Sygekommisionens Undersøgning og Eragtning, findes ulægelige, skulle, om de ere fattige, antages til Forsørgelse af Fattigvæsenet, enten ved ugentlig (s. 45:) Understøttelse i Staden, eller ved, efter Omstændighederne, at indlægges, som Hospitalslemmer paa et af Hospitalerne.

Dette gielder og om dem, som ved Frederiks Hospital erklæres for ulægelige, naar de, i Mangel af anden Understøttelse, bør sørges for ved Fattigvæsenet.

§ 110.

Forsørges nogen, som er erklæret ulægelig, i Staden, skal den vedkommende districtslæge hver Maaned eengang Hiemme i den Syges Hus, naar denne ikke kan gaae ud, eller i Lægens, om den Syge kan komme til ham, undersøge den Syges tilstand.

Trænger den Syge til oftere Tilsyn, kan samme uden videre Sygeseddel gives, og Lægen være bemyndiget til at anordne for den syge de Lægemidler, han finder nødvendige.

§ 111.

Naar Tienestetyende eller andre, ved i lang Tid at have ligget paa nogen af Hospitalernes Sygestuer, eller under Fattigvæsenets Sygepleie i Staden, eller og paa Fredriks Hospital, ere komne ud af deres Tieneste, eller saaledes i Trang, at de ikke vide at ernære sig lovligen, skulle de, naar de udgaae fra Hospitalet, henvises, og antages af, Fattigvæsenet til Understøttelse, indtil de igien kunne komme i Vei til at ernære sig.

§ 112.

For saavidt Pladser paa Fattigvæsenets Sygehospitaler maatte være ledige fra de Fattige, som have Adgang til Fattigvæsenets Omhue, kunne ogsaa andre indtages paa saadanne Pladse, imod den Betaling, som for ethvert Hospital vorder fastsat. De nyde i saa Fald alle Ting lige med de ubetalende, og lægges blandt de andre, undtagen Haandværkssvende, som indtages efter en bestemt Akkord, og bør derfor, saameget mueligt, lægges i een eller flere Stuer samlede. (s. 46:)

§ 113.

Medicamenterne til de Syge, som Fattigvæsenet tager under Helbredelse i Staden eller i Sygehospitaler forskrives efter den befalede Pharmacopæa Pauperum. Andre Lægemidler, end de deri indførte, maae ingen Fattigvæse-

nets Læge foreskrive, uden Sygekommisionens Minde eller Vidende, i Orden, som nærmere bestemmes.

§ 114.

Med samtige Stadens Apothekere afhandler Directionen om: At Medicamenterne for Fattigvæsenet leveres uden Ophold gode og forsvarlige, imod en billig Rabat i Prisen, hvorefter det da kan staae enhver Syg frit for, at lade det foreskrevne afhente, paa hvilket Apothek, som findes beleiligst.

§ 115.

Recepterne, som udstædes for Syge i Staden, skulle stemples af vedkommende Districtsforstandere, før Medicamenterne derefter udleveres, naar Tiden det tillader, eller strax efter udleveringen.

Hvert halve Aar indgiver enhver Apotheker sin Regning belagt med de stemplede Recepter til Sygekommisionen, som, efter at have revideret samme, og bevidnet Rigtigheden, sender den tilbage, hvorefter dens Beløb udbetales af Fattigvæsenets Hovedkasse.

§ 116.

I Henseende til andre Fornødenheder, som til Sygepleien udfordres, saasom Sygekost, Viin, stærkt Øl, Melk og desl. søger Sygekommisionen, i Overeensstemmelse med hvad, som angaaende Medicamenter er meldet, at træffe saadanne Foranstaltninger, som findes tienlige.

§ 117.

De Syge, som indtages i Sygehospitalerne, eller som pleies i Districterne, skulle holde sig de Forholdsregler efterrettelige, som dem af Lægerne, eller af andre, dem i den Tid foresatte, foreskrives. (s. 47:)

Viser nogen sig herimod gienstridig, udsætter han sig for at tabe den Omhue, som vises ham, ja vel og, saafremt han ved Fattigvæsenet er indskreven, for at straffes, naar han er helbredet, saaledes som Forseelser mod Foresatte m. v. efter følgende 157 § ansees.

§ 118.

Saalænge nogen, som nyder Almisse af Fattigvæsenet, gives fuld Sygepleie i Hospital eller i Staden, indeholdes derimod den Almisse eller Pension, han i sunde Dage erholder.

I Henseende til militære Pensionister forholdes, i saa Fald, efter de med disse Etater trufne Foreninger.

§ 119.

Paa det at de nødvendige Underretninger om Af= og Tilgang med videre om Sygevæsenet kan have, og til Forvisning om: At ingen Syg forsømmes, og, at den passende og mindst bekostelige Kuurmethode bruges; forfattes af vedkommende Læger efter foreskrevne Formularer, saadanne Lister og Extracter, som for Sygekommisionen kunne være fornødne.

§ 120.

Forekommer nogen Fattigvæsenets, Hospitals= eller Districtslæge en Sygdom, om hvis Natur han tvivler, eller, som han finder saa haardnakket eller indviklet, at det bør være ham vigtigt at høre andres Mening; da henvender han sig i den Henseende til en af de lægekyndige i Sygekommisionen.

VIII. *Om Fattiges Begravelse.*

§ 121.

Naar nogen ved Fattigvæsenet indskreven Fattig dør, og ingen anden sørger for dens Begravelse, drager Fattigvæsenet Omsorg for samme, og Districtets Forstander, for hvem Dødsfaldet anmeldes, føier den i saadan Henseende fornødne Anstalt. (s. 48:)

Har den Afdøde, førend han ved Fattigvæsenet blev indskrevet, indsat i Ligkasse, og Fattigvæsenet fortsætter hans Tilskude, da oppebærer det Ligkassepengene, imod at besørge saadan Jordefærd, som derfra hidtil er foranstaltet for de Fattige, hvis Ligkassepenge det har oppebaaret.

§ 122,

Har den Afdøde ikke indsat i Ligkasse, begravnes han for Fattigvæsenets Regning, saavidt Begravelsen ikke ved hans Efterladenskab kan bekostes.

§ 123.

Ingen Bogholder eller Kasserer ved nogen Ligkasse eller Begravelseskasse i Staden maae udbetale Begravelsespenge for nogen Afdød, med mindre Attesten om Dødsfaldet er paategnet af Fattigvæsenets Bogholder: "At den Afdøde ingen Understøtning har nydt af Fattigvæsenet, eller at det ikke befatter sig med Begravelsen." Skeer Udbetaling uden saadant Bevis, og Fattigvæsenet derved taber, skal den Udbetalende erstatte Tabet.

§ 124.

Med de militære Pensionisters Begravelse forholdes, saavidt de ere Pensionister, og de ellers ingen Understøtning af Fattigvæsenet have havt, paa samme Maade, som hidtil, efter Militæretaternes Indretninger, har havt Sted.

IX. *Om Forseelser og Straffe*

§ 125.

Ingen, i hvo det er, Gammel eller Ung, Indfødt eller Fremmed, maae betle, men enhver, som ikke kan forsørge sig eller sine, skal anmelde sin Trang for Fattigvæsenet i den Orden, som § 37 foreskriver, og derfra forsørges med Arbeide eller Almisse. (s. 49:)

§ 126.

For Betlere skulle ansees alle de, som paa Gader eller andre offentlige Pladser, eller for Døre eller i Huse, ved Ord eller gebærder, bede om Almisse, eller modtage samme; saa og alle de, som paa forbemeldte Stæder synge eller spille, eller paa anden Maade lade sig see eller høre, for at tilvende sig saadan Gave, eller, som sammesteds fremvise Kræft, Brok eller anden virkelig eller forstilt Legems=Bræk.

§ 127.

Hvo, som betler, bør, fordi han unddrager sig fra frievilligt Arbeide, og søger Almisse paa ulovlig Maade, hendømmes til det Tvangs=Arbeidshus, Fattigvæsenet indretter.

Første gang fra 1 til 3 Maaneder. Anden gang fra 3 til 6 Maaneder. tredie gang fra 6 Maaneder til 1 Aar. Betler han oftere, da i dobbelt saa lang Tid, som han sidst har været dømt.

§ 128.

Til at bestemme den længere eller kortere Tid imellem 1 og 3, 3 og 6 Maaneder o. s. v. kommer især i Betragtning den Skyldiges Alder, Opdragelse, Anledningen til Betleriet, hans Sundhed og Førlighed, om han har betlet længe, har forevist forstilt Skade, har brugt uanstændig Tale eller Adfærd mod den, af hvem han har betlet, om han har nødtørftig Underholdning eller ei, o. s. v.

§ 129.

Dersom den, som gribes i Betlerie, staaer i virkelig militær Tieneste ved Søe= eller Landetaten, og han i andre Tilfælde dømmes ved de militære Retter, ansees han med den Straf, som ved de militære Love for saadan Forseelse er, eller vorder faastsat. De i Tieneste staaende militæres Koner og Børn, samt militære Pensionister og andre Afskedigede, med Kone og Børn, dømmes og straffes for Betlerie, som civile Fattige. (s. 50:)

§ 130.

Fattigvæsenets Tvangs=Arbeidshus skal være afsondret fra alle andre Tugt= eller Tvangshuse, og staae under Fattigvæsenets Direction allene, samt gives saadan Indretning, som passer til dets Øiemed, og som sætter det i Forbindelse med andre Fattigvæsenets Indretninger.

Hvorledes Arbeiderne, medens de sig der opholde, fordeles og behandles m. v., dette bliver i et særskilt Reglement af Directionen i sin Tid at bestemme efter følgende Grundsætninger:

- 1) I Tvangs Arbeidshuset indrettes Arbeidsstuer, og eensomme Fængsler.
- 2) Enhver Arbeidsstue skal være indrettet rummelig og lys, for Mandfolk for sig, og Fruentimmer for sig, saaledes, at ikke for mange ere samlede.
- 3) Ethvert eensomt Fængsel skal være af den Størrelse, som med Straffens Hensigt er overeensstemmende, indrettet over Jorden, tørt og reenligt.
- 4) Ingen, som for Betlerie allene dømmes til Tvangs Arbeidshuset første Gang, sættes i eensomt Fængsel; men de, som dømmes for gientagen Betlerie, eller som, under Betleriet eller Opbringelse, have ved Ord eller Gierning fornærmet Opbringerne, dømmes tillige til eensomt Fængsel $\frac{1}{4}$ Deel af den tid, som for deres Ophold i Tvangshuset bestemmes; dog at Politiekommissionen er bemyndiget til, naar den Indsluttede viser kiendelig Tegn til Fortrydelse og til Forsæt om Forbedring, da at afkorte den deel af Tiden, som i et eensomt Fængsel skulde henbringes.
- 5) Med eensomt Fængsel i en vis Tid, efter Politiekommissionens Kiendelse, straffes og Forseelser, som i Tvangshuset selv begaaes, og den Fængsels Tid, som saaledes bestemmes, bliver da et Tillæg

- 6) I Arbejdsstuerne taales ingen Lediggang, heller ingen Støi eller Latter, eller nogen Samtale, anden end den, som ved Arbejdet nødvendigen udfordres. I de eensomme Fængsler maae ingen, uden Directionens Tilladelse, see eller tale med den Indsluttede, den undtagen, som tilbringer Maden eller renser Fængslet, og da kun naar er høist fornødent. (s. 51:)
- 7) Sund og tarvelig Spise og reent godt Vand gives til alle, som i Tvangshuset ere indsatte, men dem tilstædes ikke Brændevin, Kaffe eller deslige hidsende eller undværlige Ting, undtagen i Tilfælde, at Lægen maatte anordne det, som Medicin.
- 8) Ved Fordelingen til Arbejde iagttages: at enhver ansættes til det af de i Tvangshuset muelige Slags, som, uden at svække Sundhed og Kræfter, kan indbringe meest, og, at enhver arbejder saa meget, han kan.

Betalingen for det, som forarbejdes af enhver, anslaaes ham tilgode efter almindelig gangbar Arbejdspris, hvorimod han, saa vidt er arbejdsfør, bør godtgøre Tvangshuset det, han der koster at underholde. Fortiener han mere, oplægges det for ham, indtil han gaaer ud; men kan han ikke fortjene saameget, formedelst Mangel af Kræfter eller Beqvemhed, tilskydes det øvrige som Almisse.

- 9) Syge, som trænge til vedvarende Kuur, henbringes til et af Sygehospitalerne, hvorfra de igien, naar de ere helbredede, bringes tilbage til Tvangshuset, for der at forblive, indtil den for dem bestemte Tid, uden Afkortning af den, som henbringes paa Hospitalet, er udløben
- 10) For Børn under 15 Aar indrettes behørig Underviisnings=Anstalter i Tvangshuset, og Directionen bestemmer nærmere de Straffe, som der for dem maatte ansees passende.
- 11) Naar nogen udlades, henvises han til Fattigforstanderen i det District, hvor han agter at opholde sig; hvilken Forstander drager Om-sorg for, at han sættes i nyttig Virksomhed til at erhverve, saavidt han har Kræfter og Duelighed, eller og, at ham under Fattigvæsenet gives videre Undervisning i at arbejde, eller og at han nyder Almisse.
- 12) I alt det foranførte, og i øvrigt, sees ved denne Indretning, med hvilken Politiekommissionen har særdeles Opsyn, hen til: at den bliver en sand Forbedrings=Indretning, hvor de, som indsættes, kunne i den Tid, de der henbringe, anføres til Orden, Sædelighed, og Arbejdsomhed, og hvorfra de kunne gaae ud med Forsæt og Lyst til, derefter hellere at ernære sig lovligen og sikkert, end at tage Tilflugt til det vanærende og usikre Betlerie, eller anden forbuden Haandtering (s. 52:)

§ 131.

Saalænge indtil denne Indretning kan komme i Stand, hensættes de, for hvilke den er bestemt, i Kiøbenhavns Forbedringshuus, med hvis Directør Fattigvæsenets Direction forener sig om de Foranstaltninger, som sammesteds, saameget mueligt, kunne træffes i Overensstemmelse med foranførte Grundsætninger.

§ 132.

Enhver Gaard= eller Huseier, eller Leier, bør, naar hos ham er til Huse nogen Betler, eller ham ubekjendt Person, eller anden, hvis Næringsvei han ikke veed, derom ufortøvet giøre Anmeldelse for Districtets Forstander. Forlømmen han det, bøder han fra 4 til 20 Rdlr.

Herbergerere og Kroeholdere, som ikke give Districtsforstanderen den ovenmeldte Efterretning, bøde derimod fra 10 til 20 Rdlr.

§ 133.

Husværter og andre Beboere, som, tvertimod den følgende 147 § enten nægte at udlevere den Betler, der, for at undgaae Paagribelse, har søgt Tilflugt i et Hus, eller og ikke ville lukke op for Politiebetientene eller Fattigfogderne, naar de i dette tilfælde eftersøge ham, bør bøde for hver Gang de sig saaledes forseer, 10 Rdlr.

§ 134.

Al Opløb, Overlast, og Fornærmelse i Ord eller Gierning, samt anden modtvillig Hinder imod dem, som opbringe Betlere, forbydes strængeligen.

Hvo som deri gjør sig skyldig, eller ikke gaaer sin Vei, naar Opbringerne advare dem derom, dømmes efter Omstændighederne, enten paa Vand og Brød, fra 4 til 8 Dage, eller og i Stadens Forbedringshus, eller, naar det er en indskreven Fattig, i Fattigvæsenets Tvangshus, fra 1 til 6 Maaneder. (s. 53:)

§ 135.

Hvo, som er de for Betlerie eller andre Forseelser imod Fattigvæsenets Anordning, af Politieretten for Fattigvæsenet, eller af dets Bestyrere, hæftede Personer behjælpelig i at komme ud af Arresten, bøder derfor fra 4 til 10 Rdlr.

§ 136.

Forældre eller Pleieforældre, som enten have befalet deres Børn at betle, eller dertil have givet dem Medhold, eller ikke have hindret dem derfra, naar de vidste, at de betlede, straffes, som om de selv havde betlet, efter den foregaaende 127 §. Børnene straffes i de 2de første Tilfælde ikke, men det staaer Directionen frit for, at tage dem fra Forældrene, og sørge for dem.

§ 137.

Det forbydes alle og enhver, offentlig i Aviserne, eller paa anden Maade, uden Fattigvæsenets Directions Minde, at collectere enten for sig selv eller andre, de være indenbyes eller udenbyes Fattige i Almindelighed eller enkelte i Særdeleshed. Til den Ende bør Ingen, som forestaaer Ugeblade eller Aviser, i dem, uden Tilladelse fra Directionen, indrykke noget Avertissement, hvori nogen anraaber om Godgiørenhed og Understøttelse for sig selv eller andre. Saa maae ei heller nogen, hvad enten han er Embedsmand eller ikke, udstæde Attest om Fattigdom, ved Hielp af hvilken den, til hvem Attesten er givet, kunde indsamle Almisse, enten for sig selv eller andre. Den, som forseer sig i nogen af disse Henseender, dømmes i Mulct fra 2 til 20 Rdlr. Det, som maatte være indsamlet, eller subscriberet, er forfaldet til Fattigvæsenets Kasse.

§ 138.

Befindes nogen Udlænding, at have collecteret for sig eller andre, under hvad Navn det end maatte være, bør han, uagtet hans Pas og Dokumenter ere

rigtige, have forbrudt til Fattigvæsenet hans medhavende Gods, og de Penge, han har indsamlet, samt efter Politimesterens Foranstaltning, paa egen Bekostning, føres ud af Landet; men befindes hans Pas og Dokumenter falske, bør han ikke alene have forbrudt til Fattigvæsenet sit medhavende Gods (s. 54:) og de Penge, han har samlet, men ogsaa Arbeide i Raspehuset i 2 Maaneder, og dernæst, saaledes som meldt, føres ud af Landet.

§ 139.

Befindes Forældre, som, for sig, eller noget Barn, have eller have havt Understøttelse fra Fattigvæsenet, forsømmelige i at holde deres Børn til Skolegangen, eller de opdrage dem slet, eller de lade dem blive Hiemme hos sig i Ørkesløshed, i stedet for at sætte dem ud til Haandværker eller andet nyttigt Arbeide, naar de dertil have Alder og Førlighed, og Advarsel derom ei har frugtet, bør Børnene tages fra dem, og de desuden ansees med saadan Straf, som Directionen efter den følgende 157 § bestemmer.

§ 140.

Befindes confirmerede Børn, som af Fattigvæsenet have faaet Understøttelse, vanartige, eller de ikke ville antage Tieneste, eller beskæftige sig med noget gavnligt Arbeide, eller og de løbe af deres Tieneste eller Lære, er Directionen berettiget til at straffe dem tvende Gange paa den i 157 § bestemte Maade; men skulde denne Revselse ikke virke deres Forbedring, og de oftere forsee sig, tiltales de paa lovlig Maade ved Stadens almindelige Politieret.

§ 141.

Dersom nogen, uden foregaaende Tilladelse fra Directionen, understaaer sig at tage de af Fattigvæsenet udsatte Børn fra de Pleieforældre, til hvis Omsorg de ere betroede, straffes den Skyldige, dersom den er indskreven Fattig, efter foregaaende 127 §, hvis ikke, da med at hensættes i Stadens Forbedringshus i saadan Tid, som bemeldte § bestemmer.

§ 142.

Enhver Gaard= eller Huseier (og naar denne ei selv boer i Huset, da den Leier, som boer nederst mod Fortoget) bør, under Straf af Bøder fra 1 til 10 Rdlr., efter Sagens Beskaffenhed, være pligtig til, naar det maatte hænde, at et Menneske, som er overfaldet af Sygdom, findes paa hans Fortog, eller uden for hans Hus, indtil Midten af Gaden, strax at indtage ham, og (s. 55) enten melde Tildragelsen for den Fattigforstander, som Huset hører under, paa det at den Syge uopholdeligen kan besørgeres afhentet, eller og selv besørge den Syge henbragt til nærmeste Barbeerstue, eller til det almindelige Hospital. I sidste Tilfælde bør han tillige, under samme Straf, melde Forstanderen den af ham giorte Foranstaltning. Vil han ikke, af Menneskekierlighed, selv udrede de Omkostninger, som han har havt paa denne Transport, godtgøres de ham af Fattigvæsenet, for saavidt de vare nødvendige og billige.

Skulde saadanne Personer findes paa Gaden om Natten, bør Vægterne strax henbringe dem til nærmeste Barbeerstue, hvor der skal drages Omsorg for dem, indtil de, efter Anmeldelse af Amtschirurgen til Districtsforstanderen, kunne besørgeres afhentede. Vægrer Amtschirurgus sig ved at imodtage den Syge, eller at komme nogen i saadant Tilfælde til Hielp, naar han kaldes dertil, bør han derfor bøde fra 10 til 20 Rdlr. Samme Straf bør Hyrekuske eller Vognmænd være undergivne, hvis de nægte at befordre den Syge til

vedkommende Sted: derimod godtgøres dem Betaling af Fattigvæsenet efter Taxten, hvis de samme forlange.

§ 143.

Drister nogen sig til, naar en Directør, Fattigforstander, eller en ved Fattigvæsenet ansat Betient indfinder sig i et Hus, for at efterforske Betlere eller undersøge de Personers Forfatning, Opførsel eller Flid, der enten have, eller attraae Understøtning fra Fattigvæsenet, at gøre dem nogen Hinder eller Overlast, enten med Ord, saasom Trudsel, Skienden eller Skielden, eller med Gierning, saasom: Modstand, Døres Tillukkelse, eller nogen anden Fortred, bør han straffes med Bøder fra 10 til 20 Rdlr., eller og efter Omstændighederne med corporlig Straf i Fattigvæsenets Tvangshus, saafremt han er indskrevet Fattig, men ellers i Stadens Forbedringshus; og paa det ingen skal undskylde sig med Uvidenhed, skulle bemeldte Personer, naar Nødvendigheden kræver det, fremvise et Kort, hvorpaa Fattigvæsenets Segl i Lak er aftrykket.

§ 144.

Vægrer nogen Skipper eller Færgemand sig ved, for billig Betaling at bortføre nogen udenbyes Fattig fra Kiøbenhavn, naar Directionen derom lader (s. 56) ham anmode, bør han erlægge det dobbelte af hvad den Fattiges Transport til Skibets Losseplads vilde koste.

Skulde nogen Skipper eller Færgemand vidende til Kiøbenhavn have indført nogen fremmed Betler, bør han bøde fra 20 til 100 Rdlr.

Saa bør og den Skipper eller Færgemand, som bringer nogen til Staden, der ei har rigtig Pas eller Afsked, bøde fra 10 til 50 Rdlr.

§ 145.

Den, som befindes at have kiøbt, imodtaget til Pant, eller paa anden Maade tilforhandlet sig af de Fattige, Seng, Sengeklæder, noget Klædningsstykke, Arbeidsredskaber, Anvisningssedler eller andet, som er givet eller laant dem af Fattigvæsenet, bør, foruden at levere det tilbage, bøde fra 1 til 10 Rdlr. De Klædningsstykker, og andre Sager som gives eller laanes til Fattige, skulle desaarsag mærkes paa saadan Maade, som Fattigvæsenets Direction vedtager og nærmere offentlig bekiendtgøre.

X.

Om Politie= og Rettergangsmaade i Fattigvæsenets Sager.

§ 146.

Det bør, som hidindtil, være det almindelige Polities Pligt, ved dets Betiente, og om Aftenen ved Vægterne, at opbringe de Betlere, som forekomme dem paa Gader, og offentlige Stæder. Men af Directionen for Fattigvæsenet antages tillige saa mange Fattigfogder, som fornøden gjøre, til dagligen at gaae omkring, for at holde Staden, hvorunder, som forhen er meldet, ogsaa forstaaes dens Forstæder, ryddelig for Betlere. End videre bør det og, som hidtil, være Skildvagternes Pligt, at holde Betlere fra Voldene, hvor dog ogsaa Fattigfogderne skulle have Ret til, at søge og paagribe dem, naar de der findes.

§ 147.

Søger en Betler, for at undgaae Paagribelse, Tilflugt i Gaarde eller Huse, forlange Politiebetientene, eller Fattigfogderne, paa en beskeden og høflig (s. 57:) af Verten eller andre Husets Beboere, hos hvem de formode ham, at han maae vorde dem udleveret.

Nægtes det, forføie de sig bort, uden at bruge Magt, men indgive til Politimesteren deres Rapport om det foregangne.

Under Sagens Forfølgning ved Politieretten ansees Rapporten, naar den beediges, for fuld Bevis imod Vedkommende, for saavidt de, som have afgivet den, ere enige i, at Forseelse er begaaet.

§ 148.

Anholder nogen selv en Betler i eller uden for sit Hus, og da forlanger ham afhentet af Politiebetiente eller af Fattigfogder, skulle de strax dertil være følgagtige. Om den saaledes anholdte har betlet, bedømmes i Overensstemmelse med § 126.

§ 149.

De Fattigfogder, som Directionen antager, skulle bære et Tegn, der kan vise, at de ere berettigede til at opbringe Betlere, hvilket Tegn de hver Gang, naar de paagribe en Betler, eller forlange ham udleveret, bør forevise Betlerne, og enhver, som maatte tvivle om deres Ret til at opbringe, eller vilde hindre dem i at efterkomme deres Pligt.

§ 150.

Betlere, saavelsom de, der i Ord eller Gierning fornærme Politiebetientene, eller Fattigfogderne, naar de opbringe Betlere, bør henbringes til det Sted, hvor Politieretten for Fattigvæsenet holdes, og der heftes. Dog, dersom Opbringerne finde det nødvendigt, maae de og kunne afleveres til Politiearresten, eller i nærmeste Sæ= eller Landetatens Vagt, hvor Opbringerne opgive deres Navne, og hvor da de Opbragte holdes hæftede, indtil Omstændighederne tillade, at de kunde føres derhen, hvor Politieretten for Fattigvæsenet holdes.

§ 151.

Dersom nogen, i hvo det er, sætter sig imod Politiebetientene, eller Fattigfogderne, naar de opbringe Betlere, og da søger at tilføie dem Overlast, (s. 58:) have disse Ret til at forsvare sig, og faaer nogen derved Skade, staae Opbringerne ikke derfor til Ansvar.

Til at værge dem mod saadan Overlast, bør og Vagterne komme dem til Hielp.

§ 152.

For Fattigvæsenet skal være en egen Politieret, som træder i den hidtil værende Examinationskommissions Sted, og bestaaer af den Assessor i Hof= og Stadsretten, som er Medlem af Fattigvæsenets Direction, samt 2de andre Mænd, som dertil, én igiennem hvert af de 2de militære Collegier udnævnes, og som ikke maae være Medlemmer af Directionen for Fattigvæsenet eller Fattigforstandere, eller Betiente under Fattigvæsenet.

Assessoren bør, som Justitiaris i Retten, beramme Rets Holdelse, saa ofte det er nødvendigt, og imidlertid i fornødent Fald beslutte og ophæve Arrest for dem, som tiltales. Han bør og bestandig være nærværende i Retten, naar den holdes, for at styre Forhørene, og først at give sit Votum til Dommen,

som affattes efter fleste Stemmer, og efter hans, saafremt alle 3 ere forskellige.

I Forfalds Tilfælde maae en anden assessor af Hof= og Stadsretten møde for ham.

§ 153.

Politieretten for Fattigvæsenet undersøger og paadømmer:

- a) Alle de Sager, som angaae Betlerie;
- b) Alle dem, som Ifølge foranstaaende 134, 141 og 143 § forfølges imod indskrevne Fattige, eller som fra Directionen for Fattigvæsenet, i Overeensstemmelse med den efterfølgende § 157, dertil henvises.

End videre bør den,

- c) I Tilfælde af, at Directionen maatte finde Anledning til at lade undersøge, eller og tillige paadømme en og anden ved Fattigvæsenet ansat Betients Forhold i sit Embede, undersøge, og, saafremt Directionen forlanger det, tillige paadømme disse Sager, for saavidt de angaae (s. 59:) Underbetiente, men alene optage Forhør, naar det er Overbetiente, som formeenligt have tilsidesat Embeds Pligter.

Endeligen bør den og

- d) optage de præliminære Forhører over opbragte Militære, som staae i Tieneste ved Søe= eller Landetaten, naar nogen saadan gribes i Betlerie, samt over de Personer, som, i Tilfælde af Betlers Opbringelse, maatte saaledes, som § 134 anmelder, have fornærmet Opbringerne, men med Udskrifter af disse Forhører afgives de i Tieneste staaende Militære til vedkommende Etat, for at dømmes ved sammes militære Ret, og de af Civiletaten, som have fornærmet Opbringerne, til Stadens Politimester, for at dømmes ved den almindelige Politieret.

Har den, som for Betlerie er opbragt, selv fornærmet Opbringerne, og han dømmes ved Fattigvæsenets Politieret for at have betlet, dømmes han samstedts tillige, for Fornærmelsen imod Opbringerne, til Tvangshuset fra 1 til 6 Maaneder. Friefindes han derimod for Betlerie, henhører Sagen om Fornærmelsen ikke under Paakiendelse ved denne Ret, med mindre den Sigtede er indskreven Fattig.

§ 154.

Alle Forseelser imod Fattigvæsenet, der ikke i den foregaaende 153 § ere nævnte, som henhørende under Paatale ved Politieretten for Fattigvæsenet, og ikke efter § 157 afgiøres af Directionen, undersøges og paadømmes ved den almindelige Politieret.

Alle Pengebøder, som i det foregaaende er benævnte, erlægges til Fattigvæsenets almindelige Kasse, og inddrives af Underfogden.

§ 155.

Benægter den, som tiltales, enten for Betlerie, eller for at have fornærmet Opbringerne, hvad enten disse ere Politiebetiente, Fattigfogder eller Vagt, at have gjort sig Skyldig i den paaklagede Forseelse, og intet andet Bevis kan tilveiebringes, maae tvende Opbringeres Rapport eller Vidnesbyrd, naar samme er Overeensstemmende, og af dem beediget, gielde som fuldt Bevis. (s. 60:)

Det skal ikke svække et Vidnes Troeværdighed, at det selv opbragte Betleren, eller at det var Vidnet, han betlede af. Processens Maade ved Fattigvæsenets Politieret bør i øvrigt være den samme, som er eller maatte vorde befalet ved den almindelige Stadens Politieret; saa bør og Assessoren af Hof= og Stadsretten holde sig den 25 og 26 § i Forordningen af 3die Junii 1796, om Rettens vedbørlige og hurtige Pleie, efterrettelige.

§ 156.

Dersom nogen, som er dømt ved Politieretten for Fattigvæsenet declarerer Appel, skal Udskrift af Forhør og Dom uopholdeligen tilstilles Hof= og Stadsretten, som strax, og uden nogen videre Procedure, paa det nøieste skal igiennemgaae Acten.

Befindes da Sagen fuldkommen oplyst, og den afsagte Dom lovlig, tegnes under Justitiarii Haand paa Acten: "Den afsagte Dom stadfæstes"; men dersom den forandres, anføres Grundene derfor korteligen i Dommen, som enten paategnes Acten fra Politieretten for Fattigvæsenet, eller vedhæftes samme.

Naar derimod under Sagen skulde mangle nogen videre Oplysning, bør Hof= og Stadsretten enten hjemvise den til lovligere Behandling, eller og selv tilveiebringe samme. I sidste Tilfælde kan den og nærmere afhøre den Tiltalte og andre som kunde give nogen Forklaring.

Disse Sager bør være afgjorte ved Hof= og Stadsretten inden 3 Dage, naar ikke særdeles og overordentlige Omstændigheder gjøre det umueligt, hvilke dog da skulde anføres paa Acten. Det skal i øvrigt have sit Forblivende ved den i Hof= og Stadsretten afsagte Dom, fra hvilket det ikke maae være nogen tilladt at appellere.

§ 157.

For Forseelser, som ikke i det foregaaende ere nævnte, men som dog stride mod den Orden og Sædelighed, som de Fattige, der nyde offentlige Understøttelse, bør iagttage, saasom: Uhørsomhed og Trodsighed imod Foresatte, Drukkenskab, Uforligelighed, Modvillighed til Arbeide, slet Opførsel af Forældre mod Børn, og af Børn mod Forældre, raae Materialiers skiødesløse (s. 61:) Behandling under Forarbeidningen, betroede Vares eller Arbeidsredskabers Forvandskning, og anden offentlig eller huslig Uorden eller Udyd bemyndiges Directionen til, i Stedet for Afdrag i Understøtning, hvilket lettelig torde lede til Betlerie, at lade, ved Districtsdirectørerne og Forstanderne, ikke alene give alvorlige Formaninger, men ogsaa at bestemme og iværksætte Straffe, som bestaae i offentlige Irettesættelser, afbigter eller Hensættelse i Tvangs=Arbeidshuset indtil i 4 Uger.

Saadan Straf kan Directionen 2de Gange for Forseelse af bemeldte Slags lade anvende; men gjør den saaledes afstraffede sig 3die Gang eller oftere deri skyldig, dømmes han af Politieretten for Fattigvæsenet til Straf, som for igientagen Betlerie, hvoraf følger, at under den ved Politierettens Dom fastsatte Straf altid i disse Tilfælde er indbefattet eensomt Fængsel for en vis Tid. Det samme gjelder ogsaa, naar Directionen anden Gang og for igientagen Forseelse hensætter nogen i Tvangshuset.

Tre af Directionens Medlemmer eller 2 Directører, og en Forstander, eller een Directør og 2 Forstandere, kunne altid lovligen bestemme, og lade exequere de Straffe, til hvilke Directionen saaledes, som meldt, er bemyndiget.

Straffene ere kun anvendelige paa dem, som ved Fattigvæsenet faae Understøttelse, og have fyldt deres 15de Aar. For Børn under 15ten Aar anvendes de Revselse, som i Skolerne indføres, undtagen i Tilfælde af ofte igien-

tagen og særdeles Halsstarrighed, for hvilken ogsaa Børn under 15ten Aar bør hensættes i Tvangs=Arbeidshuset.

Paa det, at ingen Fattig skal undskylde sig med Uvidenhed, meddeles Enhver, som ved Fattigvæsenet har Understøttelse, en trykt Efterretning om de Forseelser, der kunde paadrage ham Straf, samt om Straffene, som paadrages.

§ 158.

Udenbyes Betlere, indenlandske eller Udlændinge, underrettes, naar de efter 127 § for Betlerie første Gang ere straffede, om den større Straf, de, ved oftere at betle, paadrage sig, og sendes derefter, saasnart mueligt, ud af Staden; de Indenlandske til det indenlandske Sted, hvor de senest have opholdt (s. 62:) sig i 3 Aar, eller hvis de ikke nogensteds have opholdt sig i saa lang Tid, til deres Fødested: De Fremmede til det Sted uden for Kongens Riger og Lande, som Politiekommisionen finder beqvemmet: Alt, med mindre de kunne godtgjøre, at de paa anden Maade, end ved at betle, kunne fortjene deres Ophold, i hvilket Fald de tillades her at forblive.

§ 159.

Da det kunde indtræffe, at nogen, som var kommet hertil i lovligt Ærende, og med Udsigt til at erhverve sit Ophold, her kom i trykkende Omstændigheder, saa bør enhver saadan udenbyes Fattig lige med de indenbyes Fattige, i saa Fald antages under Fattigvæsenets Forsorg. Befindes han da at kunne fortjene sit fulde Udkomme, gives ham Adgang til saadan Fortieneste, men er han ikke dertil i Stand, forsendes han saaledes som i næst foregaaende § er meldt ud af Staden.

§ 160.

Har en Udlænding betlet her i Staden, og han paa Grund heraf skulde straffes og føres ud af Landet, men under Forhøret, som i den Henseende optages, vorder oplyst een eller anden Omstændighed, som kunde tale for ham til Formildelse, bør Politieretten derom indberette til Det kongelige danske Cancellie, som forestiller Sagen for Hans Majestæt.

§ 161.

Udenbyes Fattige afsendes til Vands, naar Leilighed dertil gives, og denne Forsendelses Maade er den minst bekostelige; i andet Fald overantvordes de til den Sognefoged, som er Staden nærmest paa den Vei, der fører til den Fattiges Hiemmested, for ved ham at besørge Landveis til næste Sognefoged og saaledes videre.

Omkostningerne, som medgaae ved Bortsendelsen til Vands eller til Nærmeste Sognefoged, udredes forskudsvis af Fattigvæsenets Kasse, men de erstattes samme af Stadens Politikasse; hvilket ogsaa gjelder om de Omkostninger, som medgaae til Underholdning for fremmede Betlere, og for dem, der sigtes for at have fornærmet Opbringerne, saalænge de tillaes, og i den Anledning ere hæftede. (s. 63:)

§ 162.

Dersom en udenbyes, men indenlandsk Betler vidende fordølger Sandheden om det Sted, hvor han sidst opholdt sig i 3 Aar, eller om sit Fødested, og han ved saadan urigtig Forklaring giver Anledning til, at han henføres til et Sted, hvor han ei hører Hiemme, da skal Politimesteren derpaa Stedet dømme ham til nærmeste Tugthus, eller Forbedringshus, hvor saadant fin-

des, fra 1 til 3 Aar, efter Omstændighederne. Saadan Dom kan Betleren appellere til den Ret, hvorhen, efter de paa ethvert Sted i Kongens Riger og Lande giældende Anordninger, de Domme kunne appelleres, der dømme til Tugt= eller Forbedringshus for saadan Tid, som Dommeren har bestemt.

Om den Straf, der saaledes kan følge paa usandfærdig Forklaring, advares Betleren i Forveien, naar han ved Fattigvæsenets Politieret forhøres.

XI.

Om Fattigvæsenets Indtægter og Indtægts=Kilder

§ 163.

De Indtægter og Indtægts=Kilder, som Fattigvæsenet til dets Betydelige Udgifter har at anvende og benytte, ere enten:

- 1) Egne Eiendomme, eller
- 2) Offentlige Afgifter, eller
- 3) Frievillige Gaver, eller
- 4) Idømte Bøder.

Hvortil endnu kunne henregnes Fattiges Efterladenskaber, for saavidt samme tilfalde Fattigvæsenet.

§ 164.

Som egne Eiendomme for Fattigvæsenet under dets Directions umiddelbare og særskilte Bestyrelse ansees alle de Kapitaler, Renter, Grunde, Grundafgifter, Bygninger, Inventarier, Beholdninger, o. d., hvilke Magistraten, som Directører for Fattigvæsenet, og Sognekommisionerne, efter de om samme hidtil værende Anordninger, have havt under Forvaltning og (s. 64:) Ansvar. Samtlige disse Fattigvæsenets Eiendomme modtager Directionen fra de hidtil værende Bestyrere, efter derover forfattet Fortegnelse, føier dertil de Legater og andre Fonds, som til Fattigvæsenet under dens Bestyrelse allerede ere eller herefter maatte vorde skiænkede, og forvalter samme med de Rettigheder, det Ansvar og de Forpligtelser, som Bestyrerne af deslige Offentlige Midler paaligge. Dette gjelder følgelig ogsaa om de Eiendomme, eller aarlige Tilskudde, som fra begge Militæretater, efter de derom truffene Afhandlinger, nu overgaae til disse Etaters med det civile forenede Fattigvæsen.

§ 165.

Iblandt de Pligter, som paaligge Directionen, i Henseende til nuværende eller tilkommende Stiftelser, Legater, o. d., er ogsaa den, ”at Directionen omhyggeligen vaager for, at de alle, og hver for sig, vedligeholdes, og anvendes efter Stifternes og Givernes Villie, og i Overensstemmelse med de Grundregler, som for Fattigvæsenet ere eller vorde foreskrevne.”

Hvad, som er givet, eller gives til Fattige, uden af Giveren bestemt Anvendelse, benyttes for Fattigvæsenet i Almindelighed, saaledes som Directionen bestemmer.

Hvad, som gives, eller er givet, til bestemt Anvendelse for nogen vis Indretning, eller for visse Personer under Fattigvæsenet, anvendes til det, som fastsat er.

Enhver Stiftelse eller Indretning under Fattigvæsenet, som har eller faaer egne Kapitaler eller andre Eiendele, beholder dem for sig.

Er noget givet eller gives til Arbeidshuse, Skoler o. d. for visse Sogne, skal saadant fortrinligen komme disse Sognes Fattige til gode, endskiøndt Arbeidshusene, Skolerne, o. desl. Til desto mere Beqvemmelighed, omdeles til Districter.

§ 166.

Som offentlige Afgivter til Fattigvæsenet vedblive:

- a) Det bemeldte Fattigvæsen ved hidtil værende Anordninger forsikrede Paalæg efter Grundtaxten.
- b) De paabudne Afdrag (s. 65:)
  - a) af civile Betientes Lønninger og Pensioner.
  - b) af Havnepenge ved Stadens Toldbod.
  - c) af Kortstemplingspengene.
  - d) af Kiøbesummers Beløb
  - e) af Klasselotteriets og
  - f) af fremmede Kunstneres Fortieneste. Hvortil endnu komme de St. Hans Hospital fra visse Kirker tillagte, saakaldte, Pesthuspenge.

§ 167.

Afgiften til de Fattige efter Grundtaxten betales i Overensstemmelse med Placaten af 13de August 1764, som vedbliver uforandret, og deles imellem Fattigvæsenets Hovedkasse, Stiftelsen for nyfødte Børn, og Børnehuset, saaledes som nu er, eller herefter vorder, bestemt.

§ 168.

Afdraget af civile Betientes Lønninger og Pensioner, 1 Procent aarlig, indeholdes og afleveres, som hidtil.

§ 169.

De Fattiges Andeel af Havnepengene, som er $\frac{1}{4}$ Deel af sammes Beløb, afleveres fra Toldboden.

§ 170.

Det paabudne Afdrag af Kortstemplingspengene, som er 1 Sk. For hvert Spil Kort, som sælges her i Staden. Stempletpapirsforvalteren aflægges derfor Rigtighed til Fattigvæsenet.

§ 171.

Af alle faste Eiendomme, som høre under Kiøbenhavns Jurisdiktion, samt af Skibe, som i Kiøb og Salg overdrages, skal, hvad enten der skeer ved offentlige Auctioner, eller under Haanden, men af Løsøre og Varer, kun naar de sælges ved Auction, betales til de Fattige $\frac{1}{4}$ Procent, hvorfra ingen Undtagelse, hverken for oktroierede Kompagnier, offentlige Stiftelser, eller andre (s. 66:) skal finde Sted. For faste Eiendommers Kiøbesum betaler Kiøberen det halve, og Sælgeren det halve af Afgiften, men af Løsøre udreder Sælgeren den alene. Førend et Skiøde tinglyses, skal med Attest fra vedkommende Fattigvæsenets Kasserer godtgjøres, at Afgiften er betalt, og for Afgiften af de ved Auction solgte Varer og Løsøre skal enhver Incassator aflægge Rede og Rigtighed til Auctionsdirectørerne, som aflevere Beløbet til Fattigvæsenets Hovedkasse med behørig Qvittering.

§ 172.

Afgiften af Klasselotteriet som for nærværende Tid er deelt imellem Fattigvæsenet i Almindelighed, samt Opfostringshuset og Børnehuset, saaledes: at Fattigvæsenet deraf faaer 18000 Rdlr., Opfostringshuset 6000 Rdlr., og Børnehuset 1000 Rdlr., udbetales som forhen, til Fattigvæsenets Hovedkasse, hvorfra igien udtælles det, som de andre Stiftelser deraf maatte kunne tilkomme.

§ 173

Naar nogen faaer Tilladelse til, offentligt at lade sig see eller høre som Kunstner, eller at fremvise Sielendheder, Kunststykker, o. desl., af hvad Navn det maatte være, skal til de Fattiges Bedste betales 10 Procent af de Indtægter, han derved incasserer, eller i Tilfælde, at det skeer i Klubber eller private Huse, og om Fortienesten ikke kan erholdes Vished, en vis Sum, som Fattigvæsenets Direction bestemmer.

Ingen maae altsaa begynde med at lade sig saaledes see eller høre, førend han har meldt sig ved Directionen.

§ 174

Som frievillige Gaver ansees alt det, som enhver, til Bedste for de Fattige godvilligen og goddædigen giver, og da de forbemeldte Fattigvæsenets Indtægter ere aldeles utilstrækkelige til at forsørge det store Antal Fattige, Hovedstaden indeholder, saa tvivles ikke om, at Stadens Indvaanere, enhver efter sit Evne, bidrage til at afhielpe al sand Nød, og derved at afværge al virkelig Aarsag til Betlerie. (s. 68:)

§ 175.

Til at modtage de milde Gaver, som af Stadens Indvaaneres Gavnildhed med Grund kan forventes, aabnes i de hidtil værende Sognekollektors Sted, en almindelig Subscription districtvis.

Til samme Øiemed vedblive Indsamlingerne ved Tavler, Blokke og Bækkenere, ligesom og ved Fattigbøsser, naar og hvor dertil er Leilighed.

§ 176.

Saasnart den nye Direction har overtaget Bestyrelsen, og siden aarligen til de Tider, som findes de beqvemmeste, indbydes til Subscription for de Fattige; og for at gjøre denne Subscription desto beqvemmere for enhver, omdeles til alle i Staden boesatte Familier, uden Forskiel af Stand og Religion, trykte Subscriptionsblade, indrettede saaledes, at enhver for sig, ikke alene Husfædre og Husmødre, men ogsaa Børn og Tienestefolk, samt andre i Familien, eller hos dem logerende, kunne deri tegne, hvor meget, og til hvilke Tider de ville give til de Fattige, og forventes det, at alle Husfædre og Husmødre, baade ved Ord og Eksempel, ville opmuntre deres Børn og Husfolk til saadan Goddædighed.

Disse Subscriptionsblade samles dernæst ved Fattigvæsenets Direction, og efter dem indkræves til sin Tid det enhver har tegnet for. Imod denne Subscription ophøre alle andre særskilte Kollektbøger for Stadens Fattige, ligesom og den Indvaanerne af det jødiske Religions Samfund hidtil aarligen paalignede Contingent.

§ 177.

De ved Tavler i Kirkerne hidtil indsamlede Gaver for de Fattige forbeholdes dem fremdeles, dog af, naar og for saavidt Menighederne saaledes, som

allerede ved nogle er skeet, hellere paa anden Maade, end ved Tavlers Om-bæren under Kirketienesten, ville see at tilveiebringe de Indtægter, som for-hen ved Tavler indsamledes, maae Fattigvæsenets Direction være bemyndi-get til at afhandle med vedkommende Kirkeforstandere om den Erstatning, som for Fattigvæsenet kan være fyldestgørende. (s. 68:)

§ 178.

Foruden denne Indsamling af Tavlepenge, maae aarligen paa de 3 Høitids-dage, første Juledag, Paaskedag og Pintsedag, samt paa Nytaarsdag, almin-delig Bededag og Alle Helgensdag, eller hvilke Dage, Directionen vælger i stedet for disse, ved alle Kirker udsættes Bækkener for det almindelige Fat-tigvæsen, hvorimod de hidtil udsatte Bækkener for christne Fangers Indlø-sning, for Opfostringshuset, og for andre enkelte Stiftelser under det alminde-lige Fattigvæsen, ophøre.

Hvad Erstatning Opfostringshuset eller andre særskilte Stiftelser under bemeldte almindelige Fattigvæsen, kan og bør gives, henhører til de indvor-tes Indretninger ved Fattigvæsenet, og bliver under sammes Bestemmelse at afgjøre. Dersom nogen af de Dage, som her ere nævnte, skulde ved Lov væ-re bestemte til Bækkeners Udsættelse for andre Indretninger, forener Fattig-væsenets Direction sig med bestemmende om en anden Dag i dens Sted.

§ 179.

End videre gives ogsaa Directionen Frihed til at vedligeholde, til Fordeel for Fattigvæsenet, de ved Kirkerne og paa andre offentlige Stæder nedsatte faste Fattigblokke, ligesom og til at omflytte dem, eller at anbringe nye paa saadanne offentlige Stæder, som af mange søges, og hvor de formodes at kunne staae med Nytte for Øiemedet: dog, at, naar gamle Blokke omflyttes eller nye anbringes, det fornødne om Pladsen aftales med Vedkommende, som have over Grundene at sige.

§ 180.

Kiøbmænd og Mæglere har det hidtil været paalagt ved Kiøbslutninger, samt ved Foreninger om Fragter eller andre Ting, at betænke de Fattige med nogen Gave, og til den Ende, for saavidt deslige Kiøbslutninger skee i deres Huse, at have der, hver sin Fattigbøsse, hvori Gaverne efterhaanden, under Fattigvæsenets Laas, kunne samles. Ligeledes har det været foreskrevet, at Fattigbøsser skulde holdes paa visse offentlige Stæder, saasom ved Hof- og Stadsretten, Politieretten, Raadstuen, Toldboden, ved høitidelige Leiligheder, saasom Bryllupper, Sammenkomster, eller for søgende Giester i Verts- (s. 69:) og Herbergerhuse, i Vinkieldere, Thee- og Kaffehuse, hos Kroholdere, Øltappere, og Dem, der skienke Brændevin. Disse Forpligtelser forblive fremdeles.

End videre bliver det Pligt for enhver boesat Familie, naar den, hellere end at tegne sig for noget vist til bestemte Tider, vil give til ubestemte Tider efter sin Leilighed, da at have en saadan Bøsse i sit Hus, for deri efterhaanden at indlægge.

Men, hvorvidt nogen ellers, være sig Klubber og deslige Selskaber, eller private Familier ville, foruden at subscribere, anskaffe selv, eller lade sig fra Fattigvæsenet give en Fattigbøsse, for deri ved Leiligheder at lade nedlægge, de Fattige til Bedste, hvad for godt findes: dette beroer paa de frivillige For-eninger, som imellem Directionen og Vedkommende kunde træffes. Til en-hver af deslige Fattigbøsser har Fattigvæsenet sin Nøgle, og Directionen besørger at Beløbet for enhver afhentes til de Tider, som nærmere bestem-

mes, og at det antegnes, og føres til Indtægt saaledes, at det kan vorde vitteligt, hvad enhver Bøsse for ethvert Sted indbringer.

For at Brudebøssen ikke glemmes ved Vielser i eller uden for Staden, drager den Præst, som forretter Vielsen, Omsorg.

§ 181.

Den Frihed, Sognekommisionernes have havt til at lade opføre Koncerter, for derved at tilveiebringe en Indtægt for Fattigvæsenet, beholder Directionen, og det overdrages til den at besørge samme i Kirkerne, eller paa andre offentlige Stæder, naar, saa ofte, og saaledes, som den finder det mest værdigt og til Øiemedet nyttigt.

§ 182.

Til Indtægt for Stadens Fattigvæsen, tilstædes ogsaa, at et Skuespil aarlig maa gives. Om Tiden forener Fattigvæsenets Direction sig med Directionen for Skuespillene.

§ 183.

Naar nogen ellers vil goddædigen give noget til Stadens Fattige i Almindelighed, eller til nogle, eller til enkelte af samme i Særdeleshed, være sig (s. 70:) i Penge eller Varer, og han i den Henseende vil henvende sig til Fattigvæsenets Bestyrelse, staaer det ham frit for, at betroe sin Gave til Directionen, eller til hvilken af Fattigvæsenets Directører eller Forstandere, eller Stiftelsernes Betiente, som han finder for godt, og den som modtager samme, er pligtig ufortøvet at anmelde det til Indførelse i offentlige Tidender.

Har Giveren Tilkiendegivet, hvorledes han ønsker det uddeelt, skal hans Ønske vorde opfyldt, saafremt det ikke strider imod de Grundregler, som Fattigvæsenet ere foreskrevne, i hvilket Fald det overlades til ham at bestemme sin Gave paa anden Maade.

Har han derimod ikke fastsat noget om Uddelingen, tages Gaven til Indtægt for Fattigvæsenet i Almindelighed, og anvendes efter Directionens bedste Skiønnende.

Som Afgivelse fra Fattigvæsenets Grundregler skal det i saa Fald dog ikke ansees, om nogen vil have saadan Gave uddeelt over den Understøtning, Fattigvæsenet, giver, og uden Afkortning i det, en eller anden Fattig derfra erholder. Heller ikke skal det være nogen formeent, selv eller ved andre uden for Fattigvæsenet, at give Understøtning, eller Tillæg til Understøtning, til hvilken eller hvilke Fattige, han selv vælger, kun at Intet gives til Betlende. Overdrager nogen til en Anden, som er uden for Fattigvæsenet at uddele sin Gave, og han ikke opgiver den eller de Fattige, der skulle tage Deel deri, bør den, til hvem Uddelingen er anbetret, henvende sig til Fattigvæsenets Forsørgelseskommission, og med dem overlægge, samt eenigen med den beslutte, hvem Gaven kan og bør tilkomme, hvorefter det staaer til ham, om han selv vil uddele den.

§ 184.

Alle Bøder, som ved Lov, Laugsartikler, eller Vedtægter ere bestemte for Fattige i Almindelighed, tilfalde, og afgives til Fattigvæsenets Hovedkasse, og anvendes blandt de øvrige Indtægter efter Directionens Bestemmelse.

§ 185.

Enhver, som ved Fattigvæsenet har nydt Almisse, eller anden ordentlig eller overordentlig Understøtning, skal være pligtig, saafremt hans Vilkaar

(s. 71:) dertil forbedres, eller saavidt hans Efterladenskab tilstrækker, at erstatte Fattigvæsenet det, han derfra har oppebaaret. Naar en saadan Fattig dør, og hans Efterladenskab udbringes til mere, end Erstatningens Beløb, deles det Overskydende imellem den Afdødes Arvinger, naar disse ere Ægtefælle, Børn, eller Livsarvinger, Fader og Moder, Sødskende, for saavidt de eller deres Børn i deres Sted arve tilligemed Moder. Men findes inden Dem saa nær beslægtede, arver Fattigvæsenet det, som er over Erstatningen, og frietages i dette Tilfælde for alle paa Skiftet anvendte Omkostninger, samt for den ved Forordningen af 14de September 1792 paabudne Collateralafgift.

Alle Skifter efter Fattige forrettes af den almindelige Skifteret.

§ 186.

Skulde i Øvrigt nogen Indtægt eller Indtægtskilde være Fattigvæsenet forsikkert, da skal samme, ligesom enhver anden hidtil havt Rettighed, om den end ikke her er nævnt, vedblive uforkrænket.

XII.

Om Forbindelsen imellem det egentlige Fattigvæsen og andre Goddædigheds Stiftelser.

I det foregaaende er nævnet om 2 Slags milde Stiftelser, nemlig Frederiks Hospital og visse Fattig= eller Frieskoler, hvilke, skiøndt de gandske eller tildeels have Øiemed tilfældes med Fattigvæsenet, dog ved Fundatser kunde være henlagte under Særskilte Directioner. Men, da der ere endnu andre Stiftelser af lige Slags, saasom: Vaisenhuset, Povl Fechtels Hospital, Det Getreuerske og andre Legater, saa bør ogsaa samtlige disse og alle andre Stiftelser og Legater for Fattige, de være offentlige eller private, af Stifterne overladte til Øvrighedens eller til andre Embedsmænds, eller private Mænds Bestyrelse, stedse staae i nøie Forbindelse med det almindelige Fattigvæsen, og eenigen med samme virke til dets faktiske Øiemed, saaledes: (s. 72:)

- a) at for saavidt Fattigdom, enten alene, eller i Forening med andre Egenskaber, skal, efter Stifterens Villie, give Adgang til deslige Stiftelser og Legater, skal enhver her af Staden, som søger samme, for at kunne antages dertil, fremlægge Attest om Fattigdommen fra Fattigvæsenets Direction, hvilken Attest ikke udstædes, førend den Søgendes Trang er undersøgt paa den i 21 § litr. b bestemte Maade.
- b) At ved Vacancer, som til bemeldte Stiftelser eller Legater for Fattige, indtræffe, bør Fattigvæsenets Direction opgive dem af de den bekjendte Fattige, som den anseer meest Trængende og Værdige, og efter vedkommendes Fundats berettigede, af hvilke, eller andre, de vedkommende Stiftelsers eller Legaters Bestyrere, efter den dem givne Ret, og efter de fra Fattigvæsenet meddeelte Attester alene, eller efter egen Undersøgning tillige, vælge, hvem de bedst synes.
- c) At om alle de Personer, som nu ere antagne, eller herefter antages til deslige Stiftelser, bør til Fattigvæsenets Direction aarligen gives fornøden Underretning i alphabetisk Orden, og med Anførsel af Enhvers fulde Navn og Boepæl, paa det at ingen Fattig, som har anden

offentlig Understøttelse, skal fra Fattigvæsenet kunde tilvende sig ufornödent Tillæg.

Med disse Stiftelser og Legater, samt deres Midler og sammes Anvendelse har Fattigvæsenets Direction sig i øvrigt ikke at befatte.

XIII.

Om andre Benaadninger, som vedblive at være Fattigvæsenet forbeholdte.

§ 188.

Alle Grunde og Bygninger, som Fattigvæsenet nu eier, eller herefter maatte komme til at eie, skulle, naar de bestemmes og benyttes til Fattiges Forsørgelse, være frie for al slags Afgift og Paalæg, sædvanlige eller usædvanlige, ligesom og for alle andre Slags borgerlige Tyngder. (s. 73:)

§ 189.

Alle Fattigvæsenets Kapitaler frietages for $\frac{1}{4}$ Procento Skattens Erlæggelse.

§ 190.

Alle Hospitals=Lemmer, saavel som andre indskrevne Fattige, der nyde Understøttelse til nødtørftigt Udkomme af Fattigvæsenet, skulle, saalænge saadan Understøttelse gives, være frietagne for at betale Extraskat for sig og sine.

§ 191.

Fattigvæsenet i Almindelighed, saavel som enhver derunder henhørende Stiftelse, og enhver indskreven Fattig skal være frie for at bruge stemplet Papir i alle de Forhandlinger i eller uden for Rettergang, hvor saadant Papirs Brug ellers er foreskrevet, og alle Breve, Bevisligheder, og andre Documenter, som ifølge heraf paa ustemplet Papir udstædes, ansees og antages, som om de paa stemplet Papir vare udstædte.

Og ligesom der af Øvrigheden i disse Sager, naar de staae for Retten, skal beskikkes en Procurator til at udføre dem, uden Betaling, saa skulde og alle Domme, Forretninger, og Documenter meddeles beskrevne paa ustemplet Papir, og uden Betaling til Rettens Betiente eller andre, som de forlanges af.

Saa skal og Kongens Foged og Underfogden i alle slige Sager gjøre Execution uden Betaling.

§ 192.

Fattigvæsenets Direction maae, naar den finder det for godt, ved dets Betiente lade holde Auction over det, som ved Fattigvæsenet forarbeides, uden dertil at bruge eller betale de beskikkede Auctionsdirectører.

Skulde ellers nogen paa sammes Vegne sælges eller kjøbes noget, frietages det for alle Auctions=Omkostninger, for saavidt det efter Lovene kunne tilkomme Fattigvæsenet, som Sælger eller Kjøber, at betale dem.

§ 193.

I Tilfælde at nogen, som haver nydt Understøtning af Fattigvæsenet, søges til at give Erstatning, eller og Fattigvæsenet derom nedlægger Paastand paa Skifte, skal Attest fra Directionen om, hvor meget den oppebaarne Understøttelse beløber sig til, være fuld Bevis for Fordringen, som gives Forlods Betaling for alt andet Krav. (s. 74:)

§ 194.

Alle Jurisdictioner og Kommissarier skulle, naar de Fattige vorder noget tillagt i Bøder efter afsagte Domme, eller i Gaver ved Testament, og i andre Tilfælde, anmelde det for Directionen, saasnaart de ere blevne vidende om saadan Indtægt for Fattigvæsenet, paa det at Directionen kan vide i Tide at søge de Fattiges Tarv og Bedste. Forsømme de det, bør de erstatte Fattigvæsenet det derved forvoldte Tab.

§ 195.

De, som ere dømte i Bøder til Fattigvæsenet eller nogen det tilhørende Stiftelse, skulle udrede eller afsone samme, uagtet Dommen maatte have overstaaet i Fatialia Appellationis.

§ 196.

Fattigvæsenet maae til alt Slags Haandværksarbeide, som til dets eget Brug udfordres, betiene sig af hvem det finder for godt i dets Tieneste at antage, enten de ere indskrevne i Lav eller ei, naar de imidlertid ikke arbeide for nogen anden.

§ 197.

Den Ret, Fattigvæsenet hidtil har havt til, for egen Regning at lade bage Brød og brygge Øl for Fattige i dets Stiftelser, maae fremdeles være det forbeholdt.

§ 198.

Naar nogen, som har Understøttelse ved Fattigvæsenet, dør, og han ikke har indsat i Ligkasse, skal ham gives frie Jord og Jords Paakastelse.

§ 199.

De af Fattigvæsenets Betiente, som staae for Regnskab, skulle, i Henseende til Regnskabsvæsenet, ansees som kongelige Regnskabsførere, og Fattigvæsenet have samme prioriterede Ret til bemeldte dets Betientes Midler og Effecter, som den kongelige Kasse har til sine Betientes, hvorfor de ikke maae sælge eller pantsætte deres Eiendomme, uden Directionens Tilladelse.

§ 200.

De borgerlige Medlemmer i Directionen, saavelsom Fattigforstanderne, frietages, saalænge de vedblive dette deres Embede, for alle andre Byens Forretninger, og personelle borgerlige Besværinger. (s. 75:)

Ligeledes frietages de, saafremt de selv ønsker det, fra borgerlig militær Tieneste, ikke alene i den Tid, de, som meldt, forestaae saadant Embede, men ogsaa derefter for bestandig, naar de have tient som Directører eller Forstandere ved Fattigvæsenet i 6 Aar.

§ 201.

Naar Læger og Skolelærere have tient vel ved Fattigvæsenet i 4 Aar, skal saadan deres Tieneste, i Tilfælde at de søge anden Befordring, under lige Omstændigheder med andre, altid komme i Betragtning, som en vigtig Grund for dem til Befordring.

XIV.

Om Regnskabs= Kasse= og Revisionsvæsenet.

§ 202.

Directionen indretter det hele Regnskabs=Kasse= og Revisionsvæsen saaledes, at den fornødne Orden og Nøiagtighed forenes med den mueligste Simpeltid i Form og Sparsomhed i Lønning.

§ 203.

Alle Fattigvæsenets Indtægter samles til én Hovedkasse, og alle dets Udgifter bestrides af samme Hovedkasse.

Ingen Indtægt imodtages og ingen Udgift udtæles, uden efter behørig Indtægts= og Udgifts=Ordre.

§ 204.

Alle Indtægter, som directe til Hovedkassen kunne indbetales, og alle Udgifter, som til deres endelige Bestemmelse, kunne directe fra Hovedkassen udtæles, anvises til og fra samme, uden at gaae igiennem flere Hænder.

§ 205.

Indtægter derimod af det Slags som ved andre end Kassereren maae indsamles i smaae Summer, afleveres af Indsamleren til Hovedkassen med skriftlig Designation eller Anmeldelse, hvorefter de tages til Indtægt.

§ 206.

Udgifter, som fra Hovedkassen i samlede Summer udgives, for siden ved andre at uddeles i mindre Summer, saasom til Almisser i milde Stiftelser, til Arbejds løn i Arbejdshuse, Skoler o. ds., udtæles imod Qvitteringer (s. 76:) fra Vedkommende, som Uddelingen i de mindre Dele anbetroes, og som derover føre særskilt Regnskab under Hovedregnskabet.

§ 207.

Til at forestaae Hovedkassens Indtællinger og Udtællinger, og til at føre Hovedregnskabet, samt til at varetage de øvrige Forretninger, som ved Kassevæsenet kunne forefalde, har Fattigvæsenet sin lønnede kasserer.

Til løbende Udgifter betroes Kassereren en Kasse, hvis høieste Sum bestemmes, og i Forhold til hvilken han stiller Kaution.

De større Pengebeholdninger indsættes, indtil de bruges, paa Folio i Banken, eller giemmes, tilligemed Fattigvæsenets Obligationer og deslige Dokumenter, i en særskilt Kasse med 3 forskellige Laase, til hvilke 2de af de Directionsmedlemmer, som forestaae Kassevæsenet, samt Kassereren, haver hver sin nøgel. Saa ofte noget indtages eller udtages, skulle de alle være tilstede. Har nogen af bemeldte Directionsmedlemmer Forfald, betroer han sin Nøgel til en anden af Directørerne, som ingen Nøgel ellers har.

Hvad som indlægges eller udtages, antegnes og bevidnes af alle 3 Tilstædeværende.

§ 208.

For at kontrollere Kassebøgerne, og at ordne alle Indtægter og Udgifter til sine Contoer, samt at samle og bevare de Underretninger, som om Fattigvæsenets Forfatning i det Hele til alle Tider behøves, indrettes et Hovedbogholdercontoir, som forestaaes af en lønnet Bogholder, hvor især iagttages:

- a) At paa særskilte Contoer indføres Fattigvæsenets og ethvert Hospitals, Skoles, og andre Stiftelsers Fonds, Eiendomme o. s. v. med alle de Forandringer, som dermed efterhaanden foregaae.
- b) At Indtægt og Udgift af Pengesummer anføres hver til sin Conto; til hvilken Ende alle Indtægts Anmeldelser og Anvisninger forevises og paategnes i Bogholdercontoiret, førend de gaae til Kassereren, ligesom alle Qvitteringer fra Kassen og til Kassen maa forevises for Bogholderen, og paategnes af ham til Beviis, at fornøden Underretning for Hovedbogen er tagen.
- c) At en Hovedmandtalsbog holdes over alle Stadens Fattige uden for de faste Pladse i offentlige Stiftelser, hvori enhvers Navn, Alder, Fødested, (s. 77:) Boepæl, den ham bevilgede Understøttelse m. v. saaledes indføres og anmærkes, at til enhver Tid kan strax findes, hvad man om enhver Fattig vil vide, for saavidt han staaer i Forhold til Fattigvæsenet.
- d)

§ 209.

Imod at Penge= og Regnskabsvæsenet concentreres til Kasserer= og Bogholdercontoirerne, bør alle de, som i øvrigt have med Bestyrelsen at bestille, saasom Directionen, Kommissionerne, Directører og Forstandere, hver i sit Fag, saameget mueligt, frietages for Indtællinger og Udtællinger af Penge, samt for den Regnskabs Føring, Control, Cautions Stillelse, Revision m. v., som med vel ordnet offentligt Pengevæsen altid er forbundet, hvorimod dem vil paaligge at føre de Optegnelser, og afgive de Lister, som enhver behøver til Underretning for sig, eller som maae samles til Bogholdercontoiret, for der at lægges til Grund for Bogføringen.

§ 210.

Secretariatsforretninger, saavidt disse finder Sted, forbindes for først med Bogholdercontoirets, i hvilket Contoir ogsaa alle Secretariatsdocumenter og Protokoller holdes i Orden.

§ 211.

Almisseuddelingen skeer paa offentlige Steder, som dertil nærmere anvises, paa en eller visse Dage om Ugen, ved kassereren eller hans Fuldmægtig i Overværelse af en Districtsdirectør og fire Forstandere, som paasee, at enhver Fattig nyder sin Ret. Kassererens Udtællingslister affattes med løbende No. Efter Bogholderiets generale Mandtalsbog, og til Bevis for Kassereren attesterer den overværende Directør og de overværende Forstandere Udtællingens Rigtighed.

§ 212.

Saavel Bogholderen, som Kassereren, afslutte deres Bøger hver Uge og hvert Qvartal, og afgive derefter behørig Uge = og Qvartals=Extracter.

Det samme gielder om dem, som under Hovedregnskabet føre de mindre Regnskaber.

§ 213.

Den samme Orden, som holdes med Pengeindtægt og Udgift, bør ogsaa anvendes, naar, og hvor Regnskab holdes over Varer, saasom Klæder, (s. 78:) raae Materialier til Forarbeidning, Arbeidshusenes Forarbeidede Varer og deslige.

§ 214.

For Regnskabsvæsenet affattes, til Lettelse baade for Bogføringen, og for Revisionen, trykte Schemata og Blanketter over alt, hvor disse kunde finde Sted, og ved denne, saavel som ved al anden mekanisk Indretning tages, saameget mueligt, Hensyn til, at Revisionen kan umiddelbart og uden Henstand følge Bogføringen, paa det at, efter hvert Aars Slutning, ufortøvet kan have den Vished om Pengevæsenets Forfatning, som en vel ordnet Revision giver.

§ 215.

Det skal være Directionen paalagt som Pligt, aarligen at bekiendtgjøre ved Trykken en omstændelig Ballance over Fattigvæsenets Indtægter og Udgifter, og ved denne, samt andre rigtige og gavnlige Oplysninger, fra Tid til anden at underrette alle og Enhver om Fattigvæsenets Tilstand og om Virkningerne, som i dets Forskiellige Grene under den nye Bestyrelse ere sporede.

Kiøbenhavn i den ved kongelig aabent Brev af 26de Januarii 1798 nedsatte Direction for Fattigvæsenet den 10de April 1799.

Reventlow Bang Friis Pontoppidan Noldte Rørby
Paludan Friborg Schiøtt Blanckensteiner Cathala
Fenger Malling Schrader Thye Bärens Flindt
Mangor Cold Beenick Hiort Massmann

Det er efter Hans Majestæts Befaling af 31te May d. A. at foranførte saaledes af Directionen allerunderdanigst forslagene, af Hans Majestæt allernaadigst biefaldte og nu til Regel for Det Kiøbenhavnse Fattigvæsen bestemte Plan herved fra Directionen bekiendtgjøres til alle Vedkommendes Efterretning. Kiøbenhavn, den 1ste Julii 1799.

Paa Fattigvæsenets Directions Vegne, som Formænd og Udnævnte efter Planens 15de §

Malling Flindt Pontoppidan Mangor Bang
Schrader Blanckensteiner Martini

Indhold

- I. Om Fattigvæsenets Øiemed og dets Indretning i Almindelighed
- II. Om Fattigvæsenets Bestyrelse
- III. Om Fattigforsørgelse i Almindelighed
- IV. Om Forsørgelse ved Arbejde i Særdeleshed
- V. Om Forsørgelse ved Almisse og om Almisseindretninger i Særdeleshed
- VI. Om Skolevæsenet for fattige Børn
- VII. Sygepleien i Særdeleshed
- VIII. Om Fattiges Begravelse
- IX. Om Forseelser og Straffe
- X. Om Politie= og Rettergangsmaade i Fattigvæsenets Sager
- XI. Om Fattigvæsenets Indtægter og Indtægts=Kilder i Almindelighed
- XII. Om Forbindelsen imellem det egentlige Fattigvæsen og andre Goddædigheds Stiftelser
- XIII. Om andre Benaadninger, som vedblive at være Fattigvæsenet forbeholdte
- XIV. Om Regnskabs=Kasse= og Revisionsvæsenet

12.

Reskript

(til den almindelige Direktion for Kjøbenhavns Fattigvæsen og den administrerende Direction for Kjøbenhavns Fattigvæsen) ang. Forandring i Bestyrelsen af Kjøbenhavns Fattigvæsen³

[20. oktober 1815].

Vor synderlige Gunst! Vi have ladet Os allerunderdanigst foredrage et af Os elskelige Hr. Owe Malling, Storkors af Dannebrogen og Dannebrogsmænd, Vor Geheimekonferentsraad, Historiograph, Medlem af vor Direktion for Universitetet og de lærde Skoler, samt af Direktionen for Fattigvæsenet i Vor kongelige Residentstad Kjøbenhavn, indgivet allerunderdanigst Forslag, sigtende til at simplificere Bestyrelsen af bemeldte vor Residentsstads Fattigvæsen, og Vi ville i denne Anledning allernaadigst have fastsat følgende:

§ 1) Vi forordne en administrerende Direktion for Fattigvæsenet i Kjøbenhavn, bestaaende af Os beskikkede Embedsmænd, hvilken skal overtage saavel alle de Forretninger, der efter Planen af 1ste Juli 1799 hidtil have paaligget den nuværende almindelige Direktion som Hovedbestyrelse, som de Forretninger, der have været henlagte under de specielle Direktioner, Kommissioner samt Distriktsdirektorerne, der nu ophøre.

§ 2) Naar Politisager foretages i denne saaledes forordnede administrerende Direktion, tiltræder Politidirektøren i Kjøbenhavn samme, og tager Sæde som Formand.

§ 3) Stadsphysikus i Kjøbenhavn skal ligeledes tiltræde den administrerende Direktion, naar Sager, Fattigvæsenets Medicinalvæsen betræffende, der forhandles.

§ 4) Den nuværende almindelige Direktion for Kjøbenhavns Fattigvæsen skal dog derhos fremdeles og indtil videre vedblive, og dens Forretninger være følgende:

a) Naar den administrerende Direktion finder det fornødent eller gavnligt, at der etableres nye fra den approberede Plan afvigende Regler, da skal dens Forslag desangaaende indsendes til den almindelige Direktion, som har derom at desidere med den administrerende Direktion og at indgive allerunderdanigst Forestilling igjennem Vort danske Kancellie.

---

³ Dette allerhøieste Reskript og Anledningen til Samme findes i Koll. Tid. for 1815 Side 680-686.

b) Den almindelige Direktion kan fremdeles selv sætte Gjenstande af den Natur i Bevægelse til at overveies, dog bør den, forinden der om nogen saadan Sag giøres Forestilling, indhente den administrerende Direktions Betænkning.

c) Den skal paasee, at samtlige Regnskaber blive aflagte i rette Tid, og dernæst, forinden de indsendes til Revision og Decision i vort danske Kancellie, gennemgaae disse i Forening med den administrerende Direktion, med Hensyn til mulig Besparelse i Udgift eller Forøgelse i Indtægt.

d) Den skal halvaarligen see sig forelagt fra den administrerende Direktion en i historisk Form, efter et dertil nærmere forfattende Schema, affattet Beretning om det væsentligste, som under Bestyrelsen er forefaldet, Alt saaledes, at en aarlig Bekjendtgjørelse i Overeensstemmelse dermed kan udgaae ved Trykken. Disse Beretninger ville Vi have Os fra den almindelige Direktion forelagte igjennem Vort danske Kancellie, den halvaarlige til hvert Aars 1ste August, og den aarlige til hvert Aars 1ste Februar, og maa den ikke ved Trykken bekjendtgjøres, førend dette er efterkommet.

e) Forinden de bestemte aarlige Konferencer med Kjøbenhavns Magistrat og Stadens 32 Mænd holdes angaaende Ligning af Fattigskat, skal den almindelige Direktion gennemgaae det Forslag, som den administrerende Direktion isaahenseende maatte affatte, og dernæst, ved To af dens Medlemmer, tilligemed To af den administrerende Direktion, sammentræde med Magistraten og de 32 Mænd, for at konferere fra Fattigvæsenets Side.

f) De Betænkninger, som i Sager af Vigtighed, Fattigvæsenet i Almindelighed vedkommende, forlanges af den almindelige Direktion, har samme at afgive.

§ 5) De Medlemmer af den nuværende almindelige Direktion, som hidtil have bestyret den nye Indretning for Afsindige og Pleielemmen paa Bidstrupgaard, vedblive denne Bestyrelse i Forening med den administrerende Direktion, indtil Indretningen er fuld færdig, hvilket Vi forvente at kunne ske inden to Aars Forløb; men Alt, hvad der angaaer Indlæggelse af Patienter og Lemmer sammesteds saa og den indvortes Oekonomie, besørgeres af den administrerende Direktion alene. Saalænge Indretningen paa Bidstrupgaard saaledes staaer under en særskilt Bestyrelse, skal der, til de i 4de Post Litt. d bestemte Tider, og paa den deri fastsatte Maade, af Bestyrerne indgives speciel Beretning, om hvad der er udført og hvad der staaer tilbage.

§ 6) Denne Forandring i Organisationen skal begynde den 1ste Januar 1816, og til den Tid skulle Fattigvæsenets Regnskaber for Aaret 1814 være aflagte. Regnskaberne for Aaret 1815 skulle være aflagte den 1ste Marts 1816, og saaledes skulle for Fremtiden hvert Aars regnskaber være aflagte til det næste Aars 1ste Marts.

§ 7) Lønnen for Medlemmerne af den administrerende Direktion, ville Vi allernaadigst have bestemt til 1200 Rbdlr. S. V. for hver, hvilke Lønninger blive at udrede af Fattigvæsenets Fond.

I øvrigt have Vi under Dags Dato allernaadigst beskikket til Medlemmer af den administrerende Direktion Os elskelige Kaptain og Ridder af Dannebrogen Hr. Christian Sigfried Mangor, Os elskelige Agent og Ridder af Dannebrogen Hr. Isak Jonas Weybel, og Kjøbmand Jean de Jonquierres. Derefter I eder allerunderdanigst have at rette. Befalende Eder Gud!

13.

Kgl. Resolution *[15. November 1828],*

hvorved de tilbageværende Medlemmer af den almindelige Direktion for Kjøbenhavns Fattigvæsen i Naade entlediges fra deres Forretninger, og Direktionen saaledes ophæves, hvorhos dens Medlemmer tilkjendegives Hans Majestæts allerhøieste Tilfredshed med deres mangeaarige Virken i et for Staden Kjøbenhavn saa vigtigt Anliggende. Ligeledes bifaldes allernaadigst, at det tilkjendegives den administrerende Direktion for Kjøbenhavns Fattigvæsen, at den herefter indtil videre umiddelbart til Kancelliet har at indsende Fattigvæsenets Regnskaber saavel som den befalede historiske Beretning om Fattigvæsenets Tilstand⁴.

---

⁴ Under 21de November udfærdigedes i Overensstemmelse hermed Decharge til den almindelige Direktion og Rescript til den administrerende Direktion for Kjøbenhavns Fattigvæsen. Koll. Tid. for 1828 Side 919-920.

Litteratur om Det Københavnske Fattigvæsen og dets institutioner, om statslige fattigstiftelser i København, om filantropi mm.

Anm. Kun de væsentligste titler er medtaget

Fattigvæsenet generelt:

Bidrag til Fattigvæsenets Historie i Kjøbenhavn i ældre Tider, Borgervennen 1797 [s. 234-239].

Bidrag til den kjøbenhavnske Velgjørenheds Historie (særskilt Aftryk af "Berlingske Tidende"), 1886.

Inge-Lise Billing: *Fattigforsørgelse ved Arbejde i København 1799-1815*, upubl. speciale i historie fra Københavns Universitet 1879 (findes i Stadsrkiets bibliotek).

J. H. Bärens & F. Thaarup (udg.): *Penia eller Blade for Skole- og Fattigvæsen*, 1806-21.

Rudolph Conrad: *Den offentlige Forsorg*, Axel Holm & Kjeld Johansen (red.): *København 1840-1940. Det københavnske Bysamfund og Kommunens Økonomi*, 1941.

Peter Wessel Hansen: *Fra frihed til tvang: Fattigvæsenet i Trinitatis Sogn 1771-1841*, Inger Wiene, Kirsten Sandholt & Jesper Vang Hansen (red.): *Runde Kirke, Taarn og Sogn. Trinitatis gennem 350 år*, 2006.

Peter Wessel Hansen: *Hjemløs i en sønderbombet by. Fattigdom og fattigvæsen efter bombardementet*, Peter Henningsen (red.): *København 1807. Belejring og Bombardement*, 2007.

Peter Henningsen: *Fattigdom i København i tidlig moderne tid*, Peter Henningsen (red.): *Patrioter og fattigfolk. Fattigvæsenet i København, ca. 1500-1850*, 2005.

Peter Henningsen: *Misericordia. Tiggere, husarme og andre fattige i København, 1500-1800*, Peter Henningsen (red.): *Patrioter og fattigfolk. Fattigvæsenet i København, ca. 1500-1850*, 2005.

Harald Jørgensen: *Det offentlige fattigvæsen i Danmark 1708-70*, Birgitta Ericsson (red.): *Oppdaginga av fattigdomen. Social lovgivning i Norden på 1700-talet*, 1982.

O. Kølln: *Kollektiv bispising i København i det 19. århundrede*, Historiske Meddelelser om København 4. rk. bd. 5, 1957-59.

O. Kølln: *Københavns Kommunes Folkekøkkener*, Historiske Meddelelser om København 1966.

Johannes Lehmann: *Filantropen Ludvig Israel Brandes*, Historiske Meddelelser om København 1965.

Karin Lützen: *Byen tæmmes. Kernefamilie, sociale reformer og velgørenhed i 1800-tallets København*, 1998.

Birgit Løgstrup: *Fattigvæsenet i København omkring 1700 med særligt henblik på fattigforordningen af 24. september 1708*, upubl. speciale i historie fra Københavns Universitet 1967 (findes i Stadsarkivets bibliotek).

Ove Malling & V. K. Hjort: *Efterretninger fra det københavnske Fattigvæsen, udg. efter Directionens Beslutning nr. 1-8, 1799-1807*.

Keld Mikkelsen: *Det københavnske fattigvæsen 1770-1840*, upubl. speciale i historie fra Københavns Universitet 1989 (findes i Stadsarkivets bibliotek).

Keld Mikkelsen: *Københavns Fattigvæsen 1770-1840*, Peter Henningsen (red.): *Patrioter og fattigfolk. Fattigvæsenet i København, ca. 1500-1850*, 2005.

J. C. Mogensen: *Den frie Fattigforsorg i Kjøbenhavn og Kjøbenhavns Understøttelsesforenings Historie 1874-1924*, 1924.

Marjon Obel: *Omordningen af Københavns Fattigvæsen i 1871. En undersøgelse af reformens forudsætninger og tilblivelse*, upubl. speciale i historie fra Københavns Universitet 1970 (findes i stadsarkivets bibliotek).

Kjeld Philip: *Staten og Fattigdommen. Fem Kapitler af dansk Kulturpolitik*, 1947.

Carl Pontoppidan: *Tanker til høiere Eftertanke angaaende Alimentations- og Fattigvæsenets Tilstand i Dannemark, især i Hovedstaden Kiøbenhavn, baa-de i ældre og nyere Tider*, *Magasin for almeennyttige Bidrag til Kundskab om Indretninger og Forfatninger i de kgl. danske Stater* bd. 2, 1793 [Materi-alesamling fra Stadens Fattigvæsens Arkiv, s. 3-522].

A. H. Rasch (red.): *Københavns Kommunes Forsørgelsesvæsen i ældre Tider og i Nutiden*, 1914.

Alan Hjorth Rasmussen: *Fattig og udstødt*, Axel Steensberg (red.): *Dagligliv i Danmark 1620-1720*, 1969.

Vibeke Ribov: *Struenseetidens fattiglovgivning og dens resultater*, upubl. speciale i historie fra Københavns Universitet 1971 (findes i Stadsarkivets bibliotek).

Marcus Rubin: *Tabelværk til Københavns Statistik nr. 4. Tabellarisk Fremstilling af Københavns Fattigvæsens Historie i Tidsrummet 1816-1878 samt Oversigt over Fattigvæsenets tidligere Historie*, 1879 (trods sin alder stadig hovedværket om Det københavnske Fattigvæsens Historie!).

H. Sager, W. Dunzfelt & N. Meinert: *Beretning om det københavnske Fattigvæsens Stiftelser. En Komiteebetænkning til De 32 Mænds Forsamling*, 1840.

Frederik Stuckenberg: *Fattigdom og Fattigforsorg*, 1869.

Kjeld Sørensen: *Det offentlige forsørgelsesvæsen i 1890'erne, set på baggrund af den socialpolitiske og sociale udvikling bd. 1-2*, upubl. speciale i historie fra Københavns Universitet 1975 (findes i Stadsarkivets bibliotek).

Herman Trier: *Fattigvæsens-Planen af 1799*, Historiske Meddelelser om København 1913.

Ib Varnild: *Betlere og fattigfolk*, Axel Steensberg (red.): *Dagligliv i Danmark 1720-1790*, 1971.

Birgitte Vedel-Larsen: *Kampen mod de uværdige fattige. Arbejdshuse og tvangsarbejdsanstalter i København*, Peter Henningsen (red.): *Patrioter og fattigfolk. Fattigvæsenet i København, ca. 1500-1850*, 2005.

J. C. W. Wendt: *Bidrag til Fattigvæsenets Historie*, 1829.

Stiftelser og institutioner

Abel Cathrines Stiftelse

O. Nielsen: *Efterretninger om Abel Katrines Stiftelse*, 1875.

Frederik Thaarup: *Efterretninger om nogle af Kiøbenhavns Fattighuse: B. Frue Abel Cathrines Boder i Dronningens Tvergade* (trykt i Fr. Thaarup: *Journal og Haandbog for Kjøbenhavnere, saavel som for andre der om Kiøbenhavns Forfatning søge Kundskab Bd. 1*, 1797).

Almindelig Hospital

Harald Jørgensen: *Fra lemmestiftelse til moderne plejehjem*, 1969.

Knud H. Krabbe: *Sct. Johannes Stiftelse og Almindelig Hospital*, Medicinsk Forum 1959.

Johannes Lehmann: *Minder fra Almindelig Hospital*, Historiske Meddelelser om København 4. rk. bd. 4, 1954-57.

R. P. Rasmussen: *Almindelig Hospitals Historie, 1769-1892*, 1939.

J. C. W. Wendt: *Almindeligt Hospital i Kjøbenhavn, dets Indretning og Forfatning, Pengevæsen, Legater, Historie etc.*, 1833.

Budolphi Kloster

Efterretninger om M. Budolphs Stiftelse i Kjøbenhavn. Afgivne 10/2-1798, Telegraphen bd. VI, 1826.

Frederik Thaarup: *Efterretninger om nogle af Kiøbenhavns Fattighuse: C. Budolphi Hospital i St. Pederstræde* (trykt i Fr. Thaarup: *Journal og Haandbog for Kjøbenhavnere, saavel som for andre der om Kiøbenhavns Forfatning søge Kundskab Bd. 1*, 1797).

M. Vogelius: *Budophi Kloster. Bidrag til en københavnsk Stiftelses Historie*, Historiske Meddelelser om København 2 rk. bd. 2, 1925-26.

Børnehjem o. lign.

Ning de Coninck-Smith: ”... med klare glade øjne”. *Wesselsminde - Dagbladet Politikens svagbørnskoloni ca. 1900-1920*, Historiske Meddelelser om København 1991.

Emdrupgård. Københavns Kommunes Iagttagelseshjem, 1937-1962. Udg. af Direktoratet for Københavns Kommunes Børne- og Ingdomsinstitutioner 1962.

Karen Stougaard Hossy: *Det Kjøbenhavnske Asylselskabs første år*, 1985.

Harald Jørgensen: *Omsorgen for børn og unge i København gennem 250 år*, 1970.

Harald Jørgensen: *Foreningen af 1837 til forsømte børns frelse 1837-1985*, 1997.

Johannes Lehmann: *Da Nærumgaard blev børnehjem i 1908*, 1958.

Jacob Michaelsens Minde. Københavns Kommunes børnehjem 1921-1961, 1961.

Nærumgård. Københavns Kommunes børnehjem 1908-1958. Udg. af Direktoratet for Københavns Kommunes Børneværn 1958.

Palle Svennevig: *Forsorgen for fattige børn i 1800-tallet*, 1973.

Christians Plejehus/Christians Plejehus' Depot

Chr. Carl Pflueg: *Underretning om det til gamle Soldaters, Soldater-Enkers, samt Fader- og Moderløse Soldater-Børns Pleye og Opdragelse allernaadigst oprettede Christians Pleyehuus i Kiøbenhavn, 1773.*

Fødselsstiftelsen

Inge Christiansen: *Baronesse, Borgerkone eller ugift Fruentimmer. Barselskvinder på Fødselsstiftelsen 1788-1850, 1066. Tidsskrift for Historie nr. 3, 2000.*

E. Ingerslev: *Den kgl. Fødsels- og Plejestiftelse, 1915.*

A. Stadfeldt: *Kjøbenhavns Fødselsstiftelse som Humanitets- og Undervisnings-Anstalt, 1787-1887, med en Indledning om Fødselshjælpens Udvikling i Danmark, Indbydelsesskrift til Kjøbenhavns Universitets Aarsfest til Erindring om Kirkens Reformation, 1887.*

Nete Balslev Wingender: *Kærlighedens konsekvenser. Barselskvinder på Den kongelige Fødsels- og Plejestiftelse 1825, Historiske Meddelelser om København 1993.*

Om den i Kiøbenhavn forhen værende saakaldte Hittebørns Stiftelse, samt Historien af den dermed forbundne Fødselsstiftelse indtil Aaret 1780, og siden om Hittebørns Stiftelsen særskilt, efterat være ved forandret Plan givet det Navn: Kongelig Opfostrings Stiftelse for nyefødte Børn ((trykt i Fr. Thaarup: Journal og Haandbog for Kjøbenhavnere, saavelsom for andre der om Kiøbenhavns Forfatning søge Kundskab Bd. 1, 1797).

De Getreuerske Stiftelser

Afgangne Hofmaler og Forgylder Christ. P. Getreuers og Hustrues oprettede milde Stiftelser (trykt i Fr. Thaarup: Journal og Haandbog for Kjøbenhavnere, saavelsom for andre der om Kiøbenhavns Forfatning søge Kundskab Bd. 1, 1797).

De Klarupske Stiftelser

Om de Klarupske Stiftelser (trykt i Fr. Thaarup: Journal og Haandbog for Kjøbenhavnere, saavelsom for andre der om Kiøbenhavns Forfatning søge Kundskab Bd. 1, 1797).

Det Harboeske EnkefrueKloster

Det Harboiske Enkefrue-Kloster ((trykt i Fr. Thaarup: *Journal og Haandbog for Kjøbenhavnere, saavelsom for andre der om Kiøbenhavns Forfatning søge Kundskab Bd. 1, 1797*).

Erik Rode: *Det harboeske Enkefruekloster*, Historiske Meddelelser om København 3 rk. bd. 2, 1935-38.

Frederiks Hospital

Edvard Gotfredsen: *Det kongelige Frederiks Hospital*, 1957.

Frederik Gredsted: *Det kongelige Frederiks Hospital 1757-1907*, 1907.

Leerbeck & Holm: *Mindeblade fra Det kgl. Frederiks Hospital og Fødselsstiftelsen*, uden år.

Nogle Efterretninger om Friderichs Hospitalet (trykt i Fr. Thaarup: *Journal og Haandbog for Kjøbenhavnere, saavelsom for andre der om Kiøbenhavns Forfatning søge Kundskab Bd. 1, 1797*).

Anne Løkke: *Patienternes Rigshospital 1757-2007*, 2007.

Om Frederiks Hospital ((trykt i Fr. Thaarup: *Journal og Haandbog for Kjøbenhavnere, saavelsom for andre der om Kiøbenhavns Forfatning søge Kundskab Bd. 1, 1797*).

G. Tryde: *Det kongelige Frederiks Hospitals Oprettelse*, 1945.

Helligåndshospitalet

J. Lindbæk & G. Stemann: *De danske Helligaandsklostre. Fremstilling og Aktstykker*, 1906.

Opfostringshuset

Det kongelige Opfostringshus og Den Thorupske Stiftelse før og nu. 1753-1953, 1953.

S. N. Holck: *Det kongelige Opfostringshus og Den Thorupske Stiftelse 1903-1928*, 1928.

A. T. Høy: *Det kongelige Opfostringshus gennem halvandet hundrede Aar, 1753-1903*, 1903

Poul Kürstein: *Skorper. Otte kapitler om Det kongelige Opfostringshus 1930-1934*, 1962.

Sigurd Thorsen: *Det kgl. Opfostringshus og Den Thorupske Stiftelse før og nu*, Historiske Meddelelser om København 4. rk. bd. 1, 1947-49.

Petersens Jomfrukloster

De Brødre Petersens Jomfruesæde eller Kloster ((trykt i Fr. Thaarup: *Journal og Haandbog for Kjøbenhavnere, saavel som for andre der om Kjøbenhavns Forfatning søge Kundskab Bd. 1*, 1797).

Povl Fechtels Hospital

Herman Gram: *Povl Fechtels Hospitals Historie 1570-1920*, 1920.

Frederik Thaarup: *Efterretninger om nogle af Kjøbenhavns Fattighuse: A. Poul Fechtels Hospital eller de saakaldte Hamborgske Sjøleboder i Myntergaden* (trykt i Fr. Thaarup: *Journal og Haandbog for Kjøbenhavnere, saavel som for andre der om Kjøbenhavns Forfatning søge Kundskab Bd. 1*, 1797).

St. Hans Hospital og Claudi Rossets Stiftelse

C. A. Gad: *Sanct Hans Hospital og Claudi Rossets Stiftelse. Et Mindeskrift*, 1866.

August Hoffmann: *Til Minde om Claudi Rosset i Anledning af 150 Aars Dødsdagen den 3. September 1917*, 1917.

Ove Malling: *Beretning om St. Hans Hospitals og Claudi Rossets Stiftelses Forflytning til Bidstrupgaard*, 1808.

N. D. Riegels: *Pesthuset som det er, og hvorledes det kunde blive*, Kjøbenhavns Skilderie nr. 11-12, 1788.

N. D. Riegels: *Pesthusets Skiebne fra 1788 til 1796*, Fornuftens og Menne-skehedens Rettigheders Archiv 1795-96.

N. D. Riegels: *Noget ganske Nyt om Pesthuset og Almindelig Hospital fra 1796 til 1798 som et Rammestykke til Kjøbenhavns Skilderie med Bilag*, 1798.

Barbara Zalewski: *Levevilkår og Patientskæbner. De sindslidende i Københavns St. Hans Hospital i det 18. årh.*, unpubl. speciale i historie fra Københavns Universitet 1982.

Barbara Zalewski: *Det hårde kors af vanvittighed. St. Hans Hospital i det 18. århundrede*, Historiske Meddelelser om København 1984.

Trøstens Bolig

P. Petersen: *Trøstens Bolig* [1805-1908]. *Optegnelser om Stifteren og Stiftelsen*, 1908.

Vartov

Henning August: *Om Vartou Hospital*, 1840.

Villads Christensen: *Nogle Efterretninger om Vartov Hospital*, Historiske Meddelelser om København 1. rk. bd. 7, 1919-20.

Henrik Gautier m. fl.: *En seng er ikke bare en seng. Helligåndshospital – Vartov – Gammel Kloster 1296-1996*, 1996.

Vaisenhuset

A. Exner: *Efterretninger om det kongelige Vaisenhuus*, 1881.

Sv. Skov Jensen: *Nogle kapitler af Vajsenhusets historie*, 1952.

Chr. Ottesen: *Oplysninger om Det kgl. Vajsenhus 1710-28*, 1910.

Chr. Ottesen: *Det kgl. Vajsenhus gennem to hundrede Aar*, 1927.

N. D. Riegels: *Waisenhuset*, Københavns Skilderie 1788-89 [s. 1-117].

H. F. Rørdam: *Blade af Waisenhusets ældste Historie*, Kirkehistoriske Samlinger 4. rk. bd. 3, 1893-95; 4. rk. bd. 6, 1899-1901.

Tugthuse, tvangshuse, arbejdshuse o. lign.

J. H. Bärens: *Tvivil. Fattigvæsenets Tvangshuus*, Iris og Hebe bd. 4, 1804.

A. W. Fohlmann: *Arbejdsanstalten Ladegaarden og de udstødte i det nittende århundrede*, 2001.

V. From: *Christianshavns Straffeanstalt 1662-1928*, Nordisk Tidsskrift for Strafferet 1928.

Peter Wessel Hansen: *Til nytte for det almindelige. Trinitatis Arbejdshus 1790-1841*, Historiske Meddelelser om København 2004.

Peter Henningsen: *Det philadelphiske system. Det københavnske Fattigvæsens tvangsarbejdshus i Pustervig 1800-1807*, Fortid og Nutid bd. 2, 2004.

Harald Jørgensen: *Fra arbejdsanstalt til forsorgshjem. Træk af den offentlige forsorgs udvikling i København igennem de sidste 150 år*, 1972 (om Ladegården og Sundholm)

Emil Madsen: *Kongelige Bygninger i København i Christian IV's Tid: Børnehuset*, Historiske Meddelelser om København 1 rk. bd. 7, 1919-20.

Olaf Olsen: *Christian 4.s tugt- og børnehus*, 1978.

Pernille Grouleff Poulsen: *Arbejde som straf. Et studie af tvangsarbejdsstraffen med Sundholm som case*, upubl. speciale i historie fra Københavns Universitet 2002 (findes i Stadsarkivets bibliotek).

Pernille Grouleff Poulsen: *De fattige forbrydere på Sundholm*, Historiske Meddelelser om København 2003.

N. D. Riegels: *Børnehusets Statistik, Historie mv.*, Kiøbenhavns Skilderie nr. 7-12, 1787 [s. 191-262].

Frederik Stuckenberg: *Kjøbenhavns Ladegaard – en Fattiganstalt*, 1867.

Frederik Stuckenberg: *Fængselsvæsenet i Danmark 1550-1839. En historisk Skildring bd. 1-2*, 1896.

Birgitte Vedel-Larsen: *Ladegaarden. Et fabriksanlæg af det mindre kostbare slags for arbejdsløse og huusvilde personer*, upubl. speciale i historie fra Københavns Universitet 2002 (findes i Stadsarkivets bibliotek).

Birgitte Vedel-Larsen: *"De forvildede, usædelige og i højeste Grad fordærvede Mennesker". Indsatte på arbejdsanstalten Ladegaarden i 1800-tallets København*, Historiske Meddelelser om København 2003.

Birgitte Vedel-Larsen: *Arbejde, ensomhed og straf. Oprettelsen af tvangsarbejdsanstalten på Ladegården 1833*, Historiske Meddelelser om København 2004.

A. C. Øst: *Oplysninger om Københavns Tvangs- og Arbejdsanstalt paa Ladegaarden til 1897*, 1897.

Tiggere

Birgit Andersen: *Løsgængere og ørkesløse folk. En analyse af løsgængerer og tvangsarbejde under kongerne Frederik II og Christian IV*, upubl. speciale i historie fra Københavns Universitet 1978 (findes i Stadsarkivets bibliotek).

Kristian Carøe: *Fra Fattigfogdernes Tid. Træk af Gadelivet i København i det 18. Århundrede*, Vor Fortid. Tidsskrift for dansk Kulturhistorie nr. 12, 1919.

Bo Isaksen & Morten Severin: *Myndighedernes kamp mod betleriet. En redegørelse for de lovmæssige initiativer til afskaffelse af betleriet i perioden 1708-1849, sammenholdt med en konkret undersøgelse af indsættelsespolitikken for Odense Tugt- og Manufakturhus 1752-1865 og Odense Tvangsarbejdsanstalt 1817-1864*, upubl. speciale i historie fra Odense Universitet 1986-87 (findes i Stadsarkivets bibliotek).

Hugo Matthiessen: *Stodderkongen. Et Blad af Tiggervæsenets Historie*, Fra Arkiv og Museum bd. 5, 1912-15.

Litteratur om fattigvæsen o. lign. iøvrigt

Gerda Bonderup, Jørgen Mikkelsen & Lisbeth Skjernov (red.): *"Af yderste Vigtighed for det hele Borgersamfunds Tryghed". Medicinalberetninger og deres anvendelsesmuligheder i historisk forskning*, 2005.

Anne Kathrin Brinker: *Armenfürsorge als sozialpolitik im frühmodernen dänischen Staat*, 1994.

Troels Dahlerup: *Den sociale forsyning og reformationen i Danmark*, Historie ny rk. XIII, 1-2, 1979.

N. Dalhoff: *Københavns Arbejdshjem 1894-1919. Et Festskrift*, 1919.

C. T. Engelstoft: *Om Tavler og Fattigforsørgelse i Danmark. En historisk Oversigt* [17. og 18. årh.], Ugeskrift for den evangeliske Kirke i Danmark bd. VI, 1855.

Lars N. Henningsen: *Fattigvæsenet i de sønderjyske købstæder 1736-1841*, 1978.

Harald Jørgensen: *Studier over det offentlige Fattigvæsenets historiske Udvikling i Danmark i det 19. Aarhundrede*, 1940.

Tyge Krogh: *Fattigvæsen og arbejdstvang. Om kampen mod dovenskab og ørkesløshed i Kalundborg 1790-1840*, Fortid og Nutid bd. 29, hf. 4, 1982.

Tyge Krogh: *Filantropibegrebet mellem næstekærlighed, liberal politik og solidaritet*, Den jyske Historiker nr. 67, 1994.

Anne Løkke: *Vildfarende børn – om forsømte og kriminelle børn mellem filantropi og stat 1880-1920*, 1990.

M. H. Nielsen: *Fattigplejen i Danmark før Reformationen*, Aarvog for dansk Kulturhistorie 1895, 1897.

Anna Rasmussen: *Forsørget og forfulgt. Om offentlig forsyning på landet i første halvdel af 1800-tallet*, 1996.

Mirza Maria Rytter: *Bofaste og vandrende Fattige i Landsognene på Fyn*, upubl. speciale i historie fra Odense Universitet 1980/81 (findes i Stadsarkivets Bibliotek).

Kasper Villadsen: *Det sociale arbejdes genealogi*, 2004.

Udvalgt International litteratur om fattigdom og fattigvæsen

Jens Alber: *Vom Armenhaus zum Wohlfahrtsstaat: Analysen zur Entwicklung der sozialversicherung in Westeuropa*, 1982.

Peter Albrecht: *Die 'Braunschweigischen Armenanstalten'. Ein Beitrag zur Städtischen Armenpolitik in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts (1796-1853)*, 1966.

Donna T. Andrew: *Philanthropy and Police: London Charity in the Eighteenth Century*, 1989.

T. Arkell: *The Incidence of Poverty in England in the later seventeenth Century*, *Social History* 12, 1987.

Jonathan Barry & Colin Jones (eds.): *Medicine and Charity before the Welfare State*, 1991.

Angelika Baumann: "Armuth ist hier wahrhaft zu Haus". *Vorindustrieller Pauperismus und Einrichtungen der Armenpflege in Bayern um 1800*, 1984.

A. L. Beier: *The Problem of the Poor in Tudor and Stuart England*, 1983.

A. L. Beier: *Masterless Men. The Vagrancy Problem in England 1560-1640*, 1985.

George R. Boyer: *An Economic History of the English Poor Law 1750-1850*, 1990.

Martin Brandt: *Die Bestrebungen der Hamburgischen Armenanstalt von 1788 zur Erziehung der Armenbevölkerung: Ein Beitrag zur Geschichte der Industrieschule*, 1937.

Robert H. Bremner: *Giving: Charity and Philanthropy in History*, 1994.

S. Brigden: *Religion and Social Obligation in Early Sixteenth-Century London*, *Past and Present* no. 103, 1984.

Asa Briggs: *The Welfare State in Historical Perspective*, *Archives Européennes de Sociologie* 2, 1961.

Ursula Brüggemann: *Die öffentliche Armenpflege der Stadt Hannover in den Jahren 1770-1824*, *Hannoverische Geschichtesblätter* 24, 1970.

Kjeld Bugge: *Fullbyrdelsen av frihetsstraff i det 18. århundre. Fengselsvesenets historie nordenfjells i det 18. århundre. En undersøkelse bygget på forholdene i det daværende Trondhjems Stift*, 1969.

Peter Burke: *Perceiving a Counter-Culture*, Peter Burke: *Historical Anthropology of Early Modern Italy*, 1987.

Sandra Cavallo: *Charity and Power in Early Modern Italy: Benefactors and their Motives in Turin, 1541-1789*, 1995.

A. W. Coats: *Economic Thought and Poor Law Policy in the Eighteenth-Century*, *Economic History Review*, 2nd ser., 13, 1960.

A. W. Coats: *The Relief of Poverty. Attitudes to Labour and Economic Change in England 1660-1782*, *International Review of Social History* 21, 1976.

Gerhard Comminchau: *Zur Geschichte der hamburgischen Jugendfürsorge im 18. Jahrhundert*, 1961.

Alexander Cowan: *Poverty and Poor Relief*, Alexander Cowan: *Urban Europe 1500-1700*, 1998.

Donald T. Critchlow & Charles H. Parker (eds.): *With us always. A History of Private Charity and Public Welfare*, 1998.

Hugh Cunningham: *The Children of the Poor. Representations of Childhood since the Seventeenth Century*, 1992.

Martin Daunt (ed.): *Charity, Self-Interest, and Welfare in the English Past*, 1996.

Natalie Zemon Davis: *Poor Relief, Humanism, and Heresy*, Natalie Zemon Davis: *Society and Culture in Early Modern France*, 1965.

Liselotte Dilcher: *Der deutsche Pauperismus und seine Litteratur*, 1957.

Anne-Marie Dubler: *Armen- und Bettlerwesen in der Gemeinen Herrschaft „Freie Ämter“*, 1970.

Detlev Duda: *Die Hamburger Armenfürsorge im 18. und 19. Jahrhundert: Eine soziologisch-historische Untersuchung*, 1982.

Rudolf Endres: *Das Armenproblem im Zeitalter des Absolutismus*, Franklin Kopitzsch (hrsg.): *Aufklärung, Absolutismus und Bürgertum in Deutschland*, 1976.

Cissie C. Fairchild: *Poverty and Charity in Aix-en-Provence, 1640-1789*, 1976.

Ludwig Feuchtwanger: *Geschichte der sozialen Politik und des Armenwesens im Zeitalter der Reformation*, *Jahrbuch für Gesetzgebung* 32, 1908.

Thomas Fischer: *Städtische Armut und Armenfürsorge im 15. und 16. Jahrhundert: Sozialgeschichtliche Untersuchungen am Beispiel der Städte Basel, Freiburg im Breisgau und Strassburg*, 1979.

Wolfram Fischer: *Armut in der Geschichte: Erscheinungsformen und Lösungsversuche der "sozialen Frage" in Europa seit dem Mittelalter*, 1982.

Anders Bjarne Fossen: *Sosiale Forhold, Id.: Bergen Bys Historie bd. 2. Borgerskapets By 1536-1800*, 1979.
istorieHhhhhhhhhh

David Garrioch: *Making a better world. Enlightenment and philanthropy*, Martin Fitzpatrick, Peter Jones, Christa Knellwolff & Iain McCalman (eds.): *The Enlightenment World*, 2004.

Bronislaw Geremek: *Poverty. A History*, 1994.

Frances Gouda: *Poverty and Political Culture. The Rhetoric of Social Welfare in the Netherlands and France, 1815-1854*, 1995.

Erich Graber: *Kiel und die Gesellschaft freiwilliger Armenfreunde 1793-1953. Ihr soziales, kulturelles und wirtschaftliches Wirken*, 1953.

Ole Peter Grell & Andrew Cunningham (eds.): *Health Care and Poor Relief in Protestant Europe, 1500-1700*, 1997.

Ole Peter Grell, Andrew Cunningham & Jon Arrizabalaga (eds.): *Health Care and Poor Relief in Counter-Reformation Europe*, 1999.

Harold Grimm: *Luther's contributions to sixteenth-century organisation of poor relief*, Archiv für Reformationsgeschichte 61, 1970

Bjørn Hallerdt (red.): *Drottninghuset 300 år*, 1986.

Ulrich Hermann (hrsg.): *Das pädagogische Jahrhundert. Volksaufklärung und Erziehung zur Armut im 18. Jahrhundert in Deutschland*, 1981.

Gertrude Himmelfarb: *The Idea of Poverty. England in the Early Industrial Age*, 1984.

Gertrude Himmelfarb: *Poverty and Compassion: The Moral Imagination of the Late Victorians*, 1991.

Tim Hitchcock (ed.): *Chronicling Poverty. The Voices and Strategies of the English Poor, 1640-1840*, 1997.

Young-sun Hong: *Social Welfare and Insurance*, Peter N. Stearns (ed.): *Encyclopedia of European Social History vol. 3*, 2001.

Olwen H. Hufton: *The Poor of Eighteenth-Century France 1750-1789*, 1974.

Jean Imbert: *Les Hôpitaux en France*, 1974.

J. Innes: *Prisons for the Poor: English Bridewells 1555-1800*, F. Snyder & D. Hay (eds.): *Labour, Law and Crime. An Historical Perspective*, 1987.

- Svante Jakobsson: *Fattighushjonets värld i 1800-talets Stockholm*, 1982.
- Ulla Johanson: *Fattiga och tiggare i Stockholms stad och län under 1700-talet*, 1984.
- Colin Jones: *Charity and Bienfaisance: The Treatment of the Poor in the Montpellier Region, 1740-1815*, 1982.
- Colin Jones: *The Charitable Imperative. Hospitals and Nursing in Ancien Régime and Revolutionary France*, 1989.
- W. K. Jordan: *Philantropy in England 1480-1660*, 1959.
- Birgitta Jordansson: *Den goda människan från Göteborg. Genus och fattigvårdspolitik i det borgerliga samhällets framväxt*, 1998.
- Robert Jütte: *Poor Relief and Social Discipline in Sixteenth-Century Europe*, *European Studies Review* vol. 11, no. 1, 1981.
- Robert Jütte: *Obrigkeithliche Armenfürsorge in der frühen Neuzeit. Städtisches Armenwesen in Köln und Frankfurt a. M.*, 1983.
- Robert Jütte: *Poverty and Deviance in Early Modern Europe*, 1994.
- Jeffrey Kaplow: *The Names of Kings. The Parisian Laboring Poor in The Eighteenth Century*, 1972.
- Alan J. Kidd: *State, Society, and the Poor in Nineteenth-Century England*, 1999.
- Steven King: *Poverty and Welfare in England, 1700-1850*, 2000.
- Lotte Koch: *Wandlungen der Wohlfahrtspflege im Zeitalter der Aufklärung*, 1933.
- Ernst Köhler: *Arme und Irre. Die liberale Fürsorgepolitik des Bürgertums*, 1977.
- Frank P. Lane: *Johannes Bugenhagen und die Armenfürsorge in der Reformationszeit*, *Braunschweigisches Journal* 64, 1983.
- Lynn Hollen Lees: *The Solidarities of Strangers. The English Poor Laws and the People, 1700-1948*, 1998.
- Marco H. D. van Leeuwen: *Logic of Charity: Poor Relief in Preindustrial Europe*, *Journal of Interdisciplinary History* vol. 24 (Spring), 1994.
- E. M. Leonard: *The Early History of English Poor Relief*, 1900.
- Carter Lindberg: "There should be no Beggars among Christians": *Karlstadt, Luther, and the Origins of Protestant Poor Relief*, *Church History* vol. 46, 1977.

- Mary Lindemann: *Patriots and Pauper. Hamburg, 1712-1830*, 1990.
- Adele Lindenmeyr: *Poverty is not a Vice. Charity, Society, and the State in Imperial Russia*, 1996.
- Catharine Lis: *Social Change and the Labouring Poor. Antwerp, 1770-1860*, 1986.
- Catharina Lis & Hugo Soly: *Poverty and Capitalism in Pre-industrial Europe*, 1979.
- Peter Mandler (ed.): *The Uses of Charity. The Poor on Relief in the Nineteenth-Century Metropolis*, 1990.
- D. Marshall: *The English Poor in the Eighteenth Century*, 1926.
- Joseph Karl Mayr: *Zwei Reformatoren der Wiener Armenfürsorge. Eine Sozialgeschichtliche Studie*, Jahrbuch des Vereins der Geschichte Wien, 1951.
- Bernhard Mehnke: *Armut und Elend in Hamburg. Eine Untersuchung über das öffentliche Armenwesen in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts*, 1982.
- Michel Mollat: *The Poor in the Middle Ages. An Essay in Social History*, 1987.
- A. Nagel: *Armut im Barock. Die Bettler und Vaganten Oberschwabens*, 1986.
- G. Nicholls: *A History of the English Poor Law vol. 1-2*, 1854.
- Kathryn Norberg: *Rich and poor in Grenoble, 1600-1814*, 1985.
- David Edward Owen: *English Philanthropy, 1660-1960*, 1964.
- G. W. Oxley: *Poor Relief in England and Wales 1601-1834*, 1974.
- Joachim Heinrich Peter: *Die Probleme der Armut in den Lehren der Kame-ralisten*, 1934.
- J. Pound: *Poverty and Vagrancy in Tudor England*, 1971.
- Brian Pullan: *Catholics and the Poor in Early Modern Europe*, Transactions of the Royal Historical Society 5th series, no. 26, 1976.
- Brian Pullan: *Poverty and Charity: Europe, Italy, Venice, 1400-1700*, 1994.
- Brian Pullan: *Charity and Poor Relief: The Early Modern Period*, Peter N. Stearns (ed.): *Encyclopedia of European Social History vol. 3*, 2001.
- Thomas Riis (ed.): *Aspects of Poverty in Early Modern Europe vol. 1-3*, 1981-90.

- Michael E. Rose.: *The English Poor Law, 1780-1930*, 1971.
- Michael E. Rose: *The poor and the city. The English poor law in its urban context, 1834-1914*, 1985.
- Friedrich Röss: *Die Mainzer Armenreform von Jahre 1786*, 1929.
- Christoph Sachsse & Florian Tennstedt: *Geschichte der Armenfürsorge in Deutschland vom Spätmittelalter bis zum 1. Weltkrieg*, 1980.
- Christoph Sachsse & Florian Tennstedt (hrsg.): *Bettler, Gauner und Proleten. Armut und Armenfürsorge in der deutschen Geschichte*, 1983.
- Norbert Schindler: *The origins of heartlessness: the culture and way of life of beggars in late seventeenth-century Salzburg*, Norbert Schindler: *Rebellion, community and custom in Early Modern Germany*, 2002.
- Ernst Schubert: *Arme Leute. Bettler und Gauner im Franken des 18. Jahrhunderts*, 1983.
- Robert M. Schwartz: *Policing the Poor in Eighteenth-Century France*, 1988.
- Thorsten Sellin: *Pioneering in Penology. The Amsterdam Houses of Correction in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, 1944.
- Poul Slack: *Poverty and Policy in Tudor and Stewart England*, 1988.
- Albion W. Small: *The Cameralists. Pioneers of German Social Policy*, 1909.
- Timothy B. Smith: *The Ideology of Charity. The Image of the English Poor Law, and Debates over the Right to Assistance in France, 1830-1905*, Historical Journal vol. 40, no. 4, 1997.
- Timothy B. Smith: *Charity and Poor Relief: The Modern Period*, Peter N. Stearns (ed.): *Encyclopedia of European Social History vol. 3*, 2001.
- Marlene Sothmann: *Das Armen-, Arbeits-, Zucht- und Werkhaus in Nürnberg bis 1806*, 1970.
- Hannes Stekl: *Österreichs Zucht- und Arbeitshäuser 1671-1920. Institutionen zwischen Fürsorge und Strafvollzug*, 1978.
- G. Taylor: *The Problem of Poverty 1660-1834*, 1969.
- J. S. Taylor: *The Impact of Pauper Settlement 1691-1834*, Past and Present no. 73, 1976.
- B. Tierney: *Medieval Poor-Law. A Sketch of Canonical Theory and its Application in England*, 1959.
- Wilhelm Traphagen: *Die ersten Arbeitshäuser und ihre pädagogische Funktion*, 1935.

Christina Unger: *Makten och fattigdomen. Fattigpolitik och fattigvård i 1600-talets Stockholm*, 1996.

Gustaf Utterström: *Fattig och föräldrelös i Stockholm på 1600- och 1700-talen*, 1978.

T. Wales: *Poverty, Poor Relief and the Life-Cycle. Some Evidence from Seventeenth-Century Norfolk*, R. M. Smith (ed.): *Land, Kinship and Life-Cycle*, 1984.

S. & B. Webb: *English Poor Law History part 1: The Old Poor Law*, 1927.

C. Wilson: *Poverty and Philanthropy in Early Modern England*, Thomas Riis (ed.): *Aspects of Poverty in Early Modern Europe*, 1981.

Stuart Woolf: *The Poor in Western Europe in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, 1986.

Per-Johan Ödman & Mats Hayen: *Främlingar i vardagen. Liv och pedagogik vid Stora Barnhuset i Stockholm på 1700-talet*, 2004.